

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**BAĞIMSIZ DENETİMİN YENİ TÜRK TİCARET KANUNU VE DENETİM
STANDARTLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALPER ERSERİM

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. YAVUZ ÇİFTÇİ

AĞUSTOS-2007
MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**BAĞIMSIZ DENETİMİN YENİ TÜRK TİCARET KANUNU VE DENETİM
STANDARTLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

ALPER ERSERİM

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 11.09.2007
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 31.08.2007

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÇİFTÇİ
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Tuna TANER
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Recep ŞENER

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Aslan EREN

AĞUSTOS-2007
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 11/07/2007 Tarih ve 374/2 Sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 23/b maddesine göre, İşletme Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Alper ERSERİM'in "Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu Ve Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi" adlı tezini incelemiş ve aday 31/08/2007 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÇİFTÇİ

Üye

Üye

Prof. Dr. Tuna TANER

Prof. Dr. Recep ŞENER

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11.09.2007
Alper ERSERİM

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: ERSERİM

Adı: ALPER

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe: Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu Ve Denetim Standartları
Açısından Değerlendirilmesi

Y. Dil: Evaluation of Independent Auditing With Respect to New Draft Proposal of
Turkish Commerce Law and Auditing Standards

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Üniversitesi

Fakülte : İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 31.08.2007

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : ÇİFTÇİ Yavuz

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE TEZİN SAYFA SAYISI:

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Denetime İlişkin Genel Bilgiler, Denetim Türleri Ve Bağımsız Denetim
2. Bağımsız Denetimi Düzenleyen Ulusal Ve Uluslar Arası Düzenlemelerin İncelenmesi
3. Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu Ve Denetim Standartları Açısından Değerlendirilmesi

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :

1. Bağımsız Denetim
2. Yeni TTK Tasarısı
3. Denetim Standartları
4. Denetim Komitesi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMER:

1. Independent Auditing
2. New Draft Proposal Of Turkish Commerce Law
3. Auditing Standards
4. Audit Committee

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum O

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir O

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir O

Yazarın İmzası :

Tarih : 11/09/2007

ÖZET

Günümüzde işletme faaliyetleriyle oluşan işlemlerin, sayılarının çokluğu ve karmaşıklığı dolayısıyla ortaya çıkan doğru ve güvenilir bilgi ihtiyacı bağımsız denetimi vazgeçilmez hale getirmiştir. Son yıllarda yaşanan muhasebe skandalları ve usulsüzlükleri, işletme yönetimleri ve bağımsız denetim firmalarına olan güveni sarsmıştır. İşletme ve işletme ile ilgili taraflar açısından olumsuzluk oluşturan bu durumun temel nedenlerinden birisi de etkin bir bağımsız denetim sürecinin olmamasıdır.

Sarbanes-Oxley Kanunu ile başlayan süreçte, denetim konusuyla ilgili ulusal ve uluslararası birçok düzenleme yapılmış ve bağımsız denetimin etkinliği de önemle vurgulanmaya başlamıştır. Yapılan düzenlemeler sonucu, işletme yöneticilerinin ve bağımsız denetçilerin sorumlulukları artmıştır.

ABSTRACT

Nowadays, the emerging need for reliable information comes to light due to the increasing number and complexity of processes of business enterprises have made the necessity of independent auditing unavoidable. The accounting scandals and irregularities experienced in the last few years caused a lack of trust in business managements and independent auditing firms. One of the main reasons of this situation causing negative effects on the management is lack of effective process of independent auditing.

A lot of national and international regulations dealing with the subject of auditing were put into and the efficiency of independent auditing began to be emphasized. As a result of these regulations, the responsibilities of managing directors and independent auditing firms have increased.

ÖNSÖZ

Bağımsız denetim, son yıllarda en çok tartışılan ve gelişmeler doğrultusunda farklı düzenlemelere konu olan alanlardan birisidir. ABD’de ve Avrupa’da yaşanan şirket skandalları tüm dünyada yankı bulmuş; şirket yönetimlerinin, denetim işlevinin ve mesleğinin sorgulanmasına sebep olmuştur. Bu durumun başlıca sorumlusu olarak mevcut yasal düzenlemelerdeki yetersizlik gösterilmiş ve yapılan düzenlemeler ile yeni yükümlülükler ve yaptırımlar getirilmiştir.

Türkiye’de de meydana gelen gelişmeler ışığında, son yıllarda başta sermaye piyasası mevzuatı ve bankacılık mevzuatında olmak üzere, denetim alanında reform niteliğinde birçok düzenleme yapılmıştır. Bu çalışmada bağımsız denetime ilişkin mevcut yasal düzenlemeler karşılaştırılarak ortak ve farklı yönleri belirtilecektir.

Tez konumun seçiminden sonuçlandırılmasına kadar, her aşamada değerli fikir ve katkılarını benden esirgemeyen Hocam Sayın *Yrd. Doç. Dr. Yavuz Çiftçi*’ ye teşekkürü borç bilirim.

Hayatım boyunca karşılaştığım tüm sıkıntıları benimle paylaşmaktan çekinmeyen, ilgi ve desteklerini her zaman yanımda hissettiğim ve varlıklarından güç aldığım *aileme* sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖNSÖZ	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
TABLolar LİSTESİ	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİME İLİŞKİN GENEL BİLGİLER, DENETİM TÜRLERİ VE BAĞIMSIZ DENETİM

1.1. MUHASEBE VE DENETİM KAVRAMLARI	3
1.1.1. Muhasebe Kavramı	3
1.1.1.1. Muhasebenin Bölümlenmesi	3
1.1.1.2. Muhasebenin İşlevi	5
1.1.1.3 Türkiye’de Muhasebe Uygulamaları ve Türkiye Muhasebe Standartları	6
1.1.2. Denetim Kavramı	7
1.2. DENETİM TÜRLERİ	8
1.2.1. Denetim Konusuna ve Amacına Göre Denetim Türleri	9
1.2.1.1. Mali Tablolar Denetimi	9
1.2.1.2. Uygunluk Denetimi	9
1.2.1.3. Faaliyet Denetimi	10
1.2.2. Denetçi Statüsüne Göre Denetim Türleri	12
1.2.2.1. İç Denetim	12
1.2.2.2. Kamu Denetimi	13
1.2.2.3. Bağımsız Denetim	16

1.2.3. Denetimin Niteliğine Göre Denetim Türleri	17
1.2.3.1. Sürekli Denetim (Yıl Sonu Denetimi).....	17
1.2.3.2. Sınırlı Denetim (Ara Dönem Denetimi).....	18
1.2.3.3. Özel Denetim	19
1.3. BAĞIMSIZ DENETİM-MUHASEBE İLİŞKİSİ.....	19
1.4. BAĞIMSIZ DENETİMİN YARARLARI VE İŞLEVİ.....	21

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DENETİMİ DÜZENLEYEN ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELERİN İNCELENMESİ

2.1. BAĞIMSIZ DENETİMİ DÜZENLEYEN ULUSAL DÜZENLEMELERİN İNCELENMESİ	23
2.1.1. Sermaye Piyasası Kurulu'nun Düzenlemeleri Çerçevesinde	
Bağımsız Denetim.....	24
2.1.1.1. Bağımsız Denetim Firmalarının Kuruluş Şartları	25
2.1.1.2. Bağımsızlığı Ortadan Kaldıran Durumlar	27
2.1.1.3. Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Şirketlerde Denetimden Sorumlu Komite	28
2.1.1.4. İşletme Yönetimi ve Bağımsız Denetçinin Sorumlulukları	30
2.1.1.5. Bağımsız Denetçinin Aykırılıkların Tespiti Halinde Doğan Sorumlulukları	32
2.1.1.6. Denetçi Rotasyonu	32
2.1.1.7. Bağımsız Denetimde Önemlilik.....	33
2.1.2. Bankacılık Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim.....	33
2.1.2.1. 4389 Sayılı Kanun'a Kadar Olan Düzenlemeler.....	34
2.1.2.2. 4389 Sayılı Kanun ile Yapılan Düzenlemeler.....	34
2.1.2.3. 5411 Sayılı Kanun İle Yapılan Düzenlemeler	37
2.1.2.3.1. Bağımsız Denetim Kuruluşları.....	39
2.1.2.3.2. Bankalarda Denetim Komitesi ve İç Kontrol Sistemi....	40
2.1.3. Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Bağımsız Denetim.....	42
2.1.3.1. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Denetim.....	42

2.1.3.2. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Denetim	43
2.1.3.2.1. Bağımsız Denetim Zorunluluğu	43
2.1.3.2.2. Denetçinin Sahip Olması Gereken Özellikler	44
2.1.4. TÜRMOB ve TÜDESK Tarafından Yapılan Çalışmalar	45
2.2. BAĞIMSIZ DENETİMİ DÜZENLEYEN ULUSLARARASI	
DÜZENLEMELER	47
2.2.1. Uluslararası Piyasalarda Meydana Gelen Muhasebe Ve Denetim	
Usulsüzlükleri ve Düzenlemelere Etkileri	47
2.2.1.1. Enron Olayı	47
2.2.1.2. Avrupa'da Yaşanan Muhasebe ve Denetim Skandalları	48
2.2.2. Basel II Kriterleri Çerçevesinde Bağımsız Denetim	49
2.2.3. ABD'de Başlıca Denetim Düzenlemeleri	51
2.2.3.1. Sarbanes-Oxley Kanunu İle Yapılan Düzenlemeler	53
2.2.3.1.1. Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu	54
2.2.3.1.2. Denetim Komitesi	55
2.2.3.1.3. Denetim Dışı Faaliyetler	56
2.2.3.1.4. Denetçi Rotasyonu	57
2.2.3.2. AICPA'nın Yaptığı Düzenlemeler	58
2.2.3.3. Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu'nun (SEC)	
Düzenlemeleri	60
2.2.4. Uluslararası Denetim Standartları İle Yapılan Düzenlemeler	61
2.2.5. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Başlıca Denetim Düzenlemeleri	63
2.2.5.1. AB'de 8. Yönerge Kapsamında Bağımsız Denetim	65
2.2.5.2. AB'de 2006/43/EC Sayılı Yönerge Kapsamında	
Bağımsız Denetim	65
2.2.4.2.1. Denetçi Bağımsızlığına Yönelik Uygulamalar	66
2.2.4.2.2. Kamu Gözetim Kurulları'nın Oluşturulması	67
2.2.4.2.3. Denetim Komitesi	67
2.2.4.2.4. Denetim Faaliyetlerinin UDS'ye Uygun	
Yapılması Zorunluluğu	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DENETİM UYGULAMALARININ ULUSAL VE ULUSLARARASI DÜZENLEMELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. BAĞIMSIZ DENETİME İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI	
DÜZENLEMELERİN ORTAK VE FARKLI YÖNLERİ	69
3.1.1. Denetçi ve Denetim Kuruluşları.....	69
3.1.2. Bağımsızlığı Ortadan Kaldıran Durumlar ve	
Denetim Dışı Faaliyetler	70
3.1.3. Denetim Komitesi	71
3.1.4. Denetçi Rotasyonu	73
3.1.5. Bağımsız Denetçi/Denetim Firmalarının Gözetimine Yetkili Kurul	73
3.2. TÜRKİYE’DE DENETİME İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN ULUSLAR	
ARASI DÜZENLEMELERLE UYUMU VE TTK TASARISINDAKİ	
DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	75
3.2.2. Ulusal Düzenlemelerin Uluslararası Düzenlemelerle Uyumu	76
3.2.3. TTK Tasarısındaki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi	77
3.3. ULUSLARARASI DÜZENLEMELERİN BİRBİRLERİYLE ETKİLEŞİMİ..	78
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	83

KISALTMALAR LİSTESİ

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- AICPA** : American Institute of Certified Public Accountants (Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü)
- BDDK** : Bankacılık düzenleme ve denetleme kurulu
- IAASB** : International Auditing and Assurance Standards Board (Denetim ve Güvence Standartları Kurulu)
- IAS** : International Auditing Standards (Uluslar Arası Muhasebe Standartları)
- IFAC** : International Federation of Accountants (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
- ISA** : International Standards on Auditing (Uluslararası Denetim Standartları)
- ISB** : Independence Standards Board (Bağımsızlık Standartları Kurulu)
- PCAOB** : Public Company Accounting Oversight Board (Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu)
- SMMM** : Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
- SOX** : Sarbanes-Oxley Kanunu
- SPK** : Sermaye Piyasası Kurulu
- TFRS** : Türkiye Finansal Raporlama Standartları
- TMS** : Türkiye Muhasebe Standartları
- TMSF** : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
- TMSK** : Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
- TTK** : Türk Ticaret Kanunu
- TÜDESK** : Türkiye Denetim Standartları Kurulu
- TÜRMOB**: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği
- UFRS** : Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
- US GAAP**: United States General Accepted Accounting Principles (Amerikan Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri)
- US SEC** : ABD Sermaye Piyasası Kurulu (US SEC-Securities and Exchange Commission)
- YMM** : Yeminli Mali Müşavir

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Muhasebe Dallarının Genel Görünümü.....	5
Tablo 2. Denetim Türleri ve Kabul Edilen Denetim Kriterleri.....	9
Tablo 3. Maliye Bakanlığı İşlevsel Denetim Yapısı	16
Tablo 4. Skandalların Özeti Tablosu.....	49
Tablo 5. ABD’de Şirketlere Yönelik Başlıca Yasal Düzenlemeler	52
Tablo 6. Sarbanes-Oxley Kanunu’nda Denetim Ortaklarının Rotasyon Şartları.....	57
Tablo 7. Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları.....	61
Tablo 8. Denetim Komitesine İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması.....	72
Tablo 9. Denetçi Rotasyonuna İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması.....	73
Tablo 10. Bağımsız Denetçi/Denetim Firmalarının Gözetimine İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması.....	74

GİRİŞ

Günümüzde ekonomik alanda meydana gelen hızlı değişimler, işletmelerin faaliyet alanlarının genişlemesine ve ölçeklerinin büyümesine neden olmaktadır. İşletme ile ilgili bilgilere ihtiyaç duyan karar alıcılar, bu bilgileri doğrudan kaynağından öğrenme olanağına sahip değildir. Dolayısıyla, başkaları tarafından hazırlanan bilgilere güvenmek ve ona göre karar almak durumundadırlar.

İşletmelerin faaliyet raporlarında açıkladıkları muhasebe bilgileri, etkin bir sermaye piyasasının gelişiminde önemli rol oynamaktadır. İşletme yöneticilerinin işletme ile çıkar ilişkisi içinde bulunan kişilere ve devlete hesap verme yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak, kurumsal ve bireysel işletmelerin hukuk düzenine uygun faaliyette bulunup bulunmadıklarının tespit etmek amacıyla kayıt ve belge düzeni getirilmiştir. Ayrıca, belli bir dönemi kapsayan faaliyetlerle ilgili bilgilerin ilgili kişilere ve devlete raporlanması zorunlu tutulmuştur. Hazırlanan bu raporların belli kıstaslara uyup uymadığının denetlenmesi ve incelenmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Sermaye ve kredi piyasalarının, uluslararası piyasaların bir ögesi olabilmesi, ülkenin yabancı sermayeli yatırımları çekebilmesi ve rekabet piyasasının aktörlerinden biri olarak yer alabilmesi için, tam şeffaflığa dayalı, Uluslararası Muhasebe Standartlarına uygun olarak çıkarılmış finansal tablolara ve Uluslararası Denetim Standartlarına göre düzenlenmiş denetim raporlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada; denetim, denetimin gerekliliği, bağımsız denetim denetçi ve denetim türleri konuları ele alınacak, bağımsız denetim konusunda ülkemizde yapılmış düzenlemeler incelenecek ve Adalet Bakanlığı Türk Ticaret Kanunu Komisyonu tarafından hazırlanan Kanun Tasarısı'nın getireceği yenilikler ortaya konmaya çalışılacaktır. Ayrıca bağımsız denetim kavramının uluslar arası düzenlemelerdeki yerine değinilecek, bu düzenlemelerin Türk Ticaret Kanun Taslağında ne ölçüde karşılandığı tespit edilecek, ardından bağımsız denetime tabi olan ve bağımsız denetim faaliyeti yürüten kuruluşlarda uygulanan mevcut yasal

düzenlemelerin karşılaştırması yapılacaktır. Çalışma ülkemizde bağımsız denetimi düzenleyen kurumlar ile bağımsız denetim konusunda öncü olan ABD ve Avrupa'da oluşturulan denetim düzenlemelerinin karşılaştırılarak ortak ve farklı yönleri belirtilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİME İLİŞKİN GENEL BİLGİLER, DENETİM TÜRLERİ VE BAĞIMSIZ DENETİM

1.1. MUHASEBE VE DENETİM KAVRAMLARI

1.1.1. Muhasebe Kavramı

Muhasebe, sözlük anlamına bakıldığında, hesaplama, karşılıklı hesap görme anlamındadır¹. İşletme açısından bakıldığında muhasebe, bir örgütün kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, örgütün işlemleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışları ve örgütün finansal açıdan durumunu açıklayan, bilgileri üreten ve bunlarla ilgili kişi ve kuruluşlara ileten bir bilgi sistemidir².

Muhasebe bir bilimdir, evrenseldir; yasa ve standartlardan daha fazla kendi terim, ilke, yasa, kural, kuram ve yöntemlere dayanır³. İlk bakışta, sabit ve değişmez ilkelere göre bazı yöntem ve usullerin mekanik bir biçimde uygulanması gibi görülen muhasebe, özellikle içeriği hakkında bilgi sahibi olmayanlar tarafından bu açıdan değerlendirilebilir⁴.

1.1.1.1. Muhasebenin Bölümlenmesi

Muhasebenin hitap ettiği kişiler esas itibariyle iki temel grupta toplanabilir. Bunlar işletme dışındaki kişiler, kurumlar ve işletme içindeki yöneticilerdir. Bu grupların işletmenin durumu ve faaliyetleri ile ilgili olarak ihtiyaç duydukları sayısal

¹ TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük*, Ankara 2005, s.1415.

² SEVİLENGÜL, Orhan, *Genel Muhasebe*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.9.

³ YAZICI, Mehmet, "Kurumsal Muhasebe Denetimi", *Muhasebe Finansman Dergisi*, S.17, Ocak 2003, s.27.

⁴ KOÇ YALKIN, Yüksel, *Genel Muhasebe İlkeleri-Uygulaması ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1995, s.21.

bilgiler çoğu zaman gerek nitelik, gerekse ayrıntı yönünden birbirinden farklıdır⁵. Bu farklılık muhasebenin iki ana eksene ayrılmasına sebep olmuştur. Bunlar; finansal muhasebe ve yönetim muhasebesidir.

Finansal muhasebe, işletmenin finansal yapısını gösterir. Bu nedenle işletmenin kaynaklarını nereden sağladığı ve bunları nerelere yatırdığı genel muhasebe hesapları üzerinden izlenir⁶. Finansal muhasebe, özellikle işletme dışındaki ilgililere bilgi sağlar. Yatırımcılar ve kredi kurumları işletmenin finansal tablolarına bakarak değerlendirmelerini yapmakta, bu değerlendirmelerin sonucunda karar vermektedirler⁷.

Finansal muhasebe uygulamalarının biçimlendiren temel esaslar şu başlıklar altında toplanabilir⁸.

- Muhasebenin temel kavramları (sosyal sorumluluk, dönemsellik, kişilik, v.b.)
- Genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (gelir-gider tablosu ve bilanço ilkeleri v.b.)
- Ulusal ve uluslar arası muhasebe standartları (finansal tablo sunumu, amortisman, leasing, enflasyon muhasebesi, v.b.)
- Mevzuat hükümleri (yasa, yönetmelik, tebliğ, v.b.)

Yönetim muhasebesi, işletme sahiplerinin ya da üst düzey yöneticilerin, kararlarını (işletmenin yeni yatırım yapma, finansal kiralama, satın alma, reklam ve tanıtım giderlerinin belirlemesi, v.b.) alırken ihtiyaç duydukları bilgileri sağlar⁹. Yönetim muhasebesinde, yöneticilerin gereksinim duydukları her türlü bilgi ve rapor istenilen teknik ve yöntemle hazırlanabilir. Yönetim muhasebesi ve finansal muhasebenin farklı yönleri olmasının yanında yönetim muhasebesi verilerin çoğunu finansal muhasebeden sağlamaktadır. Bu sebeple iki muhasebenin bir arada kullanılması sıkça kullanılan bir durumdur. Finansal muhasebe ile yönetim

⁵ BÜYÜKMİRZA, Kamil, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.27

⁶ SEVİLENGÜL, Orhan, a.g.e., s.20.

⁷ LIBBY, Patricia-SHORT, G.Daniel, *Financial Accounting*, McGraw-Hill/Irwin, 2003, s.2

⁸ BÜYÜKMİRZA, Kamil, a.g.e., s.28.

⁹ LIBBY, Patricia-SHORT, G.Daniel, a.g.e., s.4.

muhasebesini birbirine bağlayan bu durum “maliyet muhasebesi”ni karşımıza çıkarmaktadır. Maliyet muhasebesi amaçlarının çoğunun yönetim muhasebesine yönelik olmasından dolayı daha çok yönetim muhasebesinin içinde yer almaktadır¹⁰.

Finansal muhasebe uygulamaları kaynağını yasal yükümlülüklerden almaktadır. Bu yükümlülüklerin başında vergi kanunları gelmektedir. Finansal tablolarını vergi kanunlarına göre düzenleyen birçok işletme muhasebenin doğru ve güvenilir bilgi verme ihtiyacından uzaklaşmışlardır. Aşağıda Tablo-1’de bu ayırımı dikkat çekilmiş karar vericiler ve kararlarında temel aldıkları muhasebe dalları özetlenmiştir.

Tablo 1. Muhasebe Dallarının Genel Görünümü

Muhasebe Dalı	Karar Verici	Karar Örnekleri
Finansal Muhasebe (Finansal Raporlama ve Finansal Tablolar)	Ortaklar	Hisse Alımı Hisse Satımı
	Kredi Kuruluşları	Kredi Verme Faiz oranı Belirleme
Yönetim Muhasebesi	Yöneticiler	Ürün Fiyatı Belirleme Makine/Taşıt Alımı ya da Kiralama
Vergi Muhasebesi	Yöneticiler	Vergi Kanunlarına Uymak Vergi Masraflarını Minimize Etmek

Kaynak: LIBBY, Patricia-SHORT, G.Daniel, s.3

1.1.1.2. Muhasebenin İşlevi

Muhasebe alanındaki gelişmeler, muhasebeye duyulan gereksinim ile aynı eksende ilerlemektedir. Finansal bilgilere olan ihtiyaç işletmelerin niteliklerinin değişmesiyle daha da artmaktadır. Sermayenin işletme sahibinden daha çok ön plana çıkması ile işletme ve işletme sahipliği ayrımı belirginleşmeye başlamıştır¹¹. İşletmede meydana gelen olayları belirli dönem aralıklarıyla işletme sahiplerine, kredi verenlere diğer ilgililere aktarmak, muhasebenin en önemli

¹⁰ ŞENER, Recep, *Maliyet Unsurları Muhasebesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004, s.6.

¹¹ AKDOĞAN, Nalân-TENKER, Nejat, *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.3.

görevlerinden biridir. İşletmenin niteliğine uygun olarak organize edilmiş bir muhasebe, yönetime etkin bir biçimde yararlı olabilir. Bu yararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir¹²:

- *Bilgi aracıdır*: Geçmiş işlemleri kaydederek yazılı bellek olma görevini yerine getirir.
- *Kontrol aracıdır*: Bütçe veya standartlarla gerçekleştirmeleri karşılaştırıp sapmaları ve bunların nedenlerini ortaya çıkarır.
- *Öngörme aracıdır*: Ürettiği bilgiler ile geleceğe ait tahminlerde bulunmaya ve planlamaya yardımcı olur.

Firmaların faaliyet raporlarında halka açıkladıkları muhasebe bilgileri, etkin bir sermaye piyasasının gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Denetim de firmalarca açıklanan bilgi düzeyini etkileyen önemli faktörlerden birisidir¹³.

1.1.1.3 Türkiye’de Muhasebe Uygulamaları ve Türkiye Muhasebe Standartları

Uzun yıllar vergi mevzuatı kapsamında yürütülen muhasebe uygulamaları, 1994 yılında Tek Düzen Muhasebe Sistemine geçilmesi ile birlikte yeni bir yön kazanmıştır. Ayrıca sermaye piyasası ve bankacılık mevzuatı ile ilgili kurumlar tablolarının düzenlenmesi ve sunumu konusuna ilişkin düzenlemeler yapmışlardır. Konuya ilişkin son düzenlemeler Sermaye Piyasası Kurulu’nun Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliği¹⁴ ve Türkiye Muhasebe Standartlarıdır¹⁵.

Dünyadaki muhasebe uygulamalarına paralel olarak, muhasebede ortak bir dilin oluşturulması amacıyla, Türkiye muhasebe standartlarının da Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) ile uyumlu olması gerektiği savunulmaktadır. Bu koşul IFRS’ler aynen alınıp tam set olarak yayınlanması ile

¹² SEVİLENGÜL, Orhan, a.g.e., s.16-17.

¹³ ÇÜRÜK, Turgay, “Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği”, *ODTÜ Gelişim Dergisi*, Aralık, 2004, s.150.

¹⁴ SPK, Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ, Seri XI, No:25

¹⁵ Yayınlanmış Standartlar için Bkz: www.tmsk.gov.tr

sağlanmıştır. Türkiye UFRS'leri uygulamaya koyarken yasal düzenleme yolunu seçmiş ve tam metin olarak bünyesine çevirmiştir¹⁶.

Muhasebe standartlarının uygulanabilirliğinin sağlanabilmesi için yasal nitelik taşıması ve bağlayıcı olması gerekir. TMS/TFRS'ler Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmektedirler. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda bu standartlara atıflarda bulunulmuş, kanunla, muhasebe standartları yayınlama yetkisi Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'na (TMSK) verilmiştir¹⁷.

1.1.2. Denetim Kavramı

Kurumsal ve bireysel işletmelerin hukuk düzenine uygun faaliyette bulunup bulunmadıklarının tespit edilmesi, bunun yanında işletme yöneticilerinin işletme ile çıkar ilişkisi içinde bulunan kişilere ve devlete hesap verme yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak amacıyla kayıt ve belge düzeni getirilmiştir¹⁸. Bu çerçevede dâhilinde denetimin işlevlerini açıklayan bazı tanımlar aşağıda belirtilmiştir.

Denetim; bir örgütün ekonomik faaliyetlerine ve olaylarına ilişkin açıklanan bilgilerin, önceden belirlenmiş kriterlere uygunluk derecesini belirlemek ve raporlamak amacıyla bu ekonomik faaliyetlere ve olaylara ilişkin bilgilerle ilgili kanıtların tarafsızca toplanması, değerlendirilmesi ve sonucun bilgi kullanıcılarına raporlanması sürecidir¹⁹.

Muhasebe denetimi, belli bir ekonomik birim veya döneme ait rakamlarla ifade edilebilir bilgilerin önceden tespit edilmiş kıstaslara uygunluk derecesini belirlemek ve bu konuda bir rapor vermek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan delil toplama ve değerlendirme sürecidir²⁰.

Denetim Kavramları Komitesi tarafından yapılan tanıma göre denetim; iktisadi faaliyet ve olaylarla ilgili iddiaların önceden saptanmış ölçütlere uygunluk

¹⁶ AKDOĞAN, Nalan, "Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanma Süreci: Sorunlar Çözüm Önerileri" *Mali Çözüm Dergisi*, S.80, Mart 2007, s.108.

¹⁷ AKDOĞAN, Nalan, "Türkiye Muhasebe/Finansal..." a.g.m., s.109.

¹⁸ KEPEKÇİ, Celal, *Bağımsız Denetim*, Avcıol Basım Yayın, Ankara 2004, s.1.

¹⁹ KEPEKÇİ, Celal, a.g.e., s.1.

²⁰ GÜRBÜZ, Hasan, *Muhasebe Denetimi*, 4.Baskı, 1995, s.5.

derecesini araştırmak ve sonuçları ilgi duyanlara bildirmek amacıyla tarafsızca kanıt toplayan ve bu kanıtları değerleyen sistematik bir sreçtir²¹.

Denetim kavramının tanımında dikkat çeken özellikler aşağıdaki gibi özetlenebilir²².

- Denetim, ekonomik bir birim veya döneme ait bilgilere uygulanır.
- Denetim bir karşılaştırma sürecidir.
- Denetim kanıt toplama ve değerlendirme esasına dayanır.
- Denetim, konusunda uzman ve bağımsız kişilerce yürütülür.
- Her denetim çalışmasının sonucunda bir rapor düzenlenir.

Denetim kavramının hangi ölçütlere göre yapılması gerektiği ve uygunluk derecesinin saptanması da bir diğer önemli özelliktir.

1.2. DENETİM TÜRLERİ

Denetim faaliyetlerinin sınıflandırılması söz konusu olduğunda, hemen tüm kaynaklar görüş birliği içerisinde. İşletme ilgililerinin ilgi alanlarına göre yapılan denetim çalışmaları iki alt başlık halindedir. Denetimin amacı yönünden ve denetçi ile işletme arasındaki örgütsel ilişki yönünden ele alınarak aşağıda belirtilmiřtir²³. Bu iki başlığın dışında bir de denetimin niteliğine göre denetim ayrımı yapılmıştır.

Denetim, amacına ve konusuna göre, mali tabloların denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi olmak üzere üç gruba ayrılır. Denetçinin örgütsel statüsü yönünden ise denetim, iç denetim, kamu denetimi ve bağımsız denetim olmak üzere üç grupta toplanır. Denetimin niteliğine göre yapılan denetim ayrımı sürekli, sınırlı ve özel denetim olarak üç kısımda incelenebilir.

²¹ GÜREDİN, Ersin, *Denetim*, Beta Yayınevi 10. Baskı; İstanbul 2000, s.5.

²² BOZKURT, Nejat, *Muhasebe Denetimi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000,s.23.

²³ MALİYE HESAP UZMANLARI DERNEğİ, *Denetimin İlke ve Esasları*, 2.Cilt ,İstanbul 1996, s.17.

1.2.1. Denetim Konusuna ve Amacına Göre Denetim Türleri

Denetim faaliyetlerini konusu ve amacına göre 3 kısımda inceleyebiliriz. Bu denetim türleri ve denetimde baz alınacak kriter aşağıda özetlenmiştir.

Tablo 2. Denetim Türleri ve Kabul Edilen Denetim Kriterleri

Denetim Türü	Kriter
Mali Tablo Denetimi	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
Uygunluk Denetimi	Yasalar, Mevzuat ve İşletme Politikaları
Faaliyet Denetimi	İşletmenin Hedefleri, Performans ve Verimlilik Kriterleri

Kaynak: YILANCI, Münevver-YILDIZ, Birol, “YMM-Bağımsız Denetçi ve Tasdik-Mali Tablo Denetimi Çelişkisi: Mesleğin Gelişimine Etkileri”, *Muhasebe ve Dent. Bakış*, Ekim, 2001, s.69

1.2.1.1. Mali Tablolar Denetimi

Mali tablolar, işletme ortakları veya ilgilileri için denetlenerek raporlanır. Bu durumda ilgili kişiler işletme hakkında belli bir fikre sahip olurlar. Ayrıca devlet tarafından görevlendirilen denetçiler de vergi dairesine beyan edilen matrahın doğruluğunu incelemek amacıyla mali tabloları denetlerler.²⁴

Mali tabloların denetiminde denetçinin dayanağı olan önceden saptanmış ölçütlerin temeli, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleridir. Ancak bunun yanında, ülkeden ülkeye değişebilen yasal düzenlemelerde ölçüt olarak kullanılmaktadır²⁵.

Mali tabloların denetimi gerek teoride gerekse uygulamada en yaygın denetim türüdür. Denetim mesleğinin gelişmiş olduğu ülkelerde bağımsız denetçinin başlıca uğraş konusudur.

1.2.1.2. Uygunluk Denetimi

Bir örgütün mali işlemlerinin ve faaliyetlerinin, kurallara ve mevzuata uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan denetim işlemidir. Bu denetim türünde, belirlenmemiş kriterler farklı kaynaklar tarafından oluşturulur. Uygunluk denetimi

²⁴ TÜRKÜTAN, Güliden, “Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye’deki Durum”, *Marmara Üniv. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul 1989, s. 37

²⁵ BOZKURT, Nejat; a.g.e., s.26.

örgüt dışındaki denetçiler tarafından da yapılabilir. Örneğin, işletmelerin sosyal sigorta bildirimlerin doğruluğu ve sosyal sigorta mevzuatına uygunluğu, S.S.K denetçileri tarafından araştırılarak belirlenir. Bu denetimde kriter S.S.K mevzuatıdır²⁶.

Uygunluk denetiminin amacı belli bir otorite tarafından konulmuş olan kurallara, uygulayıcıların uyma derecelerinin belirlenmesine yöneliktir. Uygunluk denetiminde önceden saptanmış ölçütler olarak kabul edilen kurallar uygulamada iki farklı grup tarafından oluşturulmaktadır. Bunlar, işletme tepe yönetimleri ve devlet kurumlarıdır²⁷.

Uyguluk denetimi, genellikle işletme yönetiminin isteği üzerine gerçekleştirilir ve yönetime rapor verilir. Büyük işletmelerde uygunluk denetimi, genellikle iç denetçiler tarafından yapılmaktadır. Değişik amaçlı geniş kullanıcı kitlesi yerine, özel amaçlı tek tip kullanıcıya sunulur²⁸.

İç denetçileri veya kamu denetçilerini ilgilendiren uygunluk denetimi, mali tabloların denetimine de ışık tutar.

1.2.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi; işletmenin ekonomik olarak işleyip işlemediğini, amaçlarına ulaşıp ulaşmadığını anlamak amacıyla işletme politikalarını değerlendirme, üretim sürecindeki aksaklıkları gözden geçirme ve yönetime bunlarla ilgili önerilerde bulunma faaliyetleri olarak tanımlanabilir.

Sadece muhasebe işlemleri ile sınırlı olmayıp, işletmenin diğer işlevlerini de içeren faaliyet denetiminin uygulama alanı oldukça geniştir. İnceleme alanına işletmenin örgüt yapısı, üretim yöntemleri, pazarlama politikaları, bilgi işlem

²⁶ KEPEKÇİ, Celal; a.g.e., s.3.

²⁷ BOZKURT, Nejat; a.g.e.,s.28.

²⁸ BARAN, Kudret; "Halka Açılacak Anonim Şirketlerin Mali Tablolarının Sermaye Piyasası Kanununa Göre Özel Bağımsız Dış Denetimi ve Bir Uygulama",*M.Ü. SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 1989; s.50.

faaliyetleri girebilmektedir. Bu nedenle faaliyet denetiminin uygulanması, diğer denetim türlerine göre daha karmaşıktır²⁹.

Faaliyet denetimi, mali tablolar denetimi ve uygunluk denetimi kadar belirli standartlar ve önceden tespit edilmiş kriterler çerçevesinde değildir. Faaliyet denetimi işletme ile ilgili birçok konuda yapılabilir. Faaliyet denetimi, özel denetim şirketlerinin yönetim danışmanlığı bölümü tarafından yapılabilir. Ancak mali tabloların denetimi yapılırken görülen bazı aksaklıkların denetim şirketi tarafından, denetimi yapılan işletmeye bildirilmesi faaliyet denetimi kapsamında sayılmamalıdır.

İç denetimin doğal olarak gelişmiş bir uzantısı olan bu denetim türü İşletmelerin büyümesi, holdingleşmenin artması ve merkezileşmeme eğiliminin kuvvetlenmesi sonucu özellikle son zamanlarda gelişmiş ve yaygınlaşmıştır³⁰. Faaliyet denetimi, işletmelerde iç kontrolün etkinliğinin ve faaliyetlerin verimliliğinin arttırabileceği alanların belirler ve düzeltici önlemlerin neler olduğuna dair tavsiyelerde bulunur.

Bu anlamda faaliyet denetiminin uzantısı olarak ortaya çıkan iç kontrol sistemi içinde yer alan, organizasyonların yönetim kurulu, yöneticileri ve çalışanları tarafından yönlendirilen; faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği, finansal raporlama sisteminin güvenilirliği, yasal düzenlemelere uygunluk vb. hedeflere ulaşmada gerekli güvenceyi sağlamak için uygulanan politika, yöntem ve ölçütler dizisine “kontroller” veya “iç kontroller” denir³¹

²⁹ BOZKURT, Nejat; a.g.e.,s.29.

³⁰ KİRACI, Murat, “Faaliyet Denetimi ile İç Kontrol İlişkisi”, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, S.2, 2003, s.2.

³¹ DOYRANGÖL, Nuran Cömert, “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 60, Temmuz-Ağustos-Eylül 2002, <http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/60MaliCozum/08-60NURANCOMERTDOYRANGOL.doc> (Erişim Tarihi: 11.10.2006).

1.2.2. Denetçi Statüsüne Göre Denetim Türleri

1.2.2.1. İç Denetim

İç denetim, işletmeye hizmet etmek amacıyla işletmenin faaliyetlerini incelemek ve değerlemek için işletme içinde kurulmuş bağımsız bir değerlendirme fonksiyonudur.³²

İç denetimde amaç mali tablolara temel olan bilgilerin doğruluğunu araştırmak ve olası yolsuzlukları ortaya çıkarmaktır. Ayrıca iç kontrol sisteminin düzenli bir biçimde işleyip işlemediği de kontrol edilir.

İç denetim; mali faaliyetlerin yanında mali nitelikte olmayan faaliyetlerin de incelendiği ve değerlendirildiği, özellikle yönetim kademesindeki kişilerin sorumluluklarını etkin bir biçimde yerine getirmelerinde onlara yardımcı olan bir yönetim koludur.³³ İç denetim, risk yönetiminin etkinliği, kontrolü ve denetimi süreçlerinin değerlendirmesi ve geliştirilmesinde sistematik ve disiplinli yaklaşım sağlayarak işletmenin amaçlarına ulaşmasına yardım eder³⁴. Bütün bunlar doğrudan işletme içi görevleri ifade etmektedir. Ancak, bu görevlerin tüm işletme düzeyini kapsadığı dikkate alınır ise iç denetçilerin organizasyon içerisinde bu görevleri en iyi şekilde yerine getireceği bir konumda olması gerekli görülmektedir³⁵.

Denetim, tamamlanmamış faaliyetlerin geriye dönülerek tekrar gözden geçirilmesi işlemi olduğundan, iç denetçilerin de denetimi yapılmış olmaktadır. Bu sayede işletme çalışanları, işletme tarafından belirlenen planlara ve hedeflere ulaşmak için daha fazla çaba gösterirler.

İç denetçilerin önemli bazı görevleri aşağıda sıralanmıştır.³⁶

- İşletme varlıklarının yeterince korunup korunmadığını araştırmak

³² KEPEKÇİ, Celal; a.g.e., s.3.

³³ BARAN, Kudret; a.g.e., s.53.

³⁴ HASS, Susan-BURNABY, Priscilla, "Trends in Internal Audit Strategies", *Internal Auditing ABI/INFORM Global*, Mayıs 2004, s.15.

³⁵ TUAN, A. Kadir-SAGLAR, Jale, "İç Denetçinin Örgüt İçindeki Yerinin denetim Faaliyetleri Açısından Önemi" *Muhasebe ve Denetim Bakış*, S.11, Ocak, 2004, s.4.

³⁶ BOZKURT, Nejat; a.g.e., s.33.

- Muhasebe belge ve bilgilerinin güvenilir olup olmadığını belirleme
- İşletme tepe yönetimi tarafından belirlenmiş olan politika ve prosedürlere uyulma derecesini izleme
- İşletme faaliyetlerinin etken ve etkin olup olup olmadığı konusunda görüş oluşturma
- Bağımsız denetçilerle işbirliğine girme

İç denetçilerin görevlerinden de anlaşılacağı üzere işletmelerde uygunluk ve faaliyet denetimi yaparlar.

İç denetim faaliyetlerinin kapsadığı alanın genişliği ve yönetimin denetimden beklentileri iç denetim faaliyetlerinden çıkacak sonuçların güvenilirliğinin önemini arttırmaktadır. Bu nedenle iç denetimin amacı, işletmelerin amaçları doğrultusunda hangi süreçlerin takip edildiğini saptamak, iç denetçinin amacı ise, saptanan bu süreçte çalışan ve çalışmayan kısımları birbirini etkileyecek şekilde ortaya koymaktır³⁷.

1.2.2.2. Kamu Denetimi

Kamu denetimi; gerek kamu idare ve işletmelerinin gerekse özel sektörün kamu hukuku yönünden denetimidir.³⁸ Kamu denetimi, görev ve yetkilerini yasalardan alan ve kamu adına, kamunun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere denetim yapan kişilerce gerçekleştirilen mali tablo, uygunluk ve faaliyet denetimlerini ifade eder³⁹.

Kamu kurumları adına çalışan ve kamu yararına denetim yapan kişilere kamu denetçisi adı verilmektedir. Kamu denetçileri yapılmış olan yasa, yönetmelik ve genel politikalara göre denetim faaliyetinde bulunurlar.

³⁷ STEELE, J. Douglas, "Matching Audit Objectives With Management Goals", *Internal Auditor*, June, 1993 http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is_n3_v50/ai_14535069 (Erişim Tarihi: 01.04.2007).

³⁸ AKTAN, Hasan Basri; "İşletmelerde Mali Denetim", *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı: 149, Ocak 1994, s.4

³⁹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği; a.g.e., s.25.

Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de görev yapan çok sayıda kamu denetim örgütü bulunmaktadır. Bunların bazıları sadece kamu kuruluşlarında bazıları ise hem kamu kuruluşlarında hem de özel sektör işletmelerinde denetim görevi yaparlar⁴⁰.

Kamu denetimi yapan kamu denetim kurumlarını şu şekilde sıralayabiliriz.

- Devlet Denetleme Kurulu
- Sayıştay
- Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu
- Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Bağlı Denetim Kurumları

Devlet Denetleme Kurulu, 01.04.1981 tarihli 2443 Sayılı kanunla kurulmuş ve 1982 Anayasası’nın 108.maddesinde yer almıştır. Anayasanın bu maddesine ve ilgili kanun maddelerine göre Devlet Denetleme Kurulu, yönetimin hukuka uygunluğunun düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulmuştur.

Kurul; inceleme, araştırma ve denetimini bir ya da birden çok üyesinin sorumluluğu altında yürütür. Gereken durumlarda inceleme, araştırma veya denetleme komisyonları kurar. Kurul adına hazırlanan raporlar kurulda görüşülür ve Cumhurbaşkanına sunulmak üzere karara bağlanır. Kurul raporları, Cumhurbaşkanı’nın onayı alındıktan sonra, gereği yapılmak üzere Başbakanlığa ve ilgili kuruluşlara gönderilir. Sonuç hakkında bilgi Cumhurbaşkanı’na Başbakanlık tarafından bildirilir.⁴¹

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, sermayesinin yarıdan fazlası doğrudan veya dolaylı olarak devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarında araştırma ve denetim yapar. 1987 yılında çıkarılan 3346 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile Fonların Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce Denetlenmesinin Düzenlenmesi kanununa göre, mahalli idarelerin ve kamu kurum niteliğindeki meslek gruplarının denetimi, kurulun görevleri kapsamı dışında bırakılmıştır. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu’nun

⁴⁰ BOZKURT, Nejat, a.g.e., s.34.

⁴¹ KEPEKÇİ, Celal, a.g.e., s.4.

denetim konuları, 24.06.1983 tarihli ve 72 Sayılı kanun hükmündeki kararnamede şu şekilde sırlanmıştır.

- Denetlenen kuruluşların kanun ve statülerinde belirlenen amaç ve esaslara, uzun vadeli kalkınma planı ile programlara uyup uymadığını,
- İşletme bütçelerinin gereklere; işlemlerin bütçelere; maliyet, bilanço ve sonuç hesaplarının dönem faaliyetlerine uygunluğunu,
- Çağdaş işletmecilik esaslarına uyulup uyulmadığını,
- İşlemlerin hukuka uygunluğunu,
- İşletmelerin zarara uğratılıp uğratılmadığını denetlemektir.

Sayıştay, önceki Anayasalarda olduğu gibi 1982 Anayasasında da yer almaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetim görevini yürütür. Sayıştay'ın denetim alanına aşağıdaki kurum ve kuruluşlar girer.⁴²

- Genel katma bütçeli idareler
- Genel ve katma bütçeli idareler tarafından sermayesinin yarısından fazlasına katılmak suretiyle kurulan sabit ve döner sermayeli kurumlar.
- İl özel idareleri
- Belediyeler
- Bazı fonlar
- Bazı özel bütçeli idareler.

Sayıştay'ın en önemli görevi bütçeyi denetlemektir. Bütçenin denetimi, gelirlerin denetimi ve giderlerin denetimi olarak ikiye ayrılır. Sayıştay; giderlerin idari, yargı ve yasama denetimini yapar⁴³.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Bağlı Denetim Kurulları, kamu işletmelerinin yanında özel işletmeleri de denetleyen kurum ve kuruluşlardır. Bu kurum ve kuruluşlar şunlardır.⁴⁴

⁴² KEPEKÇİ, Celal, a.g.e.,s.5.

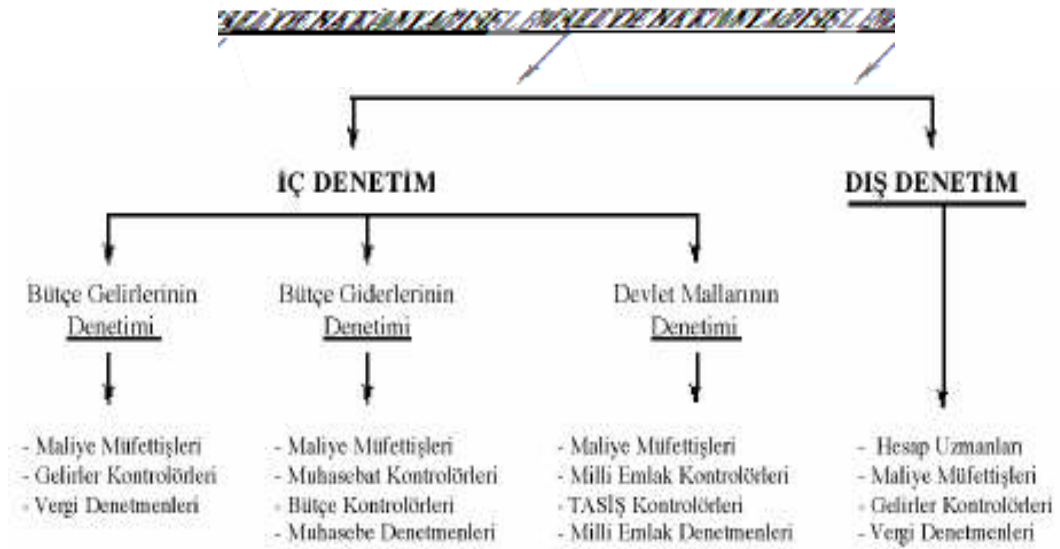
⁴³ AKDOĞAN, Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Ankara 1998, s.89.

⁴⁴ EROL, Ahmet, "Devlet ve Denetim", *Mükellefin Dergisi* S.66, Haziran 1998, s.89.

- Maliye Bakanlığı Müfettişliği
- Ticaret Bakanlığı Müfettişliği
- Gelirler Kontrolörlüğü
- Hesap Uzmanları Kurulu
- Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu
- Sigorta Murakabe Kurulu

Maliye Bakanlığı'nın işlevsel denetim yapısı aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Tablo 3. Maliye Bakanlığı İşlevsel Denetim Yapısı



Kaynak: Maliye Teftiş Kurulu Başkanlığı, “Denetim Yapısı” İdari Yapı, <http://www.mtk.gov.tr/detail.aspx?cid=70> (Erişim Tarihi: 20.04.2007)

1.2.2.3. Bağımsız Denetim

Serbest meslek sahibi olarak kendi adına çalışan veya bir denetim şirketinin ortağı olan kişiler tarafından işletmelerin mali tablolarının, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesini belirlemek amacıyla yapılan denetim çalışmalarıdır.⁴⁵

⁴⁵ KEPEKÇİ, Celal, a.g.e., s.7.

Bağımsız denetim, mali tablolar, uygunluk ve faaliyet denetimlerinin işletmenin talebi ile ve bir denetim sözleşmesi çerçevesinde, serbest meslek sürdüren denetçiler ya da bunların oluşturdukları kuruluşlar tarafından yapılmasıdır.⁴⁶

Karar alıcılar araştırma sırasında çeşitli yöntemlere başvururlar ve bir girişimin iktisadi açıdan değeri olup olmadığı saptarlar. Açıklanan bilgilerin güvenilir olup olmadığının araştırılmasında başvuru genel bir yöntem, bu bilgilerin bağımsız bir kişi tarafından denetlenerek doğrulanmasıdır. Bütünlüğü, doğruluğu ve tarafsızlığı denetlenip doğrulanmış bilgi artık, karar işlemi için güvenilir bilgi olarak kabul edilir.⁴⁷

Bağımsız denetçiler mali tablolarını inceledikleri işletmelerden ücret alırlar. Ancak denetim sonucunda raporları hazırlarken işletmeden bağımsız bir biçimde çalışırlar. Bağımsız denetim, denetlenen müşteri işletmenin mali tablolarının doğruluğu ve dürüstlüğü hakkında bir kanaat oluşturma sürecidir.⁴⁸

1.2.3. Denetimin Niteliğine Göre Denetim Türleri

Denetimin niteliğine göre denetim türlerini üç ana başlık etrafında inceleyebiliriz.

1.2.3.1. Sürekli Denetim (Yıl Sonu Denetimi)

Denetçinin yeterli kanıt toplayabilmesi veya bağımsız denetim standartlarının tamamının uygulanabilmesine imkân sağlayan ve sınırlama olmayan denetim türüdür. Bu denetim çalışmasında denetçi mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun düzenlendiği konusunda denetim görüşüne ulaşabilmek için denetimi planlar, planını uygulamaya koyarak yeterli kanıt toplar, birlikte çalıştığı diğer meslek mensupları ile bir sonuca ulaşır.⁴⁹

⁴⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği; a.g.e., s.519.

⁴⁷ GÜREDİN, Ersin;a.g.e., s.11.

⁴⁸ UZAY, Şaban, “Türkiye’de Denetçi Bağımsızlığı”, *1. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Yakınsama Yolunda*, MÖDAV Yayınları, İstanbul, 3-5 Kasım 2004, s.447.

⁴⁹ KAVAL, Hasan, *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s.12.

Geleneksel bilgi kaynaklarını ortadan kaldıran işletme faaliyetlerindeki değişim finansal denetimin yerine getirilmesi için yeni denetim yöntemlerinin yaratılmasını gerektirir. Finansal denetimin ve genel kabul görmüş denetim standartlarının öncelikli amacı değişmeyecektir. Çünkü müşteri kayıtlarının tümü veya bir kısmı elektronik biçimdedir. Bu yönü ile baktığımızda sürekli denetim kavramı, fiziki belge olmaksızın, gerçek zamanlı muhasebe sistemi altında finansal tablo sunumunun ortaya çıkmasına temel olacak şekilde, elektronik denetim kanıtları toplamaya yönelik sistematik bir süreçtir. Diğer bir ifadeyle sürekli denetim; işletme varlıklarının korunmasında, veri bütünlüğünün korunması ve güvenilir finansal bilginin üretilmesi konularında gerçek zamanlı muhasebenin etkinlik ve etkililiğini belirlemeye yönelik kanıtların toplanması ve değerlendirilmesi sürecidir⁵⁰.

1.2.3.2. Sınırlı Denetim (Ara Dönem Denetimi)

Ara dönemlerde, yıllık denetimi gerçekleştiren denetim şirketi tarafından yapılan denetimdir. Bu denetime tabi şirketler bankalar ve özel finans kurumları ile sermaye piyasasında faaliyet gösteren şirketler olup, bunlar 3, 6 ve 9. ay sonu itibariyle ara mali raporlarını hazırlamak ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ile Sermaye Piyasası Kurulu'na göndermek zorundadırlar. Ancak 6. ayın sonu itibariyle düzenlenen mali tabloların bağımsız dış denetimden geçmiş olması gerekir⁵¹.

Şirketlerin ara dönemlerde düzenlendiği mali tablolar bazı sınırlamalar altında düzenlenir. Bu durum denetim açısından da sınırlama getirmekte ve şüphe yaratmaktadır. Ara dönemlerde düzenlenen mali tablolar şirketlerin mali durumu, etkinliği, verimliliği ve karlılığı hakkında bilgi vermektedir⁵².

Sınırlı denetime tabi kuruluşlardan bazıları şunlardır;

⁵⁰ REZAEI, Zabihollah-ELAM, Rick, "Continuous Auditing: The Audit of the Future", *Managerial Auditing Journal*, 16/3, 2001, 150-158.

Çeviren: BAYAZITLI, Ercan, "Sürekli Denetim", *Muhasebe ve Denetim Bakış*, S:6, Şubat, 2002, s.120.

⁵¹ KAVVAL, Hasan, a.g.e. , s.14.

⁵² ESKİ, Emrah "Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sisteminin Avrupa Birliği'ndeki İç Denetim Sistemiyle Uyum Süreci", *Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara,2006, s.8.

- Halka açık şirketlerden hisse senetleri borsada işlem görenler,
- Aracı kurumlar,
- Menkul-Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları ve Fonları
- Emeklilik Yatırım Fonları

1.2.3.3. Özel Denetim

Özel denetim çalışması tasfiye, birleşme, devir, bölünme gibi durumlar veya halka ilk defa açılacak işletmeler için yapılan bir denetim türüdür. Özel denetim sürecinde izah name ve sirküler düzenlenmekte ve bu belgelerde şirketlerin mali durumundaki gelişmeleri ortaya koyabilmek amacıyla en az üç döneme ilişkin mali raporlar sunulmaktadır. Bu raporların ve bilgilerin doğruluğu konusunda görüş oluşturmak amacıyla yapılan denetime özel denetim çalışması denilmektedir⁵³.

1.3. BAĞIMSIZ DENETİM-MUHASEBE İLİŞKİSİ

Bağımsız Denetimin önemli bir kısmının muhasebe ile ilgili bilgilerden oluşması ve denetçilerin muhasebe konusunda uzman olmaları gerekliliği, işletme ile ilgili karar alıcılar tarafından muhasebe ve denetim kavramlarının birbirine karıştırılmasına sebep olmaktadır. Muhasebe ve denetim kavramlarının, iç içe geçmiş birbirini tamamlayan kavramlar olmasına rağmen, farklı işlevleri ve farklı uzmanlık alanları olduğu unutulmamalıdır.

İşletmelerin yıllık mali raporlarında açıkladıkları bilgiler ile bağımsız denetim arasındaki ilişkinin varlığı farklı teorilerle açıklanmıştır. Bu teorilerden bazıları açıklanan bilgiler ile bağımsız denetim arasında pozitif bir ilişki olduğunu, bazıları ise bu ilişkinin birbirini etkilemeyen iki farklı süreç olduğunu savunmaktadır⁵⁴.

Muhasebe ile denetim birbiriyle çok yakından ilişkilidir; hatta muhasebe ve denetim iç içedir; bunlardan biri diğerrinin dayanağı, bütünleyicisi ve devamıdır.

⁵³ KAVVAL, Hasan, a.g.e., s.14.

⁵⁴ Geniş bilgi için bakınız; ÇÜRÜK, Turgay, a.g.m. s.151.

Muhasebe denetiminin temel dayanağı; denetim ise muhasebenin dayanaklara göre, kanıtlara uygunluğunun sağlanmasıdır⁵⁵.

Muhasebenin amacı, geçerli finansal bilgileri, ilgililere karar verme süreçlerinde bu bilgilerden faydalanabilecekleri şekilde düzenleyerek sunmaktır. Denetçi ise bu faaliyetlerin içinde yer almaz. Denetimin görevi muhasebe tarafından yapılan işlemlere ve oluşturulan mali tabloları çeşitli açılardan inceleyip, sunulan bilgilerin doğru olup olmadıkları konusunda bir görüş oluşturabilmektir. Denetçilerin bu süreçte en önemli dayanaklarını “Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri” oluşturmaktadır⁵⁶.

Bilgi teknolojisi alanında yaşanan hızlı gelişmeler ve değişimler işletme ve işletme çevrelerini değiştirmiş ve değiştirmeye devam etmektedir. Bu değişimler muhasebeyi de etkilemiş muhasebeye farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Bilgi teknolojileri sayesinde artık muhasebe bilgilerinin kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve raporlanması gibi süreçler daha basit ve daha kısa sürede yerine getirilmeye başlanmıştır⁵⁷. Hızla değişen ve gelişen bu süreçte, muhasebe verilerinin denetimi de aynı derecede değişim ve gelişim göstermelidir.

Muhasebe işlemlerinin bilgisayar ortamında gerçekleştirilmesi, kuşkusuz bu faaliyetlerin bilgisayar ortamında denetlenmesini de gündeme getirmiştir. Bu durum günümüzde “deftersiz muhasebe (paperless accounting)” ve “bilgisayar ortamında denetim (paperless auditing)” kavramlarıyla ifade edilmektedir. Dolayısıyla, defter ve belgelerin ortadan kalkmaya başladığı bir ortamda, denetim faaliyetleri de buna uyum sağlayıcı yönde gelişmektedir⁵⁸.

Denetim de muhasebe bilgisi, kaydedilen verilerin muhasebe dönemi boyunca meydana gelen ekonomik olayları uygun bir şekilde yansıtıp yansıtmadığını

⁵⁵ SÜER, Ayça Zeynep, *Muhasebe Mesleğinde Enron Vak'ası ve Getirdikleri*, İstanbul SMMMO Yayınları, İstanbul, 2004, s.42.

⁵⁶ ATAMAN, Ümit-HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem-BOZKURT, Nejat, *Muhasebe Denetim Uygulamaları*; Alfa Kitabevi, İstanbul, 2001, s.17.

⁵⁷ SELİMOĞLU, Seval Kardeş, “Denetim Olgusunun Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) Sistemleriyle Bütünleştirilmesi”, *1. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Kitabı*, İstanbul, 2003, s.284.

⁵⁸ ÇİFTÇİ, Yavuz, “Elektronik Bilgi İşlem Teknolojisindeki Gelişmeler ve Muhasebe Denetimi”, *Mali Çözüm Dergisi*, S.62, 2003, s.2.

belirlemek için kullanılmaktadır. Zira muhasebe kuralları muhasebe verilerinin uygun olarak kaydedilip kaydedilmediğini değerlendirme kriterleridir. Bu bilgilerle ilgili her denetçinin bu kurallara bütünüyle hâkim olması gerekmektedir. Muhasebeyi anlamak için, denetçi denetim kanıtlarının toplanması ve yorumlanmasında özel bir bilgi ve yeteneğe sahip olmalıdır. Bu özel bilgi ve yetenek denetçiyi muhasebeciden ayırmaktadır. Uygun denetim yöntemlerini, test edilecek bilgilerin türünü ve sayısını belirlemek, sonuçları değerlemek denetçiye özgü problemlerdir⁵⁹.

1.4. BAĞIMSIZ DENETİMİN YARARLARI VE İŞLEVİ

Bağımsız denetim toplumdaki çeşitli sosyal gruplara değişik yararlar sağlamakta, ekonomik yaşamı düzenlemektedir. Bağımsız denetimin uygulama hayatına sağladığı yararları;

- Denetlenen işletmeye sağlanan yararlar
- Kamu kuruluşlarına sağlanan yararlar
- İş hayatının diğer üyelerine sağlanan yararlar olarak sınıflandırabiliriz⁶⁰.

Denetlenen işletmelere yönelik olarak, finansal tabloların güvenilirliğini artırılması, vergi denetiminde doğruluk oranının yükselmesi, işletme içindekilerin denetim korkusuyla sahtekârlık eğiliminin düşmesi ve işletme politika ve hedeflerine yönelik bilgilere güven duyulması gibi yararlar sağlar.

Kamu kuruluşları açısından bakıldığında, vergi beyanlarına güvenin artması, özel ve ayrıntılı denetim faaliyetlerinin alanının daralması, iflas ve devir işlemlerinde yaşanan adli olaylarda bağımsız ve güvenilir bilgi ihtiyacının giderilmese yönelik yararlar,

İş hayatının diğer üyelerine yönelik olarak, kredi kurumlarına kararlarında yardımcı olma, küçük tasarruf sahiplerine yatırım kararlarını almada yardımcı olma,

⁵⁹ SÜER, Ayça, a.g.e. , s.43.

⁶⁰ GÜREDİN, Ersin, a.g.e. , s.16.

alım-satım, birleşme ve devir gibi işlemlerde taraflara güvenilir nesnel bilgiler sağlanması gibi yararlar sağlamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DENETİMİ DÜZENLEYEN ULUSAL VE ULUSLAR ARASI DÜZENLEMELERİN İNCELENMESİ

2.1. BAĞIMSIZ DENETİMİ DÜZENLEYEN ULUSAL DÜZENLEMELERİN İNCELENMESİ

Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye de muhasebe muhasebecilik ve denetçilik henüz gelişim hayat seyrinin ilk döneminde olan bir meslektir. Bağımsız denetim hizmeti sunan Türk firmalarının formal olarak organizasyonu ile bağımsız denetimin Türk firmaları için zorunlu hale gelmesi ancak 1980’li yılların ikinci yarısı ve 1990’lı yılların ilk yarısında Sermaye Piyasası Kurulu’nun öncülüğünde yapılan bir seri hukuki düzenleme ile 3568 Sayılı Kanun’un çıkarılması oluşmuştur⁶¹.

Yabancı sermayenin artması, çok uluslu şirketlerin Türkiye’de daha fazla yatırım yapmaya başlamaları, uluslararası ticaretin gelişmesi, uluslar arası finansman olanakları, Türk taahhüt firmalarının uluslar arası ihalelerde başarı kazanıp yurtdışında hizmet sunmaları gibi faktörler Türkiye’de bir denetim ortamının oluşumuna ve gelişimine neden olmuştur. Türk şirketleri yurtiçi ve yurt dışından, para piyasalarından, finans kuruluşlarından kaynak sağlama girişiminde buldukça, kendilerinden denetlenmiş, denetimle güvenilirliği kanıtlanmış finansal raporlar istenmiş, bu durum şirketleri, denetim faaliyetlerini yasal zemine yerleştirme zorunluluğunda bırakmıştır. Bu gelişmeler sonucu ülkemizde yasal anlamda

⁶¹ ÇÜRÜK, a.g.e. s.150.

kurulmamış olan denetim ve denetim düzeni, ekonomik koşulların zorlanması ile hayata geçirilmeye başlanmıştır⁶².

Bu bölümde ülkemizde denetçi ve denetim mesleğini düzenleyen kurumlar, yaptıkları düzenlemeler ile birlikte verilmeye çalışılmıştır.

2.1.1. Sermaye Piyasası Kurulu'nun Düzenlemeleri Çerçevesinde

Bağımsız Denetim

Türkiye'de bağımsız denetim alanındaki ilk düzenleme, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından 1987 yılında yapılmış ve sonraki yıllarda günün ihtiyaçlarına göre geliştirilmiştir. 2000'li yılların başında ABD'de ve Avrupa'da yaşanan şirket skandalları ve ülkemizdeki bazı gelişmeler üzerine, SPK da bağımsız denetimin etkinliğinin sağlanması amacıyla, yapılan uluslararası düzenlemeleri esas alarak yeni düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu 13 Aralık 1987 tarihinde kendine tabii ortaklıkların denetimini düzenlemek amacıyla "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Yönetmeliği" yayınlamıştır. Bu yönetmeliğe bağlı olarak Bağımsız Denetim Kuruluşları oluşturulmuştur. Sermaye Piyasası Kurulu daha sonra yayınladığı tebliğlerle denetim kuruluşları ve denetçilere ilişkin genel esasları, denetim standartlarını, raporlama ilke ve kurallarını belirlemiştir (Seri:X, No: 1-19 Sayılı Tebliğler). Sermaye Piyasası Kurulu ABD'de yaşanan denetim skandalları sonucu bunların önüne geçmek amacı ile çıkarılan Sarbanes-Oxley Yasası paralelinde, denetçi bağımsızlığını sağlanmasına ilişkin Seri:X, No:19 Sayılı Tebliği (02.11.2002) yayınlamıştır. Bu Tebliğ ile Seri:X, No:16 Sayılı Tebliğ'in bazı maddelerine eklemeler yapılmış, bazılarında ise değişikliğe gidilmiştir⁶³.

⁶² SEVİM,S.,KURNAZ,N.,CETİNOĞLU,T., "Avrupa Birliği Müzakereleri Sürecinde AB 8. Yönergesi Kapsamında Türkiye'de Denetim Ve Denetçilik Mesleğinin Durumu: AB Müzakereleri Gelişim İçin Bir Fırsat mıdır?", *Mali Çözüm Dergisi*,S.74, Mart 2006,s.47.

⁶³ DÖNMEZ, Adnan- BERBEROĞLU, P. Başak- ERSOY, Ayten, "Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB 8. Yönergesi Ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, S.9, 2005, s.65.

SPK'nın konuyla ilgili yaptığı son düzenleme, 12.6.2006 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Seri: X, No: 22 Sayılı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ"⁶⁴dir. Söz konusu Tebliğ, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)⁶⁵ tarafından yayımlanan "Uluslararası Denetim Standartları (International Standards on Auditing-ISA)" ile uyumlu olarak hazırlanmıştır. Aşağıda SPK'nın yaptığı bu düzenleme ele alınacak ve bundan sonraki kısımlarda da 22 No'lu Tebliğ ile yapılan düzenlemeler dikkate alınacaktır.

2.1.1.1. Bağımsız Denetim Firmalarının Kuruluş Şartları

Sermaye piyasasında bağımsız denetim faaliyetinde bulunmak üzere kurulca yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluşunda bazı şartlar ve yükümlülükler getirilmiştir⁶⁶.

- Anonim şirket şeklinde kurulmuş olması ve hisse senetlerinin nama yazılı olması,
- Ticaret unvanlarında "bağımsız denetim" ibaresinin bulunması,
- Esas sermayenin en az %51'inin sorumlu ortak baş denetçilere ait olması,
- Sadece bağımsız denetim ve mesleki alanda faaliyet göstermeleri,
- Organizasyon, mekân, teknik donanım, belge ve kayıt düzeninin bağımsız denetim işini yürütecek düzeyde bulunması,
- Hazine Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlık tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde mesleki sorumluluk sigortası yaptırmaları,

⁶⁴ Tebliğ'in tam metni için bkz., http://www.spk.gov.tr/teblig/files/SeriX_No22.pdf, (Erişim Tarihi: 28.08.2006).

⁶⁵ The International Federation of Accountants (IFAC): IFAC, dünya muhasebecilerinin yüksek kalitede hizmet vermelerini destekleyerek, kamu yararını korumak amacıyla faaliyet göstermektedir. Günümüzde 120 ülkeden 160 kuruluşun üye olduğu IFAC, bu kuruluşlara üye 2,5 milyon meslek mensubunun temsil edildiği uluslar arası üst bir kurum niteliğindedir. Geniş bilgi için bkz., *Facts of About IFAC*, http://www.ifac.org/MediaCenter/files/facts_about_IFAC.pdf (Erişim Tarihi:04.10.2006)

⁶⁶ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.3.

Bu şartlardan birisi de ortakların niteliklerine yöneliktir. Tebliğ'de Bağımsız denetim kuruluşlarındaki yöneticilerin ve ortakların sahip olması gereken nitelikler ise aşağıdaki gibi özetlenebilir⁶⁷:

- 3568 Sayılı Kanuna göre serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir unvanını almış ya da yabancı ülkelerde bağımsız denetim yetkisi sağlayan belge sahibi olmaları⁶⁸,
- Türkiye'de yerleşik olmaları,
- Sorumlu ortak baş denetçilerin, en az iki yıl süreyle Kurulun listesinde⁶⁹ yer alan bağımsız denetim kuruluşlarında sermaye piyasası kurumları ve halka açık anonim ortaklıkların bağımsız denetiminde fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya baş denetçi unvanı ile çalışmış olmaları,
- Sermaye piyasasında bağımsız denetim lisans belgesine sahip olmaları,
- Sermaye piyasası mevzuatı veya diğer mevzuat uyarınca bağımsız denetim yapma yetkisi iptal edilmiş olan kuruluşlarda yetki iptaline neden olan bağımsız denetim faaliyetlerinde sorumluluklarının tespit edilmemiş olması,
- Faaliyet yetki belgelerinden biri veya birden fazlası iptal edilmiş veya borsa üyeliği iptal edilmiş işletmelerde iptalde sorumluluğu bulunan kişilerden olmaması,
- Kanuna muhalefetten dolayı haklarında verilmiş mahkumiyet kararının bulunmaması,
- Kanunun ilgili maddeleri uyarınca sermaye piyasalarında işlem yapmalarının yasaklanmış olmaması
- Çalışılan bağımsız denetim kuruluşunda tam zamanlı görev yapmaları olarak belirlenmiştir.

Ayrıca bağımsız denetim kuruluşlarının ortaklarının Tebliğ'de yukarıda sayılan niteliklere sahip gerçek kişilerden olmasının yanında sorumlu ortak baş

⁶⁷ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.4.

⁶⁸ Yabancı ülkelerde bağımsız denetim yetkisi sağlayan belgelerin tanınmasında 3568 Sayılı Kanunun ilgili hükümleri uyarınca mütekabiliyet esası aranır, ayrıca SPK'da, meslek personeli yardımcılığında geçen süreler dahil en az on yıl meslek personeli olarak çalışmış olanlar ile Kurul üyesi olarak görev yapanlar bu koşulu yerine getirmiş Sayılırlar.

⁶⁹ SPK'nın Bağımsız Denetim Kuruluşlarının bulunduğu listeye, <http://www.spk.gov.tr/msd/index.html> ulaşılabilir. (Erişim Tarihi:02.05.2007)

denetçilerin, en az iki yıl süreyle Kurulun listesinde yer alan bağımsız denetim kuruluşlarında sermaye piyasası kurumları ve halka açık anonim ortaklıkların bağımsız denetiminde fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya baş denetçi unvanı ile çalışmış olmaları, çalışılan bağımsız denetim kuruluşunda tam zamanlı görev yapmaları, sermaye piyasasında bağımsız denetim lisans belgesine sahip olmaları şartları ortakların tamamı için aranmaz. Ayrıca merkezi yurtdışında bulunan bir kuruluşun aynı çalışma yöntemleri ile ülkemizdeki bir bağımsız denetim kuruluşuna katılması halinde de bu şart aranmaz.

Bağımsız denetçi yardımcılarının ise yukarıda sayılan, yüz kısaltıcı bir suçtan mahkûm bulunmamaları ve Türkiye'de yerleşik olmaları sayılan koşullara sahip olmalarının dışında hukuk, iktisat, maliye, muhasebe, işletmecilik, bankacılık, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler alanlarından birinde en az 4 yıllık yüksek öğrenim görmüş olmaları, diğer alanlarda yüksek öğrenim görmüş olanların ise bu maddede sayılan alanların birinde yüksek lisans derecesi almış olmaları zorunluluğu getirilmiştir⁷⁰.

2.1.1.2. Bağımsızlığı Ortadan Kaldıran Durumlar

Bağımsız denetim kuruluşu veya bağımsız denetçilerde, bağımsızlığın zedelendiğine dair tereddüt oluşması halinde bağımsızlığın ortadan kalktığı kabul edilir. Müşteriden veya müşteri ile ilgili olanlardan, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bir menfaat elde edildiğinin ortaya çıkması veya bunlara bir menfaat sağlanacağı vaadinin, ilgili bağımsız denetçi tarafından bağımsız denetim kuruluşunun yönetimine yazılı olarak bildirilmemiş olması bağımsızlığı ortadan kaldıran sebeplerden birisidir. Ayrıca denetçiler, fiilen bağımsız denetim yaptıkları işletmelerde, işletmenin finansal tabloları hakkında düzenlenen en son bağımsız denetim raporu tarihinden itibaren 2 yıl geçmedikçe, söz konusu işletmede yönetim kurulu başkan ve üyeliği, genel müdür, müdür ve yardımcılığı ile önemli karar, yetki ve sorumluluğu taşıyan pozisyonlarda görev alamazlar⁷¹.

⁷⁰ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.4/3.

⁷¹ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.13.

Bağımsız denetim kuruluşları ile bunların bağımsız denetçileri ve diğer personeli, Tebliğe göre bağımsız denetim hizmeti verdikleri işletmelere, bağımsız denetim hizmeti verdikleri dönemde, bedelli veya bedelsiz olarak;

- Muhasebe defterlerinin tutulması ve buna ilişkin diğer hizmetlerin verilmesi,
- Finansal bilgi sistemi kurulması ve geliştirilmesi ile işletmecilik, muhasebe, finans konularındaki uygulamalarla ilgili danışmanlık hizmeti verilmesi, belge düzenlenmesi ve rapor hazırlanması,
- Değerleme ve aktüerya hizmetleri verilmesi veya ekspertiz ve uygunluk raporu hazırlanması,
- İç denetim fonksiyonunun yerine getirilmesi ya da iç denetim fonksiyonuna destek hizmeti verilmesi⁷²,
- Yönetim veya insan kaynakları fonksiyonlarının yerine getirilmesi,
- Aracılık veya yatırım danışmanlığı hizmetlerinin verilmesi,
- Hukuki danışmanlık veya diğer uzmanlık hizmetlerinin verilmesi,
- Tahkim ve bilirkişilik yapılması ve
- Kurul tarafından yapılmasına izin verilmeyen alanlarda hizmet sunulması faaliyetlerinde bulunamazlar. Söz konusu faaliyetleri, bağımsız denetim hizmeti verdikleri işletmelere, aynı dönemde bedelli veya bedelsiz olarak; merkezi yurtdışında bulunan aynı bağımsız denetim kuruluşu ile hukuki bağlantısı olan Türkiye’de yerleşik diğer kuruluşlar aracılığı ile de yerine getiremezler⁷³.

2.1.1.3 Hisse Senetleri Borsada İşlem Gören Şirketlerde Denetimden Sorumlu Komite

Tebliğ ile getirilen en önemli düzenlemelerden biri de, hisse senetleri borsada işlem gören ortaklıklara, yönetim kurulu tarafından kendi üyeleri arasından seçeceği

⁷² 3568 Sayılı Kanun çerçevesinde; finansal tabloların ve beyannamelerin vergi mevzuatı hükümlerine uygunluğunu incelemek ve uygunluğu tasdik etmek, konu hakkında yazılı görüş vermek ve rapor düzenlemek faaliyetleri yapılamayacak faaliyetler kapsamının dışında tutulmuştur.

⁷³ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.13/4.

en az iki üyeden oluşan “denetimden sorumlu komite” kurma zorunluluğudur. Söz konusu komitenin, iki üyeden oluşması halinde her ikisinin, ikiden fazla üyesinin bulunması halinde üyelerin çoğunluğunun, genel müdür veya icra komitesi üyesi gibi doğrudan icra fonksiyonu üstlenmeyen ve yönetim konularında murahhaslık sıfatı taşımayan yönetim kurulu üyelerinden oluşması zorunludur⁷⁴.

Denetimden sorumlu komitenin görev ve sorumlulukları, Tebliğ’de aşağıdaki gibi belirlenmiştir⁷⁵:

- Ortaklığın muhasebe sistemi, finansal bilgilerin kamuya açıklanması, bağımsız denetimi ve ortaklığın iç kontrol sisteminin işleyişinin ve etkinliğinin gözetimi,
- Bağımsız denetim kuruluşunun seçimi, bağımsız denetim sözleşmelerinin hazırlanarak bağımsız denetim sürecinin başlatılması ve bağımsız denetim kuruluşunun her aşamadaki çalışmalarının gözetimi,
- Ortaklığın hizmet alacağı bağımsız denetim kuruluşu ile bu kuruluşlardan alınacak hizmetlerin belirlenmesi ve yönetim kurulunun onayına sunulması,
- Ortaklığın muhasebe ve iç kontrol sistemi ile bağımsız denetimiyle ilgili olarak ortaklığa ulaşan şikâyetlerin incelenmesi, sonuca bağlanması, ortaklık çalışanlarının, ortaklığın muhasebe ve bağımsız denetim konularındaki bildirimlerinin gizlilik ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi konularında uygulanacak yöntem ve kriterlerin belirlenmesi,
- Kamuya açıklanacak yıllık ve ara dönem finansal tabloların, ortaklığın izlediği muhasebe ilkelerine, gerçeğe uygunluğuna ve doğruluğuna ilişkin olarak ortaklığın sorumlu yöneticileri ve bağımsız denetçilerinin görüşleri alınarak, komitenin kendi değerlendirmeleriyle birlikte yönetim kuruluna yazılı olarak bildirilmesi,
- En az üç ayda bir olmak üzere yılda en az dört kere toplanması ve toplantı sonuçlarının tutanağa bağlanarak yönetim kuruluna sunulması.

⁷⁴ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.25.

⁷⁵ SPK, Seri: X No:22, Kısım 2, m.25.

2.1.1.4. İşletme Yönetimi ve Bağımsız Denetçinin Sorumlulukları

Finansal tabloların bağımsız denetiminin amacı tebliğde, bağımsız denetçinin finansal tabloların finansal raporlama standartlarına uygun olarak tüm önemli yönleriyle gerçeği yansıtacak şekilde hazırlandığına dair bir görüş bildirmesini sağlamak olarak belirtilmiştir. Bağımsız denetim standartlarına uygun olarak planlanan bir bağımsız denetim çalışmasında dahi, finansal tablolardaki bazı önemli yanlışlıkların tespit edilememesi riski söz konusu olabilir⁷⁶.

Bu nedenle yanlışlıkların tespit edilememesi riskinde sorumluluk denetçi ve işletme yönetimi tarafından paylaştırılmış, hangi konularda kimin sorumlu olduğu açıkça belirlenmiştir. Hilenin önlenmesinde ve ortaya çıkarılmasında esas sorumluluk işletme yönetimine ve yönetimden sorumlu kişilere aittir. Ayrıca işletme yönetimi, yönetimden sorumlu kişilerin gözetiminde olmak üzere düzenli ve etkin bir şekilde yürütülmesini sağlayacak bir kontrol ortamı yaratmak ve bunun için gerekli politika ve prosedürleri geliştirmekle sorumludur⁷⁷.

Bununla birlikte işletme yönetiminin, finansal tabloların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanarak dürüst bir biçimde sunulmasından ve bunu sağlamak üzere bir iç kontrol sisteminin tasarlanarak uygulanmasından, sorumlu olduğu belirtilmektedir⁷⁸.

Tebliğ’de iç kontrol sistemi, “işletme yönetimi ve yönetimden sorumlu kişiler tarafından; işletmenin amaçlarına ulaştığına, faaliyet ve işlemlerin etkin olarak gerçekleştirildiğine, kanun ve düzenlemelere uyulduğuna dair makul bir güvence sağlamak üzere tasarlanan ve uygulanan bir sistem” olarak tanımlanmıştır. İç kontrol sisteminin, söz konusu hedeflerin gerçekleştirilmesi açısından tehdit oluşturan faaliyet risklerinin de ortaya konulmasını sağlayacak şekilde tasarlanacağı ve uygulanacağı belirtilmiştir⁷⁹.

⁷⁶ SPK, Seri: X No:22, Kısım 6, m.6.

⁷⁷ SPK, Seri: X No:22, Kısım 6, m.5.

⁷⁸ SPK, Seri: X No:22, Kısım 29, m.10.

⁷⁹ SPK, Seri: X No:22, Kısım 10, m.11.

SPK tarafından yapılan basın açıklamasında⁸⁰; bu Tebliğ’le bağımsız denetçinin sorumluluğuna dair yapılan ayrıntılı açıklamalar kapsamında, işletmenin iç kontrol sisteminin anlaşılması hususunun öneminin arttığı vurgulanmaktadır. Nitekim bağımsız denetçiye, uygun biçimde tasarlanmamış bir iç kontrol sistemi ve sistemin yetersizliğine yönelik tespitlerini işletme yönetimi ve yönetimden sorumlu kişilere bildirme zorunluluğu getirilmektedir⁸¹.

Bağımsız denetçi açısından balkıldığına, finansal tablolarda hile, usulsüzlük veya hatadan kaynaklanabilecek önemli yanlışlıkların bulunmadığına dair makul ölçüde güvence sağlama bağımsız denetçinin sorumluluğundadır. Bazı konularda ise takdir hakkının kullanılması, örnekleme yönteminin izlenmesi, iç kontrol sisteminin yapısından kaynaklanan kısıtlamalar ve bağımsız denetçiye sunulan kanıtların çoğunun ikna edici nitelikte olması durumlarında bağımsız denetçi, finansal tablolardaki önemli yanlışlıkların ortaya çıkarılmasına dair kesin bir güvenceye sahip olamayabilir. Bu nedenle bağımsız denetçi, makul ölçüde güvence sağlayabilmek için, işletme yönetimi tarafından kontrollerin aşılması olasılığını ve hataları tespit etme konusunda etkin olan bağımsız denetim tekniklerinin hile ve usulsüzlükten kaynaklanan riskleri ortaya çıkarmak açısından uygun olmayabileceğini göz önünde bulundurarak, bağımsız denetim süresince mesleki şüphecilik tutumu içerisinde çalışmalarını yürütmek zorundadır⁸².

Tebliğde, bağımsız denetimde Kanun ve ilgili diğer mevzuata uyum konusundaki işletme yönetimi ve bağımsız denetçinin sorumluluklarına baktığımızda, bağımsız denetçi, bağımsız denetim tekniklerinin planlanması ve uygulanması ile sonuçlarının değerlendirilmesi ve raporlanması sırasında, finansal tabloları önemli ölçüde etkileyebilecek Kanun, diğer sermaye piyasası mevzuatı ve ilgili diğer mevzuata aykırılıkları tespit etmek zorunda olduğu belirtilmiştir. Ancak, bağımsız denetimin tüm kanun ve düzenlemelere ilişkin aykırılıkları tespit etmesi beklenmez. Mevzuata aykırı bir olay ya da durumun ortaya çıkarılması, önem

⁸⁰ SPK Basın Açıklaması için bkz., http://www.spk.gov.tr/haberduyuru/basinaciklamalari/basinaciklamasi_060614.html, (Erişim Tarihi: 28.08.2006).

⁸¹ SPK, Seri:X No:22, Kısım 10, m.13.

⁸² SPK, Seri:X No:22, Kısım 6, m.7.

derecesine bakılmaksızın, işletme yönetimi ya da çalışanların güvenilirliği veya bağımsız denetim üzerinde etkisi olabilecek diğer konuların göz önünde bulundurulmasını gerektirir. İşletmenin faaliyetlerinin sermaye piyasası mevzuatı ve ilgili diğer mevzuata uyum içinde gerçekleştirilmesinin sağlanması, aykırılıkların tespit edilmesi ve önlenmesi işletme yönetiminin sorumluluğundadır. Bağımsız denetim bu Tebliğ hükümlerine uygun olarak planlanmış ve uygulanmış olsa bile, finansal tablolardaki bazı önemli yanlışlıkların tespit edilememesi riskini içerir⁸³. Tebliğde bunların hangi durumlar olduğu açıkça belirlenmiş ve riski arttıran faktörler açıklanmıştır.

2.1.1.5. Bağımsız Denetçinin Aykırılıkların Tespiti Halinde Doğan Sorumlulukları

Bağımsız denetçi, muhtemel bir aykırılığa işaret eden bir bilgiye ulaştığında, söz konusu aykırılığın finansal tablolar üzerindeki etkisini değerlendirebilmek için, bunların yapısı ve oluştuğu koşullar hakkındaki yeterli ve gerekli bilgileri de edinmek zorundadır.

Denetçi, tespit etmiş olduğu aykırılığın finansal tablolar üzerindeki muhtemel etkilerini inceleyerek aykırılık olabileceğine ilişkin bir kanaate ulaştığı takdirde, elde ettiği bulguları belgelendirir ve işletme yönetimiyle görüşür. Aykırılık belirtilerini, başta işletme yönetimi beyan mektuplarının güvenilirliği olmak üzere bağımsız denetimin diğer yönleriyle olan ilişkisi çerçevesinde göz önünde bulundurur. Bu kapsamda, bağımsız denetçi, iç kontrol sistemi tarafından tespit edilememiş ya da işletme yönetimi teyit mektubunda yer almamış aykırılıkların bulunması durumunda, risk değerlendirmesini ve işletme yönetimi beyan mektubunun geçerliliğini tekrar gözden geçirir⁸⁴.

2.1.1.6. Denetçi Rotasyonu

Bağımsız denetimlerde denetim kuruluşlarının seçimi, “en çok 7 yıl için” - denetimden sorumlu komitenin önerisiyle- yönetim kurulu tarafından yapılmalıdır.

⁸³ SPK, Seri:X No:22, Kısım 7, m.2-5.

⁸⁴ SPK, Seri:X No:22, Kısım 7, m.6.

Tekrar aynı bağımsız denetim kuruluşu ile bağımsız denetim sözleşmesi imzalanabilmesi için, en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur⁸⁵.

2.1.1.7. Bağımsız Denetimde Önemlilik

Bağımsız denetçi, önemsiz tutarda ve münferit birden çok yanlışlığın toplamda finansal tablolar üzerinde önemli bir etkiye yol açma ihtimalini göz önünde bulundurur. Bağımsız denetçi, önemliliği hem finansal tabloların geneli açısından hem de her bir hesap bakiyesi, işlem türü ve dipnotlarda yapılan açıklama bakımından dikkate alır. Önemlilik seviyesi belirlenirken, yasal düzenlemeler ile hesap bakiyeleri, işlem türleri ve dipnotlarda yapılan açıklamalar ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri bağımsız denetçi tarafından dikkate alınır. Bu durum, dikkate alınan finansal tabloların içeriğine bağlı olarak farklı önemlilik seviyeleri belirlenmesini gerektirebilir⁸⁶.

Önemlilik ile bağımsız denetim riski seviyesi arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Önemlilik seviyesi arttıkça, bağımsız denetim riski azalır veya önemlilik seviyesi azaldıkça bağımsız denetim riski artar. Bundan dolayı bağımsız denetçi, finansal tabloların tüm önemli yönleriyle, finansal raporlama standartları çerçevesinde hazırlanıp hazırlanmadığını değerlendirirken, bağımsız denetim sırasında tespit edilen düzeltilmemiş yanlışlıkların toplamının önemli olup olmadığı hususunu belirlemek zorundadır⁸⁷.

2.1.2. Bankacılık Mevzuatı Çerçevesinde Bağımsız Denetim

Son yıllarda Türk bankacılık sektöründe birçok sorun yaşanmış, önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmelerin doğal sonucu olarak bankacılık sistemi büyük oranda değişime uğramıştır. Bankacılık sisteminde uluslar arası düzenlemelere paralel olarak başta sektörün denetimi ve gözetimi gibi çeşitli alanlarda düzenleme yapılması zorunlu hale gelmiştir.

⁸⁵ SPK, Seri:X No:22, Kısım 3, m.6.

⁸⁶ SPK, Seri: X No:22, Kısım 11, m.2,3.

⁸⁷ SPK, Seri: X No:22, Kısım 11, m.4-6.

2.1.2.1. 4389 Sayılı Kanun'a Kadar Olan Düzenlemeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında büyük ve önemli devlet bankaları kurulmuştur. 1950'li yıllardan itibaren özel bankaların bankacılık sistemine girmesiyle sistem daha dinamik bir yapıya kavuşmuştur. 1958 yılında yürürlüğe giren 7129 Sayılı Bankalar Kanunu dönemin ekonomik yapısına uygun olarak hazırlanmıştır.⁸⁸ Ekonomideki gelişmeler sonucu 7129 Sayılı Kanun yetersiz kalmış bankaların kuruluş, yönetim, çalışma koşulları, devir, birleşme ve tasfiyeleri ile banka sisteminin koşulları yeniden düzenlenmiş, 1985 yılında 7129 Sayılı Bankalar Kanunu yerini 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na bırakmıştır⁸⁹.

2.1.2.2. 4389 Sayılı Kanun ile Yapılan Düzenlemeler

Bankaların ve özel finans kurumlarının, piyasa disiplini içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak ve bu sayede uzun vadede ülkenin ekonomik büyümesine ve istikrarına katkıda bulunmak amacıyla 1999 yılında 4389 Sayılı Bankalar Kanunu⁹⁰ yürürlüğe konulmuştur. Bu Kanun ile uluslararası uygulamalara paralel olarak, Türk bankacılık sektörünün düzenleme, gözetim ve denetimi görevleri, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na devredilmiştir. Kanun'da Kurumun karar organı olarak, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tanımlanmıştır.

19 Aralık 1999 tarihinde kabul edilen 4491 Sayılı Kanun ile, bankalarla ilgili olarak kuruluşun tasfiyeye kadar olan süreçte alınması gereken kararların tamamı BDDK'nın yetkisine bırakılarak, özerklik statüsü sağlanmıştır. Bankacılık sektörünün gözetim ve denetiminden sorumlu kamu birimleri de bünyesinde birleştirilen Kurul, 31 Ağustos 2000 tarihinden itibaren fiilen çalışmaya başlamıştır.

⁸⁸ ÖCAL , Tezer, *Para Banka*, İmge Yayınevi, Ankara 1988, s.79.

⁸⁹ TAŞCIĞOLU, Abdullah, *Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve Yasal Düzenlemeler-Sunuş*, Yayın No: 208, İstanbul, 1998.

⁹⁰ 4389 Sayılı Kanun'un tam metni için bkz., *Resmi Gazete*, Tarih: 23.6.1999, Sayı: 23734, http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bankalarkanunu/y4389_BANKALAR_KANUNU.doc, (Erişim Tarihi: 21.10.2006).

BDDK; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin Kanunda verilen yetkiler çerçevesinde, düzenlemeler yapmak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmakla görevlendirilmiştir. Ancak BDDK'nın asli görevi denetimden ziyade mali piyasaları düzenleme, kuralları koyma ve uygulamadır.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun amacı; tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, malî piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemektir. Kanun ile bankacılık sisteminin düzenleyici-denetleyici çerçevesi yenilenmiştir. Kanun ile getirilen en önemli yapısal değişiklik bankacılık sektörünün düzenlenmesi gözetimi ve denetimi konusunda farklı kurumlara dağılmış bulunan yetkilerin özerk bir kurulun çatısı altında birleştirilmiştir. Kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve malî özerkliğe sahip “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu” kurulmuştur. Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkilidir.⁹¹

Kanun içeriğinde, bankaların kuruluş ve faaliyete geçme esasları, ana sözleşme ve ortak değişikliklerine ilişkin hükümler, teşkilat ve organlar, mevduata ilişkin hükümler, genel kredi sınırları, iştiraklere, ortaklara ve mensuplara kredi, hesap ve kayıt düzenine ilişkin hükümler, denetlemeler sonucunda alınacak tedbirler, tasarruf mevduatı sigorta fonu, bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izninin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin hükümler, şahsi ve Türkiye Bankalar Birliği ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

⁹¹ BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, “Haziran 1999 Tarihinden Günümüze Kadar Olan Yasal Düzenlemeler”, http://www.hazine.gov.tr/mevzuat_son.htm (Erişim Tarihi: 05.12.2006).

4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile Türk bankacılık sistemi günün koşullarında uluslar arası standartlarda yasa çerçevesine kavuşmuştur. Yaşanan krizlerle birlikte fona devredilen bankaların mali yapılarında ortaya çıkan hızlı bozulma, devlet üzerinde de ciddi bir mali yük yaratmıştır. Bankaların en kısa zamanda devlet kontrolünden çıkarılması ihtiyacının önemi artırmıştır. Bu çerçevede devlet fon bankalarındaki sorunlu kredilerin tahsil kabiliyetini arttırmak suretiyle bozulan mali yapılarının iyileştirilebilmesi ve bankacılık sisteminin uluslar arası kabul görmüş normlar çerçevesinde daha etkin çalışabilmesini sağlamak amacıyla yasal değişiklikler yapma ihtiyacı hissetmiştir. Her ne kadar 4389 Sayılı kanunda bankaların gözetim ve denetimine ve bu denetimler sonucunda bankalar için uygulanacak süreç netleştirilmiş olsa bile sistematik bir bankacılık krizi anında uygulanacak yeniden yapılanma süreci net bir şekilde belirtilmemiştir⁹².

2000 yılının sonlarında ve 2001 yılının şubat ayında yaşanan finansal krizler, genelde bankacılık sisteminin, özelde ise Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilen bankaların mali yapılarının hızla bozulmasına neden olmuştur. Yaşanan krizler ile birlikte fona devredilen bankaların mali yapılarında ortaya çıkan hızlı bozulma, devlet üzerinde de ciddi bir mali yük yaratmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmeler, özellikle TMSF ye devredilen bankaların hızla rehabilite edilmesi ve bu bankaların en kısa zamanda devlet kontrolünden çıkarılması ihtiyacının önemini artırmıştır. Bu çerçevede devlet fon bankalarındaki sorunlu kredilerin tahsil kabiliyetini arttırmak suretiyle bozulan mali yapılarının iyileştirilebilmesi ve bankacılık sisteminin uluslararası kabul görmüş normlar çerçevesinde daha etkin çalışabilmesini sağlamak amacıyla yasal değişiklikler yapma ihtiyacı hissetmiştir. 4389 ve bununla birlikte 4491 ve 4672 Sayılı Bankalar Kanunu ile Türk Bankacılık Sistemini uluslararası standartlarda yasal çerçeveye kavuşturmayı amaçlamıştır⁹³.

⁹² DUVAN, Berke; "4389 Sayılı Bankalar Kanununda 4672 Sayılı Kanunla Gerçekleştirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi", Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Mali Piyasalar Dairesi, *Bilgi Notu No:2001/2*, Mayıs 2001.

⁹³ GEDİZ, Burcu, "Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri", *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 2002, Cilt 9, S.2, s.5.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nda risk yönetimi ve iç denetim sistemlerine ilişkin genel hükümler tek bir maddede toplanmıştır⁹⁴.

“Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur.”

İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi ile ilgili hususlar ilk olarak, BDDK tarafından 2001 yılında yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”⁹⁵ ile düzenlenmiştir. Daha sonra yürürlükten kaldırılan bu yönetmelikte, “üst düzey risk komitesi” ve “banka risk komitesi”, kurulması zorunlu komiteler olarak tanımlanmıştır.

2.1.2.3. 5411 Sayılı Kanun İle Yapılan Düzenlemeler

Türkiye 2000 yılına çok önemli ekonomik kararların alındığı bir ortamda girmiştir. IMF ile yapılan görüşmelerde 2000–2002 döneminde uygulanacak makro ekonomik politikaların çerçevesi çizilmiştir. Uygulamaya geçilmesiyle birlikte ekonomide çok kısa sürede bazı olumlu gelişmeler gözlenmiş olmasına rağmen, Kasım 2006 yılında Türk mali piyasalarında likidite sıkışıklığının neden olduğu döviz talebindeki hızlı artış, uluslar arası piyasalardaki bozulma ve içerde yaşanan olumsuz etkilerden kaynaklanan bir kriz yaşanmıştır. Bu kriz IMF kredisi ile önlenebilmiştir. Şubat 2001 yılında ise mali piyasalardaki güvenin kırılma yapısı bir kez daha finansal krize yol açmış, bunun sonucunda da 2000 Enflasyonu Düşürme Programı 'nda öngörülen para ve kur politikaları terk edilerek, 22 Şubat 2001 yılında dalgalı kur sistemine geçilmiş, böylelikle Enflasyonu Düşürme Programı da sona

⁹⁴ 4389 No'lu Kanun Madde-9.

⁹⁵ BDDK, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, Tarih: 08.02.2001; Sayı: 24312, http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bddk_icdenetim_riskyonetimi.doc, (Erişim Tarihi: 5.11.2006).

ermiştir.2000’li yıllarda yaşanan krizde başta bankacılık sektörü olmak üzere bütün sektörleri ve ekonomik hayatı olumsuz etkilemiştir.

Kriz, temelinde bankacılık kemsinde likidite sorununun bir parçasıdır. Bankacılık kemsinde yeterli döviz fazlasının olması, yurt dışına sermaye çıkışlarının biraz hareketlendiği bir ortamda, piyasalarda güvensizliğin yaygınlaşarak, doğrudan bir panik havasına dönüşmüştür. Bankacılık sisteminde geçmişten gelen birikmiş sorunlar, bankaların TMSF’ye alınmasıyla birlikte daha açık görülmeye başlanmıştır. BDDK’nın faaliyete başlamasındaki gecikmeler, Enflasyonu Düşürme Programı’nın bankaların davranışları üzerinde etkisi, bankaların kurumsal ve bireysel kredilere yönelmeleri, kamu kâğıtlarına olan kurumsal talebin deprem vergisinden sonra sadece bankalardan gelmesi, beyanname nedeniyle gerçek kişilerden kamu kâğıtlarına talep olmaması Ağustos ayından itibaren programın özellikle özelleştirme hedeflerinde ortaya çıkan sapmalar, cari işlemler açığındaki büyüme yabancı ve yerleşiklerin yıl sonu itibariyle bilançolarındaki yabancı para risklerini azaltma eğilimi, para politikası tercihlerine bağlı olarak, likidite yönetiminde Merkez Bankası’nın rolünün sınırlandırılması nedeniyle, kriz sırasında Merkez Bankası’nın davranışı, krizin ortaya çıkmasında ve derinleşmesinde etkili olmuştur⁹⁶.

4389 Sayılı Kanunun bazı alanlarda yetersiz kalması, uluslararası finans piyasaları ve Türkiye’de yaşanan gelişmeler doğrultusunda şekillendirilen 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu⁹⁷, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Mevduat bankaları, Kalkınma ve Yatırım Bankaları, yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubeleri, finansal holding şirketleri, Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bunların faaliyetleri bu kanunun kapsamına dahildir.

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nda *Bağımsız Denetim Kuruluşları* risk yönetimi, iç kontrol, iç denetim sistemleri, denetim komitesine ilişkin hükümler ayrı başlıklar halinde aşağıda ele alınacaktır.

⁹⁶ KESKİN, Ekrem; “2000 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık Sistemi”, *Bankacılar Dergisi*, , Sayı:37, s.2, 1999.

⁹⁷ 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun tam metni için bkz., *Resmî Gazete*, Tarih: 01.11.2005, Sayı: 25983 (Mükerrer), http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bankalarkanunu/bankacilik_kanunu.htm, (Erişim Tarihi: 21.11.2006).

2.1.2.3.1 Bağımsız Denetim Kuruluşları

Bankaların bağımsız denetim, değerlendirme, derecelendirme ve destek hizmeti faaliyetlerini gerçekleştirecek olan kuruluşların yetkilendirilmesine verilen bu yetkilerinin geçici veya sürekli olarak kaldırılmasına BDDK tarafından karar verilir. Kurul tarafından yetkilendirilecek bağımsız denetim kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin esaslar Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliği, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu ve Merkez Bankasının görüşü alınarak düzenlenir. Bağımsız denetim kuruluşları, yaptıkları faaliyetler sebebiyle üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumludurlar⁹⁸.

Bağımsız denetim kuruluşları denetim esnasında, bankanın varlığını tehlikeye sokabilecek veya yöneticilerin Kanun veya esas sözleşmeyi ihlâl etmiş olduklarını gösteren hususları tespit ederse, durumu derhal Kuruma bildirir. Bu bildirim, meslekî gizlilik prensiplerinin ve anlaşmalarının veya bankacılık sırlarına ilişkin yükümlülüklerin ihlâl edildiği anlamına gelmez⁹⁹.

BDDK, 5411 Sayılı Kanun’la Bağımsız Denetim Kuruluşları ile ilgili olarak “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi Ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik¹⁰⁰” yayınlamıştır. Yönetmelikte bankalarda bağımsız denetim yapacak bağımsız denetim kuruluşlarının yetkilendirilmesine, faaliyetlerine ve yetkilerinin kaldırılmasına ilişkin hususlar ele alınmaktadır. Bunun yanında yönetmelikle, konsolide finansal tablo hazırlama yükümlülüğü bulunan ana ortaklık niteliğindeki bankaların konsolidasyon kapsamında bulunan ortaklıklarının hesap ve kayıt düzeni, ana ortaklık niteliğindeki bankaca hazırlanan konsolide finansal tabloların denetlenmesi ve görüş oluşturulması amacı ile sınırlı da olsa denetleneceği, düzenlenen konular arasındadır.

Yönetmelikte, bağımsız denetim faaliyetlerini, bankanın bağımsız denetim sözleşmesi imzaladığı yetkili denetim kuruluşunun ilgili sorumlu ortak başdenetçisi başkanlığında, aynı yetkili denetim kuruluşunca istihdam edilen 3568 Sayılı Kanuna

⁹⁸ 5411 Sayılı Kanun, m.15, m.33.

⁹⁹ 5411 Sayılı Kanun, m.33.

¹⁰⁰ BDDK, “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi Ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmî Gazete*, Tarih: 1.11.2006, Sayı: 26333.

göre denetim yetkisine sahip bağımsız denetçiler tarafından yürütüleceği belirtilmektedir¹⁰¹.

Bağımsız denetçilerin yetkileri ise aynı yönetmelikte¹⁰²,

- Denetlenen bankanın denetim konularıyla ilgili tüm defter, kayıt ve belgelerini gizli dahi olsa incelemek,
- Denetim işlemini ilgilendiren tüm bilgileri banka yönetiminden, müfettişlerden ve diğer ilgililerden istemek,
- Denetlenen banka tarafından talep edildiği takdirde, yönetim kurulu ve genel kurul toplantılarına katılarak, denetim faaliyetini ve sonuçlarını ilgilendiren konularda açıklamalarda bulunmak olarak belirlenmiştir.

2.1.2.3.2 Bankalarda Denetim Komitesi ve İç Kontrol Sistemi

Yönetim kuruluna, denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde yardımcı olmak üzere, icrai görevi bulunmayan ve Kurulca belirlenen niteliklere sahip en az iki yönetim kurulu üyesinden oluşan bir “denetim komitesi”ni kurma zorunluluğu getirilmiştir. Bu komitenin görev ve sorumlulukları olarak; bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin etkinlik ve yeterliliğinin gözetilmesi, bağımsız denetim kuruluşu seçiminde ön değerlendirme yapılması ve seçilen denetim kuruluşunun faaliyetlerinin izlenmesi, kanun ile belirlenmiş çerçeveye uyum ve bilgilerin bütünlüğünün gözetilmesi hususları sayılmıştır. Ayrıca, denetim komitesi, bankanın faaliyetlerinin sürekliliği ve güven içinde yürütülmesini olumsuz etkileyebilecek hususları, mevzuata ve iç düzenlemelere aykırılıkları, altı aylık dönemleri aşmamak kaydıyla icra ettiği faaliyetlerin sonuçları ile bankada alınması gereken önlemler ve yapılmasına ihtiyaç duyulan uygulamalara ilişkin görüşlerini yönetim kuruluna bildirmekle yükümlüdür¹⁰³.

BDDK, Bankalarda Denetim Komitesi ve İç Kontrol Sistemi ile ilgili olarak

¹⁰¹ “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi Ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” m.6.

¹⁰² “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi Ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” m.7.

¹⁰³ 5411 Sayılı Kanun, m.24.

“Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik¹⁰⁴” yayınlamıştır. Yönetmelik; iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi sistemleri “iç sistemler” olarak adlandırılarak, bu sistemlerin yapısı, yönetim kurulu ve denetim komitesinin bu konudaki yetki ve sorumlulukları vb. konular düzenlenmektedir.

Yönetmelikte, banka organizasyon yapısı içerisinde yönetim kuruluna bağlı olarak kurulan *iç sistemlerin* oluşturulması, etkin, yeterli ve uygun bir şekilde işletilmesi, muhasebe ve finansal raporlama sisteminden sağlanan bilgilerin güvence altına alınması, banka içindeki yetki ve sorumlulukların belirlenmesi nihai olarak yönetim kurulunun sorumluluğuna verilmiştir¹⁰⁵.

5411 Sayılı Kanun ile zorunlu hale getirilen denetim komitesinin, üyelerinin niteliklerine ilişkin yönetmelik ile ayrıntılı açıklamaları yapılmıştır. Buna göre bu özellikler aşağıdaki gibi özetlenebilir¹⁰⁶;

- Atamanın yapıldığı tarihten önceki son iki yıl da dahil olmak üzere; Bankada icrai görevi bulunan yönetim kurulu üyelerinden olmaması,
- Bankanın ve konsolidasyona tabi ortaklıklarının personeli olmaması¹⁰⁷,
- Bankanın bağımsız denetimini ya da derecelendirmesini veya değerlemesini yapan kuruluşların ortağı veya personeli olmaması, bağımsız denetim, derecelendirme ya da değerlendirme sürecinde yer almaması,
- Bankaya ve konsolidasyona tabi ortaklıklarına danışmanlık veya destek hizmeti veren kuruluşların ortağı veya personeli olmaması, bu hizmeti veren kişilerden olmaması,
- Tüm personele kârdan yapılan ödemeler hariç olmak üzere, bankanın kârlılığına dayalı olarak bankadan herhangi bir ad altında ücret veya benzeri bir gelir almaması,
- En az lisans düzeyinde öğrenim görmüş olması ve bankacılık veya finans alanında en az on yıllık deneyime sahip olması şartları getirilmiştir.

¹⁰⁴ BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, Tarih: 1.11.2006, Sayı: 26333.

¹⁰⁵ “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” m.4,5.

¹⁰⁶ “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik” m.4,5.

¹⁰⁷ İç sistemler ile mali kontrol ve muhasebe birimlerinde görev yapanlar hariç.

2.1.3. Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Bağımsız Denetim

1957 yılında yasalaşan ve halen yürürlükte olan 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu; ülkemiz ticaret, sanayi ve hizmetler sektörünün ihtiyaçlarına bugüne kadar cevap vermeye çalışmıştır.

Bugün dünyada ekonomik faaliyetlerin sınırları aşması, yapılan uluslararası anlaşmalar, teknolojiye meydana gelen değişim, ülkelerin toplumsal, kamusal, ticari ve sınıai yaşamını düzenleyen hukuk kurallarının yeniden şekillendirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda; Avrupa Birliği süreci, Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulması, bilişim teknolojilerinde meydana gelen olağanüstü değişimler, bölgesel ve küresel diğer gelişmeler ülkelerin sosyal, toplumsal, kamusal, ticari ve sınıai yaşantılarını derinden etkilemiştir¹⁰⁸.

2.1.3.1. 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu¹⁰⁹,nda Denetim

TTK'nın 353. Maddesi kuruluştan sonraki dönemlerde denetçiye bazı görevler yüklemiştir. Bu görevler, işletme yetkilileri ile bilânçonun düzenlenmesi, defterlerin incelenmesi, en az ayda bir rehin, teminat veya vedia niteliğindeki malların ve kıymetli evrakın bulunup bulunmadığını kontroldür. Ayrıca üç ayrı geçmeyen sürelerde kasa sayımı da bu görevler arasında yer almaktadır.

Hata ve hilelerin belirlenmesi ve ortaya çıkarılmasında denetçi, yönetim kurulu üyeleri ile birlikte sorumludur. Denetçilerin görevlerini yaptıkları sırada işletme içindeki yolsuzluk hata ve hilelerden haberdar olduklarında üst makamlara bildirilmesi zorunludur¹¹⁰. Denetçiler kendilerine kanunla verilen bu görevleri yerine getirmediklerinde doğan zararlardan müteselsilen sorumlu olmaktadırlar¹¹¹.

¹⁰⁸ ARIKAN, Yahya, Türk Ticaret Kanunu Tasarısındaki Denetleme Maddelerine İlişkin Görüş Ve Değerlendirmeler, <http://www.iktisadidayanisma.com/haberler/2005/turmob-projeleri/22-09-2005-ttk.htm>.(Erişim Tarihi: 05.03.2007).

¹⁰⁹ 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu 09.07.1956 Tarih ve 9353 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

¹¹⁰ 6762 Sayılı TTK-m.354.

¹¹¹ 6762 Sayılı TTK-m.359.

2.1.3.2. Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Denetim

Dünyada son yıllarda yaşanan gelişmeler para ve sermaye piyasaları başta olmak üzere bütün piyasaları bölgesel ve küresel etki alanlarına sokmaktadır. Söz konusu süreç, ülkeleri Ticaret Hukuku alanında da reform yapmaya zorlamaktadır. Türkiye de bu alanda yeni düzenlemelerle gelişim çabaları gösteren ülkelerden biridir. Bu kapsamda, Adalet Bakanlığı'nca 1999 yılı sonunda kurulan "Ticaret Kanunu Komisyonu" tarafından hazırlanan ve kamuoyunun görüşüne sunulan yeni Türk Ticaret Kanunu (TTK) Tasarısı¹¹² ile Avrupa Birliği mevzuatı yanında, dünya ekonomik düzeninin gereklerine uyum sağlayarak, ulusal ticaret ve sanayinin gelişimine katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

1514 madde ve gerekçeleriyle birlikte toplam 835 sayfadan oluşacak şekilde güncelleştirilen yeni TTK Tasarısı ile bağımsız denetim konusunda ülkemiz açısından reform niteliğinde bir dizi düzenlemenin hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.3.2.1 Bağımsız Denetim Zorunluluğu

Tasarı'da, tüm anonim şirketler için "murakıplık sistemi" yerine, 3568 Sayılı Kanun'a göre denetim yetkisi almış serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavir unvanlı meslek mensupları ile bunların oluşturdukları bağımsız denetim kuruluşlarınca Uluslar arası Denetim Standartları'na göre yapılacak "bağımsız denetim" zorunluluğu getirilmektedir. Buna göre, büyük ve orta ölçekli anonim şirketler denetim kuruluşlarınca, küçük anonim şirketler ise en az iki yeminli mali müşavir ya da serbest muhasebeci ve mali müşavir tarafından bağımsız denetime tabi olacaktır. Denetim zorunluluğu açısından Tasarı'da, özel/kamu ve anonim şirketler için halka açık şirket/halka açık olmayan şirket ayırımı yapılmamıştır¹¹³.

Tasarıda, anonim şirketin ve şirketler topluluğunun finansal tabloları ile yıllık raporu denetçi tarafından denetleneceği hükme bağlanmıştır. Bu hüküm ile şirketin ve topluluğun finansal tabloları ile yıllık faaliyet raporu, denetleme raporunun

¹¹² TTK Tasarısı için bkz., <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf> (Erişim Tarihi: 20.10.2006).

¹¹³ TTK Tasarısı, m.397, 398, 400.

sunulmasından sonra değiştirilmişse ve değişiklik denetleme raporunu etkileyebilecek nitelikte ise yıllık faaliyet raporu yeniden denetlenir. Bu denetleme sonucu, raporda özel olarak açıklanır ve denetçi onay yazısı ile yeniden denetlemeyi de yansıtan uygun ekleri içerir¹¹⁴.

2.1.3.2.2 Denetçinin Sahip Olması Gereken Özellikler

Küçük anonim şirketler, en az iki yeminli malî müşaviri veya serbest muhasebeci malî müşaviri denetçi olarak seçebileceklerdir. Tasarıda, denetçinin ancak bir bağımsız denetleme kuruluşu olabileceği ve denetlenecek şirkette pay sahibiyse; denetlenecek şirketin yöneticisi veya çalışanıysa, denetlenecek şirketle bağlantısı bulunan bir ticarî işletmenin temsilcisi ya da sahibiyse (İşletmede yüzde yirmiden fazla paya sahipse) denetçi olamayacağı hükmü getirilmiştir.

Yukarıda belirtilen hallerin dışında, malî müşavir veya serbest muhasebeci malî müşavir, bağımsız denetleme kuruluşu, şirketin pahasahiplerinden biri ise, şirketin pahasahibinin yanında çalışan, mesleği birlikte icra ettikleri kişi veya kişiler, ilgili şirkette denetçi olamaz.

Tasarıda, son beş yıl içinde denetçiliğe ilişkin meslekî faaliyetinden kaynaklanan gelirinin yüzde otuzundan fazlasını denetlenecek şirkete veya ona yüzde yirmiden fazla pay ile iştirak etmiş bulunan şirketlere verilen denetleme ve danışmanlık faaliyetinden elde etmiş yada edecek ise denetçi olamayacağı hükme bağlanan bir diğer önemli konudur¹¹⁵.

Ancak katlanılması güç bir durum ortaya çıkması durumunda yukarıda belirtilen yasağın kaldırılması için TÜRMOB'un belli bir süre için sınırlı da olsa onay verebileceği de belirtilmiştir.

¹¹⁴ TTK Tasarısı, m.397.

¹¹⁵ TTK Tasarısı, m..400.

Denetçi rotasyonu ile ilgili olarak ise bir bağımsız denetleme kuruluşu, menkul kıymetleri borsada işlem gören bir şirket için on yıl içinde altı defa onay yazısı vermişse, o şirkete denetçi olamaz hükmü getirilmiştir¹¹⁶.

2.1.4. TÜRMOB ve TÜDESK Tarafından Yapılan Çalışmalar

Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği (TÜRMOB) 3568 Sayılı Kanun¹¹⁷,un kabulü ile kurulduğu 1989 yılından başlayarak, ülkemizde uygulanan muhasebe ve denetim standartlarının uluslararası standartlara uyumlu olması ve bunların etkinlikle uygulanması sağlamak amacıyla, bugüne kadar önemli çalışmalar yapmıştır.

3568 Sayılı Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanun'unun amacı, işletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumun ilgililerin ve resmi kuruluşların yararlanmaları için tarafsız bir şekilde sunulması ve yüksek mesleki standartlar gerçekleştirmek üzere "Serbest Muhasebecilik", "Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik" ve "Yeminli Mali Müşavirlik" meslekleri ve hizmetleri ile Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler odaları birliğinin kurulmasına, teşkilat, faaliyet ve denetimlerine, organlarının seçimlerine dair esasları düzenlemektir¹¹⁸.

Kanun ile meslek, Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir ve Yeminli Mali Müşavirlik olmak üzere üç ayrı unvan altında tanımlanmıştır. Ayrıca yasada muhasebe işlemlerinin yürütülmesini sağlayacak ve faaliyet sonuçlarının denetimini gerçekleştirecek meslek mensupları da ayrı ayrı belirlenmiştir.

3568 Sayılı Kanun ile Muhasebe ve denetim standartlarının oluşturulması görevi TÜRMOB tarafından 9 Şubat 1994 tarihinde kurulan Türkiye Muhasebe

¹¹⁶ TTK Tasarısı, m.400/2.

¹¹⁷ 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik Ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu, 13.6.1989 Tarih ve 20194 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanmıştır.

¹¹⁸ 3568 Sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Malî Müşavirlik Ve Yeminli Malî Müşavirlik Kanunu, m.1.

ve Denetim Standartları Kurulu'na (TMUDESİK) verilmiştir. TMUDESİK'in amacı; ulusal muhasebe ve denetim standartlarını uluslararası standartlarla uyumlu olarak saptamak ve yayınlamaktır¹¹⁹. Daha Sonra TMUDESİK'in muhasebe standartları oluşturma görevi, 15.12.1999 tarih ve 4487 Sayılı Kanun'un 27. maddesinde yapılan değişiklikle yeni kurulan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'na verilmiştir.

Ülkemizde denetim alanında en önemli gelişmelerden biri de 22 Ocak 2003 tarihinde Türkiye Denetim Standartları Kurulu'nun (TÜDESİK) kurulmasıyla gerçekleşmiştir. TÜDESİK, 3568 Sayılı Kanun'una göre meslek ruhsatı sahibi olan meslek elemanlarının denetim faaliyetleri ile başka kanunlarla verilen denetim işlemlerini disiplinli bir şekilde yürütebilmesi için uluslararası denetim standartlarını saptaması ve yayınlaması amacıyla TÜRMOB tarafından kurulmuştur.

TÜDESİK'in amacı, 3568 Sayılı Kanun'a tabi ruhsatlı meslek mensuplarının üstlendikleri ve yetkili oldukları denetim faaliyetlerini disiplinli bir şekilde yürütebilmeleri için, "Ulusal Denetim Standartları"nın belirlenmesi, yayınlanması ile güncelliğinin korunmasıdır. Kurul, hem uluslararası standartlarla öngörülen uyumun sağlanması hem de ilgili kuruluşlarla yürütülecek ilişki ve görüş alışverişlerinde bir başlangıç noktası ve referans olması düşüncesiyle, öncelikle üyesi bulunduğu Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)¹²⁰ bünyesindeki IAASB tarafından yayınlanmış olan Uluslararası Denetim Standartları'nın tercüme edilmesini kararlaştırmıştır¹²¹.

Uluslararası Denetim Standartları'nın Türkçe'ye tercüme çalışmaları tamamlanarak, 2004 yılında yayımlanmıştır¹²². Yayınlın "önsöz"ünde¹²³, Kurul'un aynen tercüme etme kararı almasında, Türkiye'de uluslararası standartlarla uyumlu muhasebe ve denetim standartlarını oluşturma yönünde, Türkiye Muhasebe ve

¹¹⁹ TÜRMOB, TMUDESİK Yönergesi, <http://www.turmob.org.tr/tmudesik/yonerge.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2007)

¹²⁰ The International Federation of Accountants

¹²¹ TÜRKER, Masum, "Uluslararası Denetim Standartlarına Yakınsama ve Türkiye Denetim Standartlarının Oluşturulması", *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, S.19, Temmuz 2006, s.96.

¹²² TÜDESİK, *Uluslararası Denetim Standartları*, TÜRMOB Yayınları No:238, Ankara, 2004.

¹²³ TÜRKER, Masum, TÜDESİK, a.g.e., "Önsöz", s.IX.

Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK), Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), SPK ve BDDK vb. kurumlar tarafından yapılan çalışmalar ve deneyimlerin etkili olduğu belirtilmektedir.

2.2 BAĞIMSIZ DENETİMİ DÜZENLEYEN ULUSLAR ARASI DÜZENLEMELER

2.2.1. Uluslar Arası Piyasalarda Meydana Gelen Muhasebe Ve Denetim Usulsüzlükleri ve Düzenlemelere Etkileri

ABD’de 2001 yılı sonu itibariyle ortaya çıkan Enron Vaka’sı ile başlayan ve ardından büyük ölçekli birçok işletmede meydana gelen muhasebe yolsuzlukları, yatırımcıların mali tablolara duydukları güveni azaltarak, sermaye piyasalarının olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Bu kapsamda meydana gelen usulsüzlükleri meydana etkenleri ve etkileri ile birlikte incelemek gerekmektedir.

Finansal skandallarda, sadece mevcut borsada işlem gören şirketlerin mali tabloları üzerinde değil, daha halka arz aşamasında, yani daha zincirin ilk halkasında piyasaya doğru bilgi verilmediği, kamuoyunun yeterince aydınlatılmadığı ve başta bağımsız denetim şirketleri olmak üzere, yatırım bankalarının, aracı kurumların güvenilirlik fonksiyonuna uygun çalışmadıkları görülmüştür. Denetim firmalarının güvenilir kuruluşlar olmaları dolayısıyla, bazı denetim firmalarının yolsuzluklara karışmış olması yatırımcıların daha fazla şaşırmasına ve sistemi bütün olarak sorgulamasına yol açmıştır. Doğal olarak bu güven kaybının ekonomik tahribatının çok ciddi olduğu açıktır¹²⁴.

ABD’de yaşanan finansal skandalların birçok nedeni ve sorumlusu bulunmaktadır. Bu skandalların başlıcalarını aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

2.2.1.1. Enron Olayı

Dünyanın en büyük şirketlerinden biri olan Enron’un çöküşüne neden olan en önemli unsurlardan biri yaptığı muhasebe yanlış muhasebe uygulamalarıdır. İçinde

¹²⁴ UZAY, Şaban, “Türkiye’de Denetçi...”, a.g.m., s.5.

bulunduğu gerçek durumunu gizleyerek, önemli miktardaki borcunu ve zararlarını yatırımcılarından gizlemiştir.

Enron'un çöküşünde önemli rol oynayan bu yanlış muhasebe uygulamaları, ABD genel kabul görmüş muhasebe ilkelerindeki (US GAAP) bilânço dışı faaliyetlere ilişkin boşluklardan yararlanılarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, mevcut muhasebe standartlarının yeniden gözden geçirilip, globalleşen sermaye piyasalarıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Enron olayıyla birlikte ABD'deki standartların(US GAAP) uluslar arası muhasebe standartları(IAS) ile uyumlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır¹²⁵.

Enron'un denetimini ve aynı zamanda danışmanlığını yapan Arthur Andersen şirketi 1985 yılından 2001 yılına kadar olan süreçte bu faaliyeti aralıksız sürdürmüştür. Bu yasalar ve düzenlemelerle belirtilen 5 yıllık sürenin üstünde bir süredir¹²⁶.

2.2.1.2. Avrupa'da Yaşanan Muhasebe ve Denetim Skandalları

ABD'de yaşanan muhasebe skandalları nedeniyle kurumsal yönetim ve muhasebe standartları nedeniyle denetim ve muhasebe standartları konusunda çeşitli düzenlemeler yapılırken 2003 yılının başında Avrupa'da önce dünyanın en büyük 3. büyük perakende şirketi Royal Ahold ve 2003 yılının sona ermesine çok kısa bir süre kala patlak veren Parmalat skandalı da "Avrupa'nın Enron'u" olarak iş dünyası tarihine geçmiştir.¹²⁷ Avrupa'da ve ABD'deki skandalları Tablo 4'de aşağıdaki gibi özetleyebiliriz.

¹²⁵ SÜER, Ayça, a.g.e. s.70.

¹²⁶ SARIOĞLU, Kerem, "Enron Olayı", *Yönetim Dergisi*, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, S.43, Ekim 2002, s.52.

SÜER, Ayça, a.g.e. s.69.

¹²⁷ KOZLU, Emre, "Dünyada Bankacılık; Parmalat Skandalının Finans Dünyasında Bırakacağı İzler", *Garanti Dergisi*, Ocak 2004, s.5.

SÜER, Ayça, a.g.e. s.47.

Tablo 4. Skandalların Özeti Tablosu

Şirket	Ülke	Sektör	Özet geçmiş
Ahold	Hollanda	Süpermarket Parekende Satış	Büyük Derecede Muhasebe aykırılıkları
Enron	ABD	Enerji	Ciddi muhasebe aykırılıkları
HIH	Avustralya	Sigorta	Sorgulamayan kültürün izin verdiği yetersiz yönetim
Livent Inc.	Kanada	Eğlence	Ciddi muhasebe aykırılıkları
Worldcom	ABD	Telekomünikasyon	Büyük muhasebe hilesi
Xerox	ABD	Optik görüntü	Ciddi muhasebe aykırılıkları

Kaynak: IFAC, Enterprice Governace- Getting the Balance Right, Şubat 2004, s.53'den Aktaran: SÜER, Ayça, a.g.e. s.49

2.2.2 Basel II Kriterleri Çerçevesinde Bağımsız Denetim

Basel komitesi on ülkenin merkez bankaları başkanları tarafından bankacılık alanında gözetim standartları geliştirmek üzere 1974 yılında oluşturulan bir komitedir. Komite üyeleri Kanada, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere Belçika ve Amerika Birleşik Devletlerinin merkez bankaları veya bankacılığın denetiminden sorumlu otorite temsilcilerinden oluşmaktadır. Komitenin herhangi bir uluslar üstü yasal gözetim yetkisi bulunmamaktadır. Bunun yerine genel gözetim veya uygulama standartları geliştirerek ülkeleri kendilerine adapte etmeye çalışmaktadır. 2004 yılında son şekli verilmiş ve Basel II olarak adlandırılmıştır.

Türkiye Basel II ilkelerinin hazırlanmasına aktif bir şekilde katılmıştır. Bankaların tamamına yakını kendi yol haritalarını hazırlamıştır. Hazırlanan banka içi yol haritalarının kapsam ve niteliği, banka türüne ve ölçeğine göre farklılık arz etmektedir. İlkelerin uygulanma sürecinin hazırlanmasıyla Mart 2003'te Türkiye Bankalar Birliği bünyesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu ile banka temsilcilerinden oluşan Basel II Yönlendirme Komitesi kurulmuştur. 2006 yılı sonuna kadar yapılması gereken faaliyetleri detaylı olarak belirlemiştir. Basel II' de ulusal uygulama tercihlerinin belirlenmesi; kredi riski, piyasa riski ve operasyon el riski ile ilgili merkezi veri tabanlarının oluşturulması ve iş kollarının Basel II' ye uygun olarak tanımlanması, risklerin daha sağlıklı ölçülebilmesi amacıyla muhasebe

sisteminde yapılması gerekli değişikliklerin belirlenmesi; bağımsız kredi dış derecelendirme kuruluşlarının faaliyete geçmesiyle ilgili hazırlıkların yapılması; yeni bir siyasi etki çalışmasının yapılması; bankaların altyapılarının iyileştirilmesi; belirgin düzeyde faaliyete sahip bankaların belirlenmesine yönelik kriterlerin tespiti gibi pek çok faaliyet bulunmaktadır¹²⁸.

2004 ortasında son halini alan Basel II'nin, 2006 sonunda G-10 ve AB'de, 2007 itibariyle de gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaya başlanması beklenmektedir. Basel II'nin yürürlüğe girmesi, önemli değişiklikleride beraberinde getirmektedir. Kredi riski için gerekli olan sermayenin saptanmasında, standart yöntemin kullanılması durumunda, Basel I çerçevesinde geçerli olan OECD üyeliği ayrıcalığı kalkması ve yerine dışsal derecelendirme şirketlerinin vereceği kredi dereceleri uygulanması amaçlanmaktadır¹²⁹.

Basel komitesi Temmuz 2004 tarihli “Faiz Oranı ve Denetim Prensipleri” dökümanında denetim ve üst düzey yönetimin gözetimi konularında düzenlemeler yapmıştır. Bankanın yönetim kurulu ve üst düzey yönetiminin etkili gözetimi güçlü bir faiz yönetim sürecinde kritik öneme sahip olması gerektiği, yönetim kurulunun ve üst düzey yönetimin faiz oranı riski yönetimi konusundaki sorumluluklarının farkında olmaları ve faiz riskinin gözetimi ve yönetiminde bu sorumluluğu yerine getirmelerinin gerekliliği önemle vurgulanmıştır¹³⁰.

Geliştirilen bu 15 prensip içinde yönetim kurulu ve üst düzey yönetimin sorumlulukları, risk yönetimi politika ve prensipleri, faiz riskinin ölçülmesi, stres testleri, faiz riskinin izlenmesi ve raporlanması, iç kontroller, faiz oranı riski konusunda kamunun bilgilendirilmesi, denetim otoritesinin rolü ve denetim otoritesince değerlendirme başlıkları altında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur.

Denetim otoritesinin rolü başlıklı 13,14 ve 15 No'lu prensiplerde denetim otoritesinin bilgilendirilmesi, faiz riskinin denetim otoritesince değerlendirilmesi ve

¹²⁸ ÖZÇAM, Mustafa, “Basel 2 Uzlaşması”, *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*, 2004, s.8.

¹²⁹ BEŞİNCİ, Murat, “Bankacılığın dönüm noktası: Basel kriterleri”, *Dünya Gazetesi*, 08.08.2005, http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=229012&dept_id=80 (Erişim Tarihi:09.04.2007).

¹³⁰ Türkiye Bankalar Birliği, “Basel II Çalışma Raporları”, *Bankacılar Dergisi*, S.58, Eylül 2006, s.15.

denetim otoritesinin bu değerlendirme sonucundaki görevlerinden söz edilmiştir. Ayrıca prensipler incelendiğinde 10. prensipte; iç kontrol kavramının da önemi vurgulanmış, kontrol politika ve prosedürler ile ilgili olarak uygulanacak faaliyetlere yer verilmiştir¹³¹.

2.2.3. ABD’de Başlıca Denetim Düzenlemeleri

1850 ve 1860’larda sanayileşme ile birlikte örgütlerde karmaşa artmış, modern yönetim yapıları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun yanında ortakların sınırlı sorumlu olduğu işletmeler 1900’lü yıllarda kendini göstermiştir. Bu işletmeler oluşumlarından bu yana, profesyonel yönetici kavramının yükselişine ön ayak olmuşlardır¹³². Tablo 4’de nedenleri ve sonuçları ile özetlenen farklı dönemlerde farklı nedenlerle yapılan düzenlemelerin odak noktasının, işletme sahipleri ve yöneticiler olduğu söylenebilir.

¹³¹ Prensiplerle ilgili Ayrıntılı Bilgi İçin; Türkiye Bankalar Birliği, a.g.e. s.63–80

¹³² GREEN, Scott, “Sarbanes Oxley and the Board of Directors Techniques and Best Practices for Corporate Governanace”, *Wiley&Son’s*, 2005, s.12.

Tablo 5. ABD’de Şirketlere Yönelik Başlıca Yasal Düzenlemeler

YIL	DÜZENLEME	ÖNCELİKLİ HEDEF	SONUÇLARI
1890	Shearman Antitrust ¹³³ Yasası	Monopoller	Başkan Roosevelt tarafından Tekelci Tröstlere Karşı Kullanılmıştır.
1914	Clayton Antitrust Yasası	Monopoller/Yasa Dışı Uygulamalar	Rekabet Koşullarına Zarar Veren Üst Yönetimi Engellemiştir.
1933	Bankacılık Yasası	Yasa Dışı Bankacılık Uygulamaları	Ticari Banka, Yatırım Bankası ve Sigorta Endüstrisi Ayrımı Yapılmıştır.
1933	Sermaye Yasası	Şirketlerin Şeffaflığı	Yatırımcılar İçin Daha Güvenilir Bilgi
1934	Sermaye Piyasası Kanunu	Hisse Senedi Piyasasını Düzenlemek	Sermaye Piyasası Kurulu Oluşturulmuş ve Finansal Raporlamadaki Boşluklar Doldurulmuştur.
1940	Yatırım Şirketleri ve aracı Kurumlar Yasası	Spekülatif Yatırım Uygulamaları	Spekülasyonları Düşürerek Şeffaflığı Arttırmıştır.
1977	Yabancı Şirketlerde Rüşvet Uygulamaları Yasası	Rüşvet	Dünya Çapındaki Amerika Kökenli Şirketlere için Anti-Rüşvet Uyum Yasaları Uygulanmıştır.
1989	Finansal Kurumlar Reformu, Dönüştürme ve Uygulama Yasası	Tasarruf ve Kredi Kuruluşlarında Kaybolan Güveni Kazanmak	Tröst Şirketler ve Kredi Kurumlarından İflas Eden Şirketlerin Malvarlıklarının Devrine Yönelik Çözümler Oluşturulmuştur.
1990	Tazminat İdaresi ve Banka Suçları İdaresi Yasası	Finansal Kurumlar	Finansal Suçla Mücadele İçin Federal Hükümetin Düzenlemeleri Güçlendirilmiştir.
2002	Sarbanes-Oxley Yasası	Halka Açık Şirketlerde Finansal Raporlama	Finansal Raporlama için Daha Büyük Faktörler ve Sorumluluklar Oluşturulmuştur.

Kaynak: GREEN, Scott, a.g.e., s.13

¹³³ Tröst, İki veya daha çok şirketin amacı ile gizli olarak aralarında yaptığı anlaşma sonucu ortaya çıkan yapıdır. Büyük Şirketlerin tek yönetim altında gruplaşmasıyla tröstler oluşur. Tröstler 19. yüzyılda ABD’de ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Tröstlerin piyasayı etkilemesi o derece ileri düzeye varmıştır ki, sonuçta antitröst yasalar ortaya çıkmıştır.

2.2.3.1. Sarbanes-Oxley Kanunu İle Yapılan Düzenlemeler

Son yıllarda ABD’de bazı büyük şirketlerle ilgili ortaya çıkan muhasebe ve mali denetim skandalları, kamuoyunun finansal raporlardaki bilgilerin ve denetim firmalarının raporlarının güvenilirliğini sorgulamaya başlamasına yol açmıştır¹³⁴. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, ABD’de 2002 yılında “Sarbanes Oxley Kanunu” kabul edilmiştir¹³⁵.

Kanun’un çıkarılma amacı, muhasebe hizmetleri ve finansal raporların kalitesinin artırılması, skandallar nedeniyle muhasebe ve denetim dünyasında oluşan güvensizlik ortamının sıkı denetimlerle kontrol altına alınması ve şeffaflığın sağlanması olarak özetlenebilir. Sarbanes Oxley Kanunu, 11 ana başlık ve çok sayıda alt başlık halinde düzenlenmiştir. Kanun’la Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu, Kurumsal Yönetim ve Sorumluluk, Denetçi Bağımsızlığı başlıklarında bağımsız denetim kapsamına giren yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Denetimde bağımsızlık ve etkinlik sağlayarak finansal yatırımcıların korunmasını amaçlayan yasa bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak, menkul kıymetler yasalarına yeni hükümler getirmekte, denetimde bağımsızlığı engellemeye ve yatırımcıları yanıltmaya yönelik aykırılık ve suçlara ilişkin olarak medeni yasa ve ceza yasasında yer alan yaptırımlar getirmektedir¹³⁶.

Kanun ile bağımsız denetim hizmetlerinde iç denetim müessesesinin ve bu bağlamda iç kontrolün önemi de artan konulardan biridir. Kanun, iç sistemlerinin yapılandırılmasında işletme yönetimlerinde önemli sorumluluklar getirmesinin yanı sıra, iç ve dış denetçilerin denetim hizmetinin verilmesi esnasında yakın işbirliği içinde bulunmalarını da öngörmektedir¹³⁷.

¹³⁴ SÜER, Ayça, a.g.e., s.76.

¹³⁵ Kanun’un tam metni için bkz., U.S.SEC, “The Sarbanes Oxley Act of 2002”, http://www.sarbanes-oxley.com/section.php?level=1&pub_id=Sarbanes-Oxley (Erişim Tarihi:11.12.2006).

¹³⁶ TALU, Hülya, “Denetimde Bağımsızlık Ve Etkinliğin Sağlanması Açısından Sarbanes – Oxley Yasasının Değerlendirilmesi” Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı, <http://www.modav.org/yazard.asp?yzrid=1&yaziid=28> (Erişim Tarihi: 15.07.2007)

¹³⁷ AKIŞIK, Orhan, “İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* S: 11 Ocak-2005 s.90.

2.2.3.1.1. Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu

Halka açık şirketlerin denetimlerinin gözetimi ve yatırımcıların çıkarlarının korunması amacıyla, bilgilendirici denetim raporlarının hazırlanmasında kamu yararını arttırmak için “Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu” (PCAOB)¹³⁸ kurulmuştur. Tüzel kişiliğe sahip ve kar amacı gütmeyen bu Kurul, SEC¹³⁹’e bağlı olarak faaliyet gösterecektir¹⁴⁰.

PCAOB, herhangi bir denetim firmasına bağlı olmayan ve kurumda görevlendirilmeden önce en az beş yıl süre ile muhasebe mesleğini icra etmemiş olan 5 üyeden oluşmaktadır. Kurulun başlıca görevi, denetim firmalarının denetimlerini yapmak ve gerekli denetim, kalite kontrol, etik, bağımsızlık standartlarını belirlemektir.¹⁴¹

Sermaye piyasası ve menkul Kıymetler Kurulu’nun gözetimine tabi olan ve kar amacı gütmeyen bir şirket statüsünde olan PCAOB, oluşturulması, kamu muhasebeciliği mesleğini etkileyen en temel değişikliklerden birisi niteliğindedir. Çünkü Sarbanes-Oxley Kanun’unun bu düzenlemesine kadar, meslek örgütleri, gerek denetim ürecinin öz denetimi ve muhasebe standartlarının oluşturulması gerekse disiplin önlemlerinin alınması konularında tek belirleyiciydi¹⁴². Tarihsel olarak bakıldığında işlevler denetim standartlarını yayımlayan Denetim Standartları Kurulu yoluyla, AICPA’nın sorumluluğu altında olmuştur. Ancak SEC’e tabi şirketler için, denetim raporlarının hazırlanması ve yayımlanması sürecinde, kayıtlı muhasebe denetim şirketleri tarafında esas alınacak olan denetim standartları ve etik standartlarını, yeni biçimiyle, Muhasebe Gözetim Kurulu’nun oluşturulmasını gerektirmektedir. Kanun’a göre “Halka Açık Şirketlerde Muhasebe Gözetim Kurulu’nun ” oluşturduğu standartlar ve karalara ilişkin gözetim ve yürütme yetkisini, sonuç olarak, SEC kullanacaktır. Ne var ki, kanunun gözetim kavramını

¹³⁸ Public Company Accounting Oversight Board

¹³⁹ ABD Sermaye Piyasası Kurulu (US SEC-Securities and Exchange Commission)

¹⁴⁰ ÖZBİRECİKLİ, Mehmet, “Amerika Birleşik Devletleri 107. Kongresinde Kabul Edilen Yeni Muhasebe Kanunu-I”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, S.17, Ocak 2003, s.98.

¹⁴¹ Sarbanes Oxley Kanunu, Kısım101/e.

¹⁴² THOMSON, James-LANGE, Gerard, “The Sarbanes-Oxley Act and the Changing Responsibilities Auditors”, *Review of Business*, Spring 2003, s.8-22’den aktaran: UYSAL, Özgür Özmen, “Sarbanes-Oxley Yasası ve Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu’nun(SEC) Düzenlemeleri Açısından Bağımsız Denetim Olgusu” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, S.13, Eylül 2004, s.24

açıklıkla tanımlamamış olması nedeniyle, SEC ve yeni Kurul arasındaki ilişkinin niteliği zaman içinde somutluk kazanacak gibi görünmektedir.¹⁴³

2.2.3.1.2. Denetim Komitesi

Halka açık şirketlerin, iç kontrol mekanizmasından sorumlu “denetim komitesi” (Audit Committee) oluşturması zorunluluğu, Kanun’da düzenlenen önemli konulardan birisidir. Denetim firması ile şirket arasındaki finansal raporlama görevi, denetim komitesine verilmiştir. Yönetim kuruluna bağlı çalışacak bu komite tarafından iç kontrol sistemi hakkında hazırlanacak rapor, üst düzey yöneticilerin onayından sonra şirketin faaliyet raporu ekinde yayınlanacaktır¹⁴⁴. Denetim komitesi üyeleri, şirket yönetim kurulu üyesi ve bağımsız olmalıdır. Buradaki bağımsızlık, yönetim kurulu ve denetim komitesi üyeliği dışında, şirketten danışmanlık veya diğer görevler için herhangi bir ücret talep edilememesi anlamına gelmektedir. Ancak sermayenin %5’inden fazlasına sahip olmamak kaydı ile yönetim kurulu üyesi veya şirket çalışanı olarak ücret almaları doğaldır. Öte yandan komite, işlerini sağlıklı yürütebilmek amacıyla, gerekli gördüğünde dışardan danışmanlık hizmeti alabilecektir¹⁴⁵.

Kanun’a göre, halka açık firmaların, denetim komitelerinin üyeleri arasında en azından bir “mali uzman” bulundurup bulundurmadıklarını açıklamaları gerekmektedir. SEC bir kişinin “mali uzman” olabilirliğini değerlendirirken, US GAAP (Amerikan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri) ve mali beyannameleri anlaması, mali beyanname hazırlama ya da denetleme deneyimi olması, şirket içi muhasebe kontrolleri konusunda deneyimi olması ve denetim komitesinin görevlerini anlaması gibi ölçütleri göz önünde bulunduracaktır¹⁴⁶.

¹⁴³ UYSAL, Özgür Özmen, a.g.e., s.25.

¹⁴⁴ AKSOY, Tamer, “Ulusal ve Uluslar arası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol ve İç Kontrol Gerekliği: Analitik Bir İnceleme”, *Mali Çözüm Dergisi*, S.72, Temmuz 2005, s.155.

¹⁴⁵ ÖZKUL Levent, “ABD Sermaye Piyasalarında Yaşanan Son Gelişmelerin ve ABD’de Yürürlüğe Giren 2002 Tarihli Sarbanes Oxley Kanunu’nun Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi”, *SPK Yayınları* No: 166, Ankara, 2002, s.9.

¹⁴⁶ ÖZKUL, Levent, a.g.e., s.10.

2.2.3.1.3. Denetim Dışı Faaliyetler

Sarbanes Oxley Kanunu ile “denetim hizmetlerinin kapsamı”, “denetim komitesi ön-onayı” ve “denetçi rotasyonu” gibi, denetçi bağımsızlığının sağlanmasına yönelik konular da düzenlenmiştir. Bağımsız denetim firmalarının, halka açık şirketlere “denetim dışı hizmet” vermeleri konusunda sınırlamalar getirilmiştir. Kanun’da izin verilmeyen denetim dışı faaliyetler açıkça belirtilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibi özetlenebilir¹⁴⁷;

- Defter tutma ve mali tabloların hazırlanması ile ilgili işler,
- Finansal bilgi sistemlerinin tasarımı ve uygulanması,
- Değerleme hizmetleri,
- Sigorta ile ilgili hizmetler,
- İç denetim hizmetleri,
- Hukuki danışmanlık hizmetleri
- PCAOB’nin izin vermediği diğer hizmetler.

Halka açık bir şirketin denetim komitesi, denetim şirketi tarafından sağlanacak tüm hizmetleri (denetim hizmetleri ve yukarıda belirtilenler dışındaki hizmetler) önceden onaylamış olmalıdır¹⁴⁸. Dolayısıyla bağımsızlığı zedelemeyen diğer denetim dışı hizmetler, sadece denetim komitesi tarafından önceden onaylanması halinde verilebilir.

ABD de dört büyükler olarak adlandırılan Price Waterhouse Coopers, Deloitte, Ernst & Young ve KPMG’ nin halka açık şirketlerin ödedikleri toplam denetim ücretlerinin % 99 unu elde ettikleri belirtilmektedir. Dolayısıyla bütün denetim dışı hizmetler yasaklansa dahi, bu firmalardan birinin denetim hizmeti verdiği şirkete diğerlerinden birinin denetim dışı bir hizmet vereceğini ve böylece toplam pastayı yine kendi aralarında bölüşeceklerine dikkat çekilmektedir. Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi profesörlerinden Bernard Wolfman’ ın görüşüne göre bağımsızlığı

¹⁴⁷ Sarbanes Oxley Kanunu, Kısım 201/g.

¹⁴⁸ Sarbanes Oxley Kanunu, Kısım 201/h.

sağlamanın asıl yolu denetim firmalarının sadece denetim hizmeti vermelerini sağlamaktır¹⁴⁹.

2.2.3.1.4 Denetçi Rotasyonu

Halka açık şirketlerin denetimini yapan firmada sorumlu ortak baş denetçi veya denetçi olarak görev yapan kimselerin, denetim sürecindeki rolüne bağlı olarak, aynı şirketi beş yıldan fazla süre aralıksız denetlemesi mümkün değildir¹⁵⁰. Sarbanes-Oxley Kanunu'nda Denetim Ortaklarının Rotasyon Şartları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Tablo 6. Sarbanes-Oxley Kanunu'nda Denetim Ortaklarının Rotasyon Şartları

Sorumlu Ortak	Rotasyon Şartı
<ul style="list-style-type: none"> Lider denetim Ortağı 	<ul style="list-style-type: none"> 5 yıl sonra rotasyon 6 Mayıs 2003 tarihinden sonra birinci mali yıldan itibaren geçerli Hizmete, daha önce lider ya da sorumlu ortak olarak hizmet verilen dönem de dâhildir.
<ul style="list-style-type: none"> İkincil denetim ortağı 	<ul style="list-style-type: none"> 5 yıl sonra rotasyon 6 Mayıs 2003 tarihinden sonra birinci mali yıldan itibaren geçerli Hizmete, daha önce lider ya da sorumlu ortak olarak hizmet verilen dönem de dâhildir
<p>Aşağıdaki koşulları sağlamaları halinde denetim taahhüdünün parçası olan diğer denetim partnerleri:</p> <p>a) İhraççıya ya da ana firmaya 10 saat ya da daha fazla süre denetim hizmeti verilmesi ya da</p> <p>b) Aktif veya gelirlerinin, ihraççının konsolide aktif veya gelirlerinin %20'sini ya da daha fazlasının oluşturan bir bağlı şirkette lider sorumlu ortak olarak görev yapması.</p>	<ul style="list-style-type: none"> 7 yıl sonra rotasyon; 2 yıl ara 6 Mayıs 2003 tarihinden sonra birinci mali yıldan itibaren geçerli Hizmete, 6 Mayıs 2003 öncesinde denetim ekibinde hizmet verilen süre dâhil değildir.

Kaynak: Pricewaterhouse Coopers, Navigating the Sarbanes-Oxley Act 2002, Mart 2003, s.8'den aktaran: SÜER, a.g.e., s.89

¹⁴⁹ TALU, Hülya, "Denetimde Bağımsızlık..." a.g.m.

¹⁵⁰ Sarbanes Oxley Kanunu, Kısım 203/j.

2.2.3.2. AICPA'nın Yaptığı Düzenlemeler

Denetim standartlarının ilk olarak AICPA¹⁵¹ tarafından oluşturulduğu 1947 yılından günümüze önemli aşamalardan geçmiştir. AICPA 1973 yılından itibaren bu standartları SAS olarak (Statements on Auditing Standards) yayınlamaya başlamıştır¹⁵². Meslek örgütlerince kabul edilen ve denetim kuruluşları ile denetçilerin uymak zorunda oldukları standartlara “Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları” denilmektedir. AICPA tarafından yayınlanan bu standartlar, bir çok ülkede benimsenmiş ve günümüze çok az değişikliğe uğrayarak gelmiştir. Ancak bu teknik standartlar dışında muhasebeci ve denetçilerin davranışlarını belirleyen Code of Professional Ethics (Mesleki Davranış Kuralları) da yine AICPA tarafından 1981 yılında yayınlanmıştır.

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları denetçilere ayrıntılı olarak yol gösteren ve onlara denetim sırasında neler yapmaları, hangi denetim yöntemlerine başvurmaları gerektiği konularında ayrıntılı bilgiler veren denetim kılavuzu niteliğinde standartlar değildir. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları genel nitelikli standartlar olup, sadece ilk on standarttır. Zaman zaman bunlarla ilgili yorumlar ve açıklayıcı alt ilkeler yayınlanmakta, yorumlayıcı ve açıklayıcı nitelikteki ilkelere sadece denetim standartları denilmektedir. Denetim ile ilgili bir sorun ortaya çıktığında bu sorunu çözmek amacıyla resmi olarak yayınlanan yorumlayıcı ve açıklayıcı alt ilkeler denetim standartlarını oluşturmaktadır. Her denetçi on adet Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarına aykırı olmayan bu denetim standartlarına da uymak zorundadır. Yine Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları denetim faaliyetleri açısından uyulması gereken asgari standartlar olarak belirlenmiştir. Ancak bunları denetim kurallarının bütünü olarak değerlendirmemek gerekir¹⁵³.

¹⁵¹ American Institute of Certified Public Accountants

¹⁵² COŞKUN, Aslan, “Denetim Ve Denetime Talep/Denetim Faaliyetleri/Meslek Tekniği”, *Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları*,

<http://www.tmud.org.tr/Articles.asp?action=Read&aid=63>, (Erişim Tarihi: 30.03.2007).

¹⁵³ KENGER, Erdal, “Denetim”, *Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu*, Şubat 2001,

http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm#d2 (Erişim Tarihi: 04.05.2007).

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları; Genel Standartlar, Çalışma Alanı Standartları ve Raporlama Standartları olmak üzere üç ana gruba ayrılır ve toplam on adettir. Bunlar;

A- GENEL STANDARTLAR

- 1- Mesleki yeterlilik:
- 2- Bağımsızlık ve tarafsızlık
- 3- Mesleki özen

B- ÇALIŞMA ALANI STANDARTLARI

- 1- Planlama ve gözetim
- 2- İç kontrol sistemi
- 3- Kanıt toplama

C- RAPORLAMA STANDARTLARI

- 1- Genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk
- 2- Süreklilik
- 3- Açıklayıcı bilgiler
- 4- Görüş bildirme

AICPA, denetim alanında 20 yıldan fazla zamandan beri üzerinde çalışılan ilk büyük değişikliği, Aralık 2006'da yürürlüğe giren 8 yeni standartla yapmıştır. Bu standartlar ile risk değerlendirme ve denetçinin risk kontrol sürecindeki rolü belirlenmiş, standartların bu amaç için bir rehber niteliğinde olması amaçlanmıştır.

Ülke çapında 350.000 muhasebe meslek mensubunu temsil eden AICPA'ya göre yeni standartların üç temel amacı vardır. Bunlar¹⁵⁴;

- İşletmenin varlığını, çevresini ve iç kontrollerini de içeren daha derin bilgiler elde etmek için denetim uzmanlığı arttırmak,
- Maddi olarak yanlış saptanabilen finansal durumun nerede ve nasıl oluştuğunu anlamak için daha etkili bir risk değerlemesi gerekir.

¹⁵⁴ ORZECH, Paul, "New AICPA Standards Will Impact Audits of Private Companies", *Boulder Business Report*; Sep 29-Oct 12, 2006, ABI/Inform Dateline, s.12A.

- Denetçinin belirlediği riskler ile bu risklerin yansımalarının doğal ortamında, zamanında ve denetim prosedürleri kapsamında uygulanması arasındaki bağı geliştirmektir.

AICPA tarafından 1970’li yılların başından itibaren organize edilen, denetimlerin bir başka denetim firması veya meslek örgütü tarafından denetimi (denetimin denetimi) (Peer Review-PR) programı Sarbanes-Oxley Kanun’undan önemli ölçüde etkilenmiş ve yeniden düzenlenmiştir. Peer Review, muhasebe ve denetim firmalarının kalite kontrol sistemlerine uyup uymadıklarının başka denetçiler tarafından incelenmesidir¹⁵⁵.

2.2.3.3. Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu’nun (SEC) Düzenlemeleri

1980’li yıllardan beri denetim hizmetlerinin kalitesinin ve geçerliliğinin sorgulanmasının sonucunda SEC, muhasebe mesleğinin yeniden düzenlemek üzere, yeni bir bağımsız denetim kuralını 2000 yılında gündeme getirmiştir. Ardından Enron, Worldcom, Tyco International gibi yüksek profilli şirketlere ilişkin olarak ileri sürülen muhasebe hileleri ve şirket kusurlarıyla birlikte, ABD tarihindeki en büyük banka iflasları da gerçekleşmiştir¹⁵⁶.

SEC tarafından finansal raporlamanın kalitesi ve denetim konusu, düzenleme ve yürütmeye yönelik olarak kurulun gündemine alınmıştır. Kurul bağımsız denetim ve denetim komitelerinin rolü üzerine odaklaşarak, ilk olarak, denetçi bağımsızlığına yönelik standart oluşturmak amacıyla, Bağımsızlık Standartları Kurulu’nun (Independence Standards Board, ISB) kurulmasını teşvik etmiştir. Daha sonra denetim kalitesini arttırmak için O’Maley panelinin ve denetim komitelerinin işlevini arttırmak için Mavi Kurdele Komitesinin oluşumunda etkili olmuştur.

2000 yılında sonuçlanan düzenlemeye göre SEC, bir denetçinin bağımsızlığının belirlenmesinde geçerli olabilecek dört ilke belirlemiştir. Bunlar¹⁵⁷;

¹⁵⁵ UZAY, Şaban, “Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt 8, S.4, Aralık 2006, s.189.

¹⁵⁶ UYSAL, Özgür Özmen, a.g.e., s.19.

¹⁵⁷ UYSAL, Özgür Özmen, a.g.e., s.20.

- Bir muhasebeci denetim müşterisiyle karşılıklı ya da çelişen çıkarlara sahip olamaz.
- Muhasebeci kendi yaptığı işlemleri denetleyemez.
- Muhasebeci, denetim müşterisinin yöneticisi ya da bir çalışanı gibi işlev göremez.
- Muhasebeci denetim müşterisini savunan eylemde bulunamaz.

Bu çizilen sınırlar 28 Ocak 2003 Tarihinde yayınlanan “Denetçi Bağımsızlığına İlişkin Olarak Komisyonun Gereklerinin Güçlendirilmesi” başlığı altında daha belirgin hale gelmiştir. Yapılan bu düzenleme ile denetim dışı etkinliklerin yasaklanması, denetçi rotasyonu ve bağımsız denetçilerin denetim komitelerine sunmaları gereken raporlar hakkında birçok konu açıklığa kavuşturulmuştur¹⁵⁸.

2.2.4. Uluslararası Denetim Standartları İle Yapılan Düzenlemeler

Uluslararası Denetim Standartları¹⁵⁹ (UDS), 1977 yılında kurulan IFAC bünyesinde faaliyet gösteren, Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (IAASB)¹⁶⁰ tarafından yayınlanmaktadır. IAASB halen mevcut standartların revize edilmesi ve yeni standartlar oluşturması çalışmalarını sürdürmektedir. Uluslar arası Denetim Standartlarının bir listesi aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 7. Uluslararası Bağımsız Denetim Standartları

ISA Numarası	Başlık
ISA 200	Bağımsız Denetimin Amacı ve Genel İlkeleri
ISA 210	Bağımsız Denetim Sözleşmesi
ISA 220	Bağımsız Denetim Kalitesinin Kontrolü
ISA 230	Bağımsız Denetim Çalışmasının Belgelendirilmesi
ISA 240	Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Hile ve Usulsüzlükler Konusunda Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu

¹⁵⁸ UYSAL, Özgür Özmen, a.g.e., s.26.

¹⁵⁹ International Standards on Auditing (ISA)

Standartlarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., IFAC, *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics Pronouncements*, 2007 Edition,

http://www.ifac.org/Members/Downloads/2007_IAASB_Handbook.pdf, (Erişim Tarihi: 05.02.2007).

¹⁶⁰ International Auditing and Assurance Standards Board

ISA 250	Bağımsız Denetimi Yapılan İşletmenin Tabi Olduğu Mevzuatın Dikkate Alınması
ISA 260	Bağımsız Denetimle İlgili Hususların Yönetimden Sorumlu Kişilere İletilmesi
ISA 300	Bağımsız Denetimin Planlanması
ISA 315	İşletmenin, Faaliyet Koşullarının ve Çevresiyle Olan İlişkilerinin Anlaşılması ve Bu Konulara İlişkin Önemli Yanlışlık Riskinin Değerlendirilmesi
ISA 320	Bağımsız Denetimde Önemlilik
ISA 330	Değerlendirilmiş Risklere Karşı Uygulanacak Bağımsız Denetim Teknikleri
ISA 402	Dışardan Hizmet Alan İşletmelerle İlgili Bağımsız Denetim
ISA 500	Bağımsız Denetim Kanıtı
ISA 501	Bağımsız Denetim Kanıtı-Özellik Arz Eden Hesap Kalemleri İçin Dikkate Alınması Gereken Hususlar
ISA 505	Dış Kaynaklardan Elde Edilen Doğrulama
ISA 510	İlk Bağımsız Denetimler- Açılış Bakiyeleri
ISA 520	Analitik İnceleme Teknikleri
ISA 530	Bağımsız Denetim Örnekleme ve Diğer Seçilmiş Test Teknikleri
ISA 540	Muhasebe Tahminlerinin Bağımsız Denetimi
ISA 545	Makul Değer Hesaplamaları ve Bunlara İlişkin Kamuya Yapılan Açıklamaların Bağımsız Denetimi
ISA 550	İlişkili Taraflar
ISA 560	Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Olaylar
ISA 570	İşletmenin Sürekliliği
ISA 580	İşletme Yönetiminin Sorumluluklarını İçeren Teyit Mektupları
ISA 600	Bağımsız Denetimde Diğer Bağımsız Denetçilerin Çalışmalarından Yararlanılması
ISA 610	Bağımsız Denetimde İç Denetim Çalışmalarından Yararlanılması
ISA 620	Bağımsız Denetimde Uzman Çalışmalarından Yararlanılması
ISA 700	Genel Amaçlı Tam Set Finansal Tablolara İlişkin Bağımsız Denetim Raporları
ISA 701	Bağımsız Denetim Raporunda Şartlı veya Olumsuz Görüş Verilmesi ya da Görüş Bildirmekten Kaçınılması Durumlarında Raporlamanın Esasları
ISA 710	Karşılaştırmalı Bilgiler
ISA 720	Bağımsız Denetime Tabi Tutulmuş Finansal Tabloları İçeren Belgelerde Yer Alan Diğer Bilgiler
ISA 800	Özel Amaçlı Bağımsız Denetim Raporu
ISRE 2410	Ara Dönem Finansal Tablolarının İncelenmesi

2.2.5. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Başlıca Denetim Dzenlemeleri

Avrupa Birliği (AB)'nde muhasebe uygulamalarının uyulaştırılması yonundeki ilk çalışmalar 1970'lerde başlamıştır. Bu amaçla ilk olarak 25 Temmuz 1978 tarihinde, sermaye şirketlerini kapsamak üzere, finansal tabloların dzenlenmesine ilişkin esasları belirleyen 4. Yönerge (direktif) yayımlanmıştır. Ardından, 13 Temmuz 1983 tarihinde, konsolide finansal tabloların dzenlenmesine ilişkin esasların yer aldığı 7. Yönerge kabul edilmiştir. Üye ölkelerin bağımsız denetim uygulamalarının uyulaştırılması amacıyla dzenlenen 8. Yönerge ise, 10 Nisan 1984 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

“şirketler Kanunu Yönergeleri” başlığıyla yayımlanmış ve “AB Muhasebe Sistemi” olarak da adlandırılabilcek olan söz konusu üç yönerge ile belirlenen ilkelerin, üye ölkelerin kendi hukuk sistemlerine dahil edilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu yönergelerle, AB çerçevesinde muhasebe uygulamalarının karşılaştırılabilirliği ve uyumu hedeflenmiř¹⁶¹ ve önemli katkılar sağlanmıştır. Ancak, üye ölkelere birçok konuda seçimlik haklar tanınması, ekonomide ve finans piyasalarındaki gelişmeler vb. sebeplerle söz konusu yönergelerin yetersizliği hissedilmeye başlanmıştır.

1990 yılında dzenlenen bir konferansta AB'de muhasebe uygulamalarının uyumu ele alınmış ve bu konuda çalışmalar yapmak üzere 22 üyeden oluşan “Muhasebe Danışma Kurulu” oluşturulmuştur. Söz konusu Kurul ve AB yetkili organlarının yaptığı değerlendirmeler sonucunda, 14.11.1995 tarihinde “Muhasebe Uyumunu: Yeni Bir Strateji Bire Bir Uluslararası Uyum” başlıklı bir bildiri yayımlanmıştır. Söz konusu bildiride aşağıdaki öneriler ön plana ıkmıřtır¹⁶²:

- Uluslararası faaliyet gösteren Avrupa şirketlerini muhasebe yönergeleri dışında tutmak ve bu şirketleri muhasebe standartlarında serbest bırakmak,
- Mevcut muhasebe yönergelerini güncelleştirmek,

¹⁶¹ BİLGİNOĞLU, Fahir, “Uluslar arası Muhasebe”, *İÜ İşletme Fakóltesi Dergisi*, C.22, S.1, Nisan 1993, s.83.

¹⁶² ZAİF, Figen, “Avrupa Birliği Muhasebe Standartlarında Son Gelişmeler”, *1. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Yakınsama Yolunda*, MÖDAV Yay., İstanbul, 3-5 Kasım 2004, ss.138-139.

- Avrupa Muhasebe Standartları Kurulu'nu kurmak,
- Amerika ile karşılıklı muhasebe standartlarını tanıma anlaşması yapmak,
- Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'na üye olmak.

Bu öneriler uzun süre tartışılmış ve uluslararası muhasebe ve denetim standartlarına uyum yönünde karar verilerek, AB mevzuatında bu amaçla mevcut yönergelerde güncellemeler ve yeni düzenlemeler yapılmıştır.

AB'de, denetim alanındaki eksiklikleri ortaya koymak üzere 1996 yılında “Yeşil Kitap (Green Paper)” adı verilen raporun yayınlanmasıyla başlayan süreçte, bugüne kadar denetim mesleğinin güvenilirliğini ve kalitesini geliştirmeye yönelik önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bunların başlıcaları sırasıyla aşağıdaki gibidir¹⁶³:

- Mayıs 1998: “AB’de Yasal Denetim-Yol Haritası” başlıklı Tebliğ (98/C 143/03),
- Kasım 2000: “AB’de Yasal Denetim İçin Kalite Güvencesi: Minimum Gereksinimler” başlıklı Tavsiye Kararı (2001/256/EC).
- Mayıs 2002: “AB’de Yasal Denetçilerin Bağımsızlığı: Temel İlkeler Seti” başlıklı Tavsiye Kararı (2002/590/EC),
- Mayıs 2003: “AB’de Yasal Denetimin Güçlendirilmesi” başlıklı Tebliğ (COM/2003/0286),
- Mart 2004: 8. Yönerge'nin yerine geçmek üzere “Yıllık Hesaplar ve Konsolide Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı Tasarı (COM/2004/177),
- Mayıs 2006: 8. Yönerge'yi yürürlükten kaldıran “Yıllık Hesaplar ve Konsolide Hesapların Yasal Denetimi” başlıklı” Yönerge (2006/43/EC).

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz., EUR-LEX (The Portal to European Union Law), <http://eur-lex.europa.eu/> (Erişim Tarihi: 1.2.2007).

UZAY, Şaban, “Türkiye’de Denetçi Bağımsızlığı”, *1. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Yakınsama Yolunda*, MÖDAV Yay., İstanbul, 3-5 Kasım 2004, ss.446-449.

KAYIM, Ali, “1984’ten 2006’ya Avrupa Birliği’nde Yasal (Mali) Denetim: Revize 8. Direktif Neler Getiriyor”, *Mali Çözüm Dergisi*, Yıl:16, S.76, Haziran-Temmuz 2006, ss.149-151.

2.2.5.1 AB'de 8. Yönerge Kapsamında Bağımsız Denetim

10 Nisan 1984 tarihinde kabul edilen 84/253/ECC Sayılı 8. yönerge, Muhasebe raporları üzerinde yasal açıdan denetim yapan denetçilerin sorumlulukları ve mesleki standartlarıyla ilgilidir. Bu yönergenin amacı, yasal denetçi olarak çalışan kişilerin gereksinimlerinin karşılanması ve Avrupa Birliğine üye ülkelerde denetime ilişkin düzenlemelerin sağlanmasıdır.

Yönerge ile Avrupa Birliğine üye ülkelerde,

- İşletmelerin finansal raporlarının yasal denetimlerini yürütme ve denetimler ile AB hukukunun gerektirdiği doğrulama derecesinde yıllık faaliyet raporlarının yıllık hesaplara uygunluğunu doğrulama,
- Holdinglerini konsolide finansal raporlarının yasal denetimlerini yürütme ve bu denetimler ile AB hukukunun gerektirdiği doğrulama ölçüsünde konsolide konsolide yıllık hesapların, konsolide faaliyet raporlarına uygunluğunu doğrulama, bağımsız denetim kapsamı olarak belirlenmiştir¹⁶⁴.

Söz konusu denetim işini yapan kişiler, gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişiliğe sahip denetim firmaları da olabilir.

Yönerge; kapsam, yetkiye ilişkin kurallar, mesleki kurallar, mesleki dürüstlük ve bağımsızlık, açıklık ve son hükümler olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır¹⁶⁵.

2.2.5.2. AB'de 2006/43/EC Sayılı Yönerge Kapsamında Bağımsız Denetim

AB'de bağımsız denetimi düzenleyen 8. Yönerge'nin ilk yayımlandığı halinde, bağımsız denetçilerin sahip olmaları gereken eğitim düzeyi, mesleki yeterlilik, faaliyetlerindeki bağımsızlıkları ve yetkileri ile ilgili temel bazı ilkeler

¹⁶⁴ SEVİM,S., ve diğerleri a.g.m.,s.50-53

¹⁶⁵ SEVİM,S., ve diğerleri a.g.m., S.50

belirlenmiştir¹⁶⁶. Söz konusu yönergede ayrıntılı denetim standartları belirlenmeyerek, daha çok üye ülkelerin ulusal mevzuatına bırakıldığından, arzulanan uyum hedefine ulaşılamamıştır.

AB’de yasal denetimi düzenleyen ve 8. Yönerge’nin yerine getirilen yeni Yönerge, 29 Haziran 2006’da yürürlüğe girmiş ve üye ülkelerin gerekli yasal düzenlemeleri yapabilmeleri için 29 Haziran 2008 tarihine kadar 2 yıllık geçiş süresi tanınmıştır. Konumuzla ilgili olarak, 2006/43/EC Sayılı Yönerge’yle getirilen bazı hükümler aşağıda özetlenmiştir¹⁶⁷:

- Denetçi bağımsızlığını sağlamaya yönelik ilkelerin açıkça tanımlanması (denetim ücretinin açıklanması ve denetim firmasının yıllık “şeffaflık raporu” yayınlaması zorunluluğu, denetim dışı danışmanlık hizmetlerinin yasaklanması, denetçi rotasyonu zorunluluğu vb.),
- Yasal denetim için “Kamu Gözetim Kurulları”nın oluşturulması,
- Denetimde kalite güvence sisteminin getirilmesi,
- Denetim komitelerinin kurulmasının zorunlu kılınması,
- Denetim faaliyetlerinin UDS’ye uygun yapılması zorunluluğu getirilmesi.

2.2.4.2.1 Denetçi Bağımsızlığına Yönelik Uygulamalar

Yönergede, üye ülkelerin, denetim firmasının denetlediği işletmeden bağımsız olmasını ve denetlenen işletmenin karar alma sürecine dahil olmamasını temin edecekleri belirtilmiştir.¹⁶⁸

Önceki yasal denetçi ya da denetim firması, yasal denetçinin ya da denetim firmasının başka bir yasal denetçi ya da denetim firmasıyla yer değiştirdiği durumlarda, yeni yasal denetçi ya da denetim firmasının, denetlenen işletmeyle

¹⁶⁶ ÇİFTÇİ, Yavuz, “Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Gelişimi ve Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları”, *İÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, C.26, S.2, Kasım 1997, s. 175.

¹⁶⁷ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi (Türkçe Çevirisi), <http://www.tmud.org.tr/kaynaklar/direktif2.pdf> (Erişim Tarihi: 2.5.2007)
KAYIM, Ali, a.g.m., ss.152-154.

¹⁶⁸ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.22/1.

ilgili olarak tüm ilgili bilgilere ulaşmasını sağlayacaktır¹⁶⁹.

Yönergede denetçi rotasyonu konusu ile ilgili olarak, yasal denetimin yürütülmesinden sorumlu baş denetim ortağının atandığı tarihten itibaren en fazla yedi yıllık bir süre içinde, denetim sözleşmesinden rotasyona uğramasını ve en az iki yıllık bir süre sonra denetlenen işletmenin denetimine tekrar katılabilmesine izin verilmesini sağlayacakları ifade edilmiştir.¹⁷⁰

Ayrıca, denetim firması adına yasal denetimi yürüten baş denetim ortağı, denetim sözleşmesinden yasal denetçi ya da baş denetim ortağı olarak istifa etmesinin üzerinden en azından iki yıllık bir süre geçmeden önce denetlenen işletmede anahtar yönetici bir pozisyon almasına izin verilmeyecektir¹⁷¹.

2.2.4.2.2. Kamu Gözetim Kurulları'nın Oluşturulması

Yönerge ile düzenlenen en önemli konulardan biri, tüm yasal denetçiler ve denetim firmalarının kamu gözetimine tabi olacakları, kamu gözetimi sisteminin oluşturulmasıdır. Yasal denetimle ilgili alanlarda bilgili, uygulayıcı olmayanlar tarafından yönetilmesi hükme bağlanan kamu gözetim sisteminin, yönetimine katılacak kişilerin seçimlerinin, bağımsız ve şeffaf bir aday gösterme prosedürüne uygun bir biçimde olması gerekmektedir¹⁷².

Bu sistem gerektiğinde yasal denetçiler ve denetim firmaları ile ilgili olarak soruşturma yürütme ve uygun gördüğü işlemler uygulama hakkına sahip olacak, finansmanı, yasal denetçilerin ya da denetim firmalarının olumsuz etkilerinden bağımsız ve bunlara karşı güvenliği sağlanacaktır¹⁷³.

2.2.4.2.3. Denetim Komitesi

Her bir kamu yararı işletmesinin bir denetim komitesine sahip olacağı, bu komitenin üyelerinin en az biri bağımsız olmak üzere, yönetim kurulu, denetim

¹⁶⁹ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.23/3.

¹⁷⁰ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.42/2.

¹⁷¹ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.42/3.

¹⁷² 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.32/1-3.

¹⁷³ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.32/5,7.

kurulu veya genel kurulun seçeceği kişilerden oluşacağı yönergede düzenlenen konular arasındadır¹⁷⁴.

Denetim komitesi, finansal raporlama sürecinin takibi, şirketin iç kontrol sisteminin etkinliğini, yıllık ve konsolide hesapların yasal denetiminin takibi, yasal denetçi ya da denetim firmasının bağımsızlığını ve özellikle denetlenen işletmenin ek hizmetler koşullarını incelenmesi ve takibi görevlerini yerine getirecektir¹⁷⁵.

2.2.4.2.4. Denetim Faaliyetlerinin UDS'ye Uygun Yapılması Zorunluluğu

Yönerge, denetçilerin ve denetim firmalarının yasal denetimleri, yasal komisyon tarafından benimsenen uluslararası denetim standartlarına göre yürütmelerinin gerekli olduğunu, üye ülkelerin komisyonun henüz bir denetim standardını kabul etmemesi durumunda ise aynı konuyu kapsayan bir ulusal denetim standardı uygulayabileceğini açıkça ifade etmektedir¹⁷⁶.

Uluslararası standartların, Avrupa Birliği'nin Resmi Gazetesi'nde, Topluluğun tüm resmi dillerinde, tam metin olarak yayınlanacağı ve aşağıda belirtilen kurallara göre uluslararası denetim standartlarını uygulamaya koyulacağı yönergenin 27.Maddesinde belirlenmiştir. Bunlar; amaca uygun süreçlere, kamu gözetimine ve şeffaflıkla geliştirilmiş olmaları ve uluslararası genel kabul görmeleri, standartların yıllık ya da konsolide hesapların, Avrupa Birliği Direktiflerine uygun biçimde üst düzey bir güvenilirlik ve kalite katkısı sağlaması ve Avrupa'nın genel çıkarlarına hizmet etmesidir¹⁷⁷.

¹⁷⁴ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.40/1.

¹⁷⁵ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.40/2.

¹⁷⁶ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.27/1.

¹⁷⁷ 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi, m.27/1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAĞIMSIZ DENETİM UYGULAMALARININ ULUSAL VE ULUSLAR ARASI DÜZENLEMELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. BAĞIMSIZ DENETİME İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLAR ARASI DÜZENLEMELERİN ORTAK VE FARKLI YÖNLERİ

3.1.1 Denetçi ve Denetim Kuruluşları

Muhasebe ve denetim, uzmanlık gerektiren alanlardır. Dolayısıyla bu alanda çalışacak kişilerin uzmanlığına yönelik olarak kurumların belirledikleri farklı kıstaslar, zaman zaman karmaşa yaratabilmektedir.

Ülkemizde SPK ve BBDK yaptıkları düzenlemelerde, bağımsız denetim kuruluşlarında çalışacak sorumlu denetçinin 3568 Sayılı Kanun'a göre serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavir unvanını almış olması zorunluluğu getirmiştir. SPK' da ayrıca sorumlu ortak baş denetçilerin, en az iki yıl süreyle SPK'nın internet sitesinde açıklamış olduğu bağımsız denetim kuruluşlarında sermaye piyasası kurumları ve halka açık anonim ortaklıkların bağımsız denetiminde fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya baş denetçi unvanı ile çalışmış olmaları gerektiği düzenlenmiştir.

TTK Tasarısı'nda da, tüm anonim şirketler için "murakıplık sistemi" yerine, Uluslar arası Denetim Standartları'na göre yapılacak "bağımsız denetim" ve bu denetimin 3568 Sayılı Kanun'a göre denetim yetkisi almış serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavir unvanlı meslek mensupları ile bunların

oluşturdukları bağımsız denetim kuruluşlarınca yapılması zorunluluğu getirilmektedir.

Tasarıda ayrıca limited şirketlerde “kuruluş denetçisi” tanımlanırken bunun bağımsız denetleme kuruluşu olabileceği gibi, küçük limited şirketlerde bir YMM veya bir SMMM de olabileceği öngörülmüştür¹⁷⁸.

Tüm düzenlemelerin ortak yönünün, bağımsız denetimi yapacak firmaların ve çalışanlarının 3568 Sayılı Kanun ile yetkilendirilen meslek mensubu olmaları şartı olduğu görülmektedir.

3568 Sayılı Kanun’un 12. maddesi, “Yeminli mali müşavirler gerçek ve tüzel kişilerin veya bunların teşebbüs yada işletmelerinin, mali tablolarının ve beyannamelerinin mevzuat hükümleri, muhasebe prensipleri ile muhasebe standartlarına uygunluğu ve hesapların denetim standartlarına göre incelendiğini tasdik ederler” şeklindedir. Buna göre, yeminli mali müşavirliği bağımsız dış denetçi, yürüteceği faaliyetleri de bağımsız dış denetim olarak nitelendirebilir. Ancak yeminli mali müşavirlik ve yeminli mali müşavir kavramları bağımsız dış denetim ve bağımsız dış denetçilik kavramlarının anlamını vermemektedir. Müşavirlik kavramı daha çok danışmanlık anlamı taşımaktadır¹⁷⁹.

3.1.2 Bağımsızlığı Ortadan Kaldıran Durumlar ve Denetim Dışı Faaliyetler

SPK, yayınladığı 22 No’lu Tebliğ ile; Sarbanes-Oxley Kanun’una paralel olarak, bağımsız denetim kuruluşları ile bunların bağımsız denetçileri ve diğer personeli, hizmet verdikleri işletmelere, bağımsız denetim hizmeti verdikleri dönemde finansal bilgi sistemi kurulması ve geliştirilmesi ile işletmecilik, muhasebe, finans konularındaki uygulamalarla ilgili danışmanlık hizmeti verilmesi, belge düzenlenmesi ve rapor hazırlanması faaliyetlerinde bulunamayacaklarını düzenlemiştir.

¹⁷⁸ TTK Tasarısı m.586.

¹⁷⁹ SEVİM,S., ve diğerleri a.g.m., S.59.

Söz konusu faaliyetleri, bağımsız denetim hizmeti verdikleri işletmelere, aynı dönemde bedelli veya bedelsiz olarak; Türkiye’de yerleşik diğer kuruluşlar aracılığı ile de yerine getirilemeyeceği de düzenlenmiştir.

TTK Tasarısının 400. Maddesinde denetçinin gelirinin çoğunu denetim faaliyeti gerçekleştirdiği işletmeden danışmanlık hizmeti vererek elde etmesi halinde, denetçilik sıfatının kaybolacağı hükme bağlanmıştır.

AB 2006/43/EC Sayılı Yönergesinde, üye ülkelerin, denetim firmasının denetlediği işletmeden bağımsız olmasını ve işletmenin karar alma sürecine dâhil olmamasını temin etmeleri gerektiği belirtilmiştir.

Tüm bu düzenlemeler dikkate alındığında, denetim işlevine zarar verebilecek süreçlerin denetçinin sorumluluk alanından çıkarıldığını, hatta yasal düzenlemelerle yasaklandığı görülmektedir. Böylece denetçinin sadece denetim faaliyetlerine ilişkin görevlerini yerine getirmesi ve bu faaliyeti yaparken bağımsız davranması gerekliliği ulusal ve uluslar arası düzenlemelerin ortak noktasını oluşturmaktadır.

3.1.3. Denetim Komitesi

Denetim komitesinin sorumlulukları risk yönetimi, kontrol, uygunluk ve özel araştırmaları da kapsayacak biçimde genişlemekle beraber, esas sorumluluk alanları “finansal raporlama sürecinin gözetimidir”¹⁸⁰.

Denetim komitesinin en önemli sorumluluk alanlarından birisi de bağımsız denetimdir. Komite, denetim dışı hizmetlerde ve denetçi-işletme ilişkisinde üstlendiği rol ile hileli finansal raporlara karşı fonksiyonel bir işlev görmektedir.

Denetim komitesi öncelikle yönetim kurulu ile denetçi arasında aracı olmak ve bağımsız denetçilerin bağımsızlığını güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. Zaman içerisinde denetim komitesinin fonksiyonları artmış, bağımsız denetçiye, iç denetçiye ve şirket yönetimine yardımcı bir rol üstlenmiştir. Ayrıca denetim komiteleri doğru

¹⁸⁰ The IIA Glance, Audit Committee Effectiveness What Works Best, 2nd Edition, editorial summary, s.2/4 Aktaran: YILANCI, a.g.m. s.26.

finansal tabloların hazırlanmasına olanak sağlayarak, ortaklar ve sermaye piyasasına da yardımcı olmaktadır¹⁸¹.

Denetçinin bağımsızlığıyla ilgili olarak yönetim tarafından değerlendirilen faktörlerin önem kazanmasıyla denetim komitesi de önem kazanmış, denetim komitesine ilişkin ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Denetim komitesi kurulması zorunluluğu, ilk defa Sarbanes Oxley Kanunu'yla gündeme gelmiştir. İlgili AB Yönergesi ve ülkemizdeki SPK ve Bankacılık Mevzuatı incelendiğinde, söz konusu komitenin benzer biçimde yer aldığı görülmektedir. TTK Tasarısı'nda ise, "risklerin erken teşhisi ve yönetimi komitesi"nin kurulması zorunluluğu getirilmekte ve komite ile ilgili olarak denetim komitesine benzer bir tanım yapılmaktadır.

Denetim komitesi üyeliği konusunda tüm düzenlemelerin vurguladığı ortak nokta, üyelerin bağımsızlığıdır. Sarbanes Oxley Kanunu'na paralel olarak, SPK ve Bankacılık Mevzuatında bu komitenin üyeleri arasında icrai görevi olmayan yönetim kurulu üyelerinin yer almasını zorunlu kılmaktadır. Bunun yanında TTK Tasarısı'nda komitenin yapısı ve komite üyelerinin nitelikleri hakkında açık bir ifade yer almamaktadır. AB 2006/43/EC Yönergesi'nde ise denetim komitesi üyelerinin, en az biri bağımsız olmak üzere; yönetim kurulu ve denetim kurulu üyeleri arasından veya genel kurulun seçeceği kişilerden oluşabileceği belirtilmektedir.

Tablo 8. Denetim Komitesine İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması

	Sarbanes Oxley Kanunu	AB 2006/43/EC Yönergesi	SPK 22 No'lu Tebliğ	Bankacılık Mevzuatı	TTK Tasarısı
Denetim Komitesi	Var/ Halka açık şirketlerde zorunlu	Var/ Halka Açık Şirketler, bankalar ve sigorta şirketlerinde zorunlu	Var/ Hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerde zorunlu	Var/Tüm bankalarda zorunlu	Var/Hisse senetleri borsada işlem gören şirketlerde zorunlu
Denetim Komitesi Üyeliği	Üyelerin tamamı yönetim kurulu üyesi	Üyelerden en az biri bağımsız olmak üzere, yönetim kurulu, denetim kurulu veya genel kurulun seçeceği kişiler	Üyelerin en az ikisi yönetim kurulu üyesi	Üyelerin en az ikisi yönetim kurulu üyesi	Tanımlanmamış

¹⁸¹ UZAY, Şaban, İşletmelerde Denetim Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü Ve Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, S.8, Ocak 2003,

3.1.4. Denetçi Rotasyonu

Denetçi rotasyonu yapılması zorunluluğu, Sarbanes Oxley Kanunu'nda aralıksız en çok 5 yıllık bir süre olarak belirlenmiştir. Ülkemizde ise, konuyla ilgili ilk düzenleme SPK'nın yayımladığı 16 No'lu Tebliğ'de yapılmıştır. Ancak, daha sonra yayımlanan 21 No'lu Tebliğ ile denetçi rotasyonu ile ilgili bu düzenlemeler yürürlükten kaldırılmıştır. SPK'nın , en son yayımladığı 22 No.'lu Tebliğ'de ise, bir şirketin denetimi için bağımsız denetim kuruluşuyla en çok 7 yıl süreli sözleşme yapılabileceği ve en az 2 yıl ara verildikten sonra tekrar aynı kuruluşa denetim yaptırılabilceği belirtilmektedir.

AB 2006/43/EC Yönergesi'nde de rotasyon konusu SPK'nın 22 No.'lu Tebliğine benzer biçimde düzenlenmiştir. Bankacılık Mevzuatında ise rotasyon konusu, bir denetim kuruluşuyla en az 3 yıllık ve en çok 8 yıllık süre için denetim sözleşmesi yapılabileceği ve bağımsız denetçilerin bir şirketin denetiminde birbirini izleyen en fazla 5 yıl görev alabileceği biçiminde düzenlemiştir. TTK Tasarısı'nda, bir şirket için arka arkaya 6 yıl bağımsız denetim yapan denetim kuruluşu veya denetim ekibi, o şirketin denetiminde en az 4 yıl süreyle görev alamaz hükmü getirilmiştir.

Tablo 9. Denetçi Rotasyonuna İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması

	Sarbanes Oxley Kanunu	AB 2006/43/EC Yönergesi	SPK 22 No'lu Tebliğ	Bankacılık Mevzuatı	TTK Tasarısı
Denetçi Rotasyonu	Var (En çok 5 yıl)	Var (En çok 7 yıl)	Var (En çok 7 yıl)	Var (En az 3 yıl, en çok 8 yıl)	Var (En çok 6 yıl)

3.1.5. Bağımsız Denetçi/Denetim Firmalarının Gözetimine Yetkili Kurul

Sarbanes Oxley Kanunu'yla oluşturulan ve SEC'e bağlı olarak faaliyet gösteren PCAOB, denetim firmalarının faaliyetlerini izlemeyle görevlendirilmiştir. PCAOB, bağımsız bir kamu kuruluşu olup, tam zamanlı çalışan 5 üyeden oluşmaktadır¹⁸². Bu yapılan köklü değişim ile denetim kuruluşlarının faaliyetleri de denetlenmeye başlanmıştır.

¹⁸² UZAY, Şaban, "Denetçilerin Denetiminde...", a.g.e., s.179.

AB 2006/43/EC Yönergesi'nde de üye ülkelere "Kamu Gözetim Kurulu" oluşturmaları zorunluluğu getirilmektedir. Ülkemizde yapılan düzenlemelerin hiçbirinde söz konusu kurula benzer bir yapıya yer verilmediği görülmektedir.

Tablo 10. Bağımsız Denetçi/Denetim Firmalarının Gözetimine İlişkin Düzenlemelerin Karşılaştırılması

	Sarbanes Oxley Kanunu	AB 2006/43/EC Yönergesi	SPK 22 No'lu Tebliğ	Bankacılık Mevzuatı	TTK Tasarısı
Bağımsız Denetçi/Denetim Firmalarının Gözetimine Yetkili Kurul	Var/Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (PCAOB)	Var/ Kamu Gözetim Kurulu (Sistemi)	Yok (Bağımsız Denetçi ve Denetim Firmalarını Yetkilendirme/Yetkinin İptali)	Yok (Bağımsız Denetçi ve Denetim Firmalarını Yetkilendirme/Yetkinin İptali)	Yok

Bunların yanında, ülkemizde bir denetim firmasının çalışmalarının ikinci bir denetim firması tarafından denetlenmesi uygulaması bir kez yaşanmıştır. BDDK, 2002 yılında yayınlanmış olduğu yönetmelikle¹⁸³, Türkiye'de kurulmuş olan özel sermayeli bankalar için, BDDK'nın saptayacağı bağımsız denetim kuruluşları tarafından 31.12.2001 dönemi mali tabloları ile ilgili olarak düzenlenen bağımsız denetim raporları üzerinde ikinci bir denetim raporu istemiştir.

Öte yandan SPK, bağımsız denetim kuruluşlarının gözetimi ve denetimi kapsamında düzenli aralıklarla ve gerektiğinde incelemeler yapmakta ve bu incelemeleri sırasında belirlediği hususlar üzerine kalite kontrol çalışmaları yapmakta ve bu incelemeleri sırasında belirlediği hususlar üzerine kalite kontrol çalışmaları yapmakta, SPK'nın düzenlemelerine uygun hareket etmeyenler hakkında para cezası veya listeden çıkarma gibi yaptırımlar uygulamaktadır¹⁸⁴.

¹⁸³ BDDK, "4389 Sayılı Bankalar Kanun'unun Geçici 4. Maddesi Uyarınca Yapılacak İkinci Denetimin Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik", Resmi Gazete, No: 24708, 27 Mart 2002

¹⁸⁴ UZAY, Şaban, "Denetçilerin Denetiminde...", a.g.e., s.197,198

3.2 TÜRKİYE’DE DENETİME İLİŞKİN DÜZENLEMELERİN ULUSLAR ARASI DÜZENLEMELERLE UYUMU VE TTK TASARISINDAKİ DÜZENLEMELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.2.1. Ülkemizde Bağımsız Denetim’in Güçlü ve Zayıf Yönleri

Yaşanan gelişmeler, ülkemizde de bağımsız denetim firmalarının güvenilirliğini zedelemiştir. Diğer yandan sadece bağımsız denetimin değil, onu gözetmekle sorumlu olan kurumların da etkin gözetim yapmadıkları düşüncesinin kamuoyunda oluşmasına yol açmıştır. Bağımsız Denetim Derneği tarafından hazırlanan rapora göre ülkemiz denetim sektörünün güçlü ve zayıf yönleri aşağıdaki gibi özetlenebilir¹⁸⁵:

Güçlü Yönleri:

- Türkiye’de muhasebe ve raporlama standartlarının uluslar arası standartlar ile uyumlu hale gelmiş olması
- Bağımsız denetim sektöründe çalışan yüksek nitelikli iş gücü,
- Mali sektöre yönelik denetim zorunluluğunun bulunması.

Zayıf Yönleri:

- Muhasebe ve raporlama standartlarındaki hızlı değişime uyum
- Mali sektör dışında denetim zorunluluğunun sadece halka açık şirketlerle sınırlı olması.
- Denetim kalitesinin izlenmesine yönelik mekanizmaların yeterince işler olmaması.

¹⁸⁵ BAĞIMSIZ DENETİM DERNEĞİ, Bağımsız Denetim Sektörü Raporu, Türkiye İktisat Kongresi, Türk Mali Sektörü Raporu Eki, Mayıs 2004, s.13.
http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/EkBagimsizdenetimsektoru.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2007)

3.2.2. Ulusal Düzenlemelerin Uluslar Arası Düzenlemelerle Uyum

Sarbanes-Oxley Kanunu ile getirilen düzenlemelerin genel olarak denetim mesleğinin kalitesinin artırılmasına ve kamu çıkarlarının korunmasına yönelik olmasından dolayı birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de etkisi olmuştur.

SPK'nın yaptığı düzenlemelerle uluslar arası alana uyum sağlamada en aktif kurum olduğu söylenebilir. Hem Sarbanes-Oxley Kanun'una hem de UDS'ye uyum konusunda SPK'nın yayınladığı son Tebliğler incelendiğinde bu gelişim açıkça görülmektedir.

Türkiye'de yapılan düzenlemelerin uluslar arası düzenlemelere paralel hükümler içeriyor olmasına rağmen, Türk sermaye piyasalarındaki düzenlemelerin tebliğ normu ile düzenleniyor olması, uluslar arası düzenlemelerden ayıran yönlerden birisidir¹⁸⁶.

Türkiye'de bağımsız denetimin kalitesinin artırılmasında PCAOB benzeri bir yapının olmaması da düzenlemelerimizdeki eksikliklerden birisidir. Bunun yanında bağımsız denetçiler için kalite kontrol standartlarını da içine alan uluslar arası denetim standartlarının etkin bir şekilde sağlanması gerekmektedir¹⁸⁷.

Ülkemizde Sarbanes-Oxley Kanun'unda belirtilen halka açık şirketlerin iç kontrollerinin güçlendirilmesi ve bunların denetlenmesi, denetimden sorumlu komitelerin sorumluluklarının artırılması gibi konulara özel önem verilmelidir. Bağımsız denetiminde yer aldığı finansal raporlama sürecindeki tüm katılımcılar üzerinde sürekli kişisel, finansal veya politik baskılar yaratan bir ortam bulunmaktadır. Bu baskılar finansal tabloların güvenilirliğini önemli ölçüde etkilemektedir¹⁸⁸.

Uluslar arası düzenlemelere bakıldığında birçok ülkenin denetim standartlarını oluşturduklarını ya da uluslar arası denetim standartlarını referans

¹⁸⁶ ÖZKUL, Levent, a.g.e., s.2.

¹⁸⁷ UZAY, Şaban, "Denetçilerin Denetiminde...", a.g.e., s.205.

¹⁸⁸ İBİŞ, Cemal, "Finansal Raporlamada Kullanıcıların Beklentileri Ve Uygulamada Bunların Karşılama Düzeyi Konusunda Yeniden Yapılanma", İSSMMO, *I Uluslar Arası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Kitabı*, Yayın No: 58, Mart 2006, s.129.

aldıkları görülmektedir. Bu standartların oluşumu konusunda ülkemizde de farklı uygulamalar mevcuttur.

Muhasebe standartlarının sağlıklı olarak uygulanabilmesi için bu standartların denetlenmesi gerekmektedir. Denetim sürecinin sağlıklı olarak yürütülmesi, uluslar arası denetim standartlarına uyumlu denetim faaliyetlerinin sürdürülmesine bağlıdır. Bu nedenle çok başlılığı önleyecek ve bütün kesimleri bağlayıcı Türkiye Denetim Standartları'nın yayınlanması kaçınılmazdır. Bu standartların bütün kesimlerce benimsenmesi ve denetim standartları yayımlayan kurulun bu konuda bağımsız ve tek otorite olması gerekmektedir¹⁸⁹.

Ülkemizde bu konuda yapılan tartışmaların odak noktası, standartların kim tarafından yayınlanacağıdır. SPK ve TÜRMOB kanunla verilen yetkileri gerekçe göstererek bu hakkın kendilerinde olduğunu iddia etmektedirler. Çeşitli ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında, standartların meslek örgütleri bünyesinde kurulan kurullar aracılığı ile veya yasayla standartları belirleme yetkisi ile bağımsız bir kurulun kurulduğu görülmektedir¹⁹⁰.

3.2.3.TTK Tasarısındaki Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Türk Ticaret Kanun Tasarısı'nda; finansal tabloların, birleşme, bölünme, tür değiştirme, sermayenin artırılması, azaltılması gibi işlemlerin denetimlerinin, 3568 Sayılı Kanunu'na göre denetim yetkisi almış Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, Yeminli Mali Müşavir unvanlı meslek mensupları ile bunların oluşturdukları Bağımsız Denetim Kuruluşları tarafından Uluslar arası Denetim Standartlarına göre yapılacağı öngörülmektedir. Tasarı ile bağımsız denetim konusunda reform niteliğinde bir dizi yeniliğin hayata geçirilmesi amaçlanmaktadır. Bunların başlıcaları; şirketlerin denetimlerinde uluslararası standartlar getirilmesi, murakıplık sistemi yerine bütün sermaye şirketleri için "bağımsız denetimin" yer alması, büyük ve orta ölçekli şirketlerin bağımsız ve tarafsız denetim şirketlerince denetlenmesi,

¹⁸⁹ AKDOĞAN, Nalan, "Türkiye Muhasebe/Finansal..." a.g.m., s.110.

¹⁹⁰ Ülkelerdeki Denetim Standartlarını Yayımlayan Kurumlar Hakkında Ayrıntılı bilgi için bkz: AKDOĞAN, Nalan, "Türkiye Muhasebe/Finansal..." a.g.m., s.110.

küçük şirketlerde ise bağımsız denetimin en az 2 yeminli mali müşavir ya da serbest muhasebeci ve mali müşavir tarafından yürütülebilmesidir.

“Gerçek” denetim olgusunu ve “denetçi bağımsızlığı” ilkesini göz ardı eden, denetçiyi şirketin “iç” organı gibi gören eski TTK’ya göre, yeni TTK Kanun Tasarısı; ilgili hususlarda günümüzü yakalayan ve AB müktesebatına uyum sağlayan çok sayıda çağdaş yenilik ve düzenlemeyi beraberinde getirmektedir.

Denetçilerin (denetleme kurulu olarak) şirketin iç organı olmaktan çıkarılıp, denetim görevinin bağımsız denetim şirketlerine ve meslek mensuplarına verilmesi, tasarının en önemli yeniliklerinden birisidir. Bu düzenlemeyle, mesleki yetkinliği ispatlanmış meslek mensuplarınca amaca uygun “gerçek” denetimi öngören bir mekanizma getirilmiştir¹⁹¹.

Kanunun ruhuna uygun olarak muhasebe ve denetim standartları ve amaca uygun “gerçek” denetim konusundaki bu adım olumlu olmuştur. Finansal tablolar, birleşme, bölünme, tür değiştirme, sermayenin artırılması ve azaltılması gibi işlemlerin özel denetim kapsamına alınması, şeffaflık, hesap verebilirlik ve kurumsal yönetim ilkeleri açısından katkı sağlayıcı yenilikler olarak değerlendirilmektedir¹⁹².

3.3 ULUSLAR ARASI DÜZENLEMELERİN BİRBİRLERİYLE ETKİLEŞİMİ

Avrupa Birliğinin, yaptığı düzenlemeler ile, Sarbanes-Oxley Kanunu’nda yer alan çeşitli konularda birliğin kendi standartları ile uyum sağlamadığını belirlemiştir. Dolayısıyla ABD borsalarında kayıtlı Avrupa Birliğin şirketleri ile bağımsız denetimin gerçekleştiren firmalarının ek bir yük altına gireceği görüşünü ortaya koymuştur. Sarbanes-Oxley Kanunu’nda yer alan konularla ilgili olarak kendi ülkelerindeki standartlara göre faaliyet gösteren şirketlerin, yabancı bir mevzuata uyum sağlamak amacıyla ek çalışmalar yapmak yerine, Sarbanes-Oxley Kanun’unun

¹⁹¹ AKSOY, Tamer, “Yeni TTK Tasarısı Işığında Denetim ve Muhasebe Yasal Düzenleme Çerçevesine İlişkin Analitik Bir Değerlendirme” *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, S.16, Eylül 2005, s.141.

¹⁹² AKSOY, Tamer, “Yeni TTK Tasarısı...”, a.g.e. s.142.

yaptığı düzenlemelerin tanınmasına yönelik değişiklikler yapılması önerilmektedir¹⁹³.

ABD’de kurulan PCAOB’un Amerika sermaye piyasasında işlem gören halka açık şirketlerin bağımsız denetimlerini yapan firmalara kayıt zorunluluğu getirmesi ve denetlemeye başlaması Avrupa’daki denetim firmalarını da etkilemiştir¹⁹⁴. Bu kapsamda Avrupa’da yaşanan finansal skandalların da etkisiyle, buna benzer bir yapı da AB’nin son yönergesiyle düzenlenmiştir.

Ayrıca AB’de risk yönetimi ve iç kontrol hakkında bir çalışma yayınlayan FEE, (Avrupa Muhasebeciler Federasyonu) risk yönetimi ve iç kontrol hakkında en iyi kurumsal raporlama modeli için müzakerelerin devam ettiğini belirtmiştir. FEE’nin bu raporuna karşılık veren otoriteler genel olarak; Avrupa’nın Amerika’daki Sarbanes-Oxley Kanunu’ndan yararlanması gerektiği konusunda görüş birliği içerisindedir¹⁹⁵.

¹⁹³ CANTEKİNLER, Müşfik, “Sarbanes-Oxley Act ve AB ile Ülkemize Etkileri”, Actveline Dergisi, Ocak 2003, s.22.

¹⁹⁴ UZAY, Şaban, “Denetçilerin Denetiminde...”, a.g.e., s.178.

¹⁹⁵ TÜRMOB, “İç Kontrol Raporlaması Müzakereleri Devam Ediyor” International Haber Dergisi, Ekim 2006, S.9, s.8

SONUÇ

Mali tabloları kullananlar, bilgileri analiz etme ve yorumlama yeteneğine sahip olsa bile, çeşitli nedenlerle mali tablolardaki bilgiler yanıltıcı olabilir. Böyle bir durumda kullanıcının yanıltıcı bilgiyi doğru bilgiden ayırması güçtür. Bu sebeple bilgiler analiz edilerek, karar verilmeden önce, doğruluk ve güvenilirliğinin araştırılması ve kararlara ilişkin bilgilerin mali tablolarda açıklanmış olup olmadığı belirlenmesi gereklidir. Bu konuda bağımsız denetçinin vereceği rapora güvenilir. Günümüzde bu raporun belirli kıstaslara ve yasalara uyumu, güvenilirlik açısından denetim faaliyetinin vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir.

Bağımsız denetim, son yıllarda en çok tartışılan ve gelişmeler doğrultusunda farklı düzenlemelere konu olan alanlardan birisidir. Bu konu sadece ABD’de değil, uluslararası alanda da önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Sarbanes-Oxley Kanunu, birçok ulusal/uluslararası düzenlemeye de öncülük etmiştir. Ülkemizde de son yıllarda başta sermaye piyasası mevzuatı ve bankacılık mevzuatı olmak üzere, uluslar arası gelişmeleri dikkate alan önemli düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye’de, bağımsız denetime ilişkin düzenleme yapma yetkisinin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bir meslek örgütüne verilmemiş olmasının, yapılan düzenlemelerde dağınıklık ve uyumsuzluk yarattığı ve mesleğin gelişmesini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Ülkemizde bağımsız denetime ilişkin standartları oluşturmak üzere TÜDESK kurulmuştur. Bu Kurul’un amacı Uluslararası Denetim Standartları’yla uyumlu, ülke çapında genel kabul görececek denetim standartlarının bir an önce düzenlenmesi ve uygulamaya konmasının sağlanmasıdır. Denetim sürecinin sağlıklı olarak yürütülmesi, uluslar arası denetim standartlarına uyumlu olmasına bağlıdır. Bu nedenle çok başlılığın önlenmesi ve bütün kesimleri bağlayıcı Türkiye Denetim Standartları’nın yayınlanması gerekmektedir. Bu amaçla standartların bütün kesimlerce benimsenmesi standartları yayımlayan kurulun bu konuda bağımsız ve tek otorite olması gerektiği savunulmaktadır.

Ülkemizde bu konuda yapılan tartışmaların ana eksenini standartların içeriğinden çok kim tarafından yayınlanacağıdır. SPK ve TÜRMOB kanunla verilen yetkileri gerekçe göstererek bu hakkın kendilerinde olduğunu iddia etmektedirler. Çeşitli ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında ise standartların, meslek örgütleri bünyesinde kurulan kurullar ya da yasayla standartları belirleme yetkisi verilen kurullar tarafından oluşturulduğu görülmektedir.

Türkiye’de yapılan düzenlemeleri uluslar arası düzenlemelerden ayıran farklardan birisi de, Türk sermaye piyasalarındaki düzenlemelerin tebliğ normu ile düzenleniyor olmasıdır. SPK’nın 22 No’lu Tebliğinde, yaptırıma yönelik hükümler bulunmasına rağmen, yaptırım gücünün kanunla yapılan düzenlemelere göre daha az olduğu düşünülmektedir.

SPK ve BDDK uluslar arası gelişmelere uyum sağlamayı ön planda tutmuşlar ve yaptıkları düzenlemelerde Sarbanes-Oxley Kanunu’na ve UDS’deki hususlara yer verilmiştir.

Bağımsız denetimi yapacak firmaların ve çalışanlarının 3568 Sayılı Kanun ile yetkilendirilen meslek mensubu olmaları şartının tüm düzenlemelerin ortak yönü olduğu görülmektedir. Ancak 3568 Sayılı Meslek Kanununda, diğer kurumların yapmış olduğu düzenlemelere aykırı olarak denetim faaliyetinin dışında, finansal raporlama ve danışmanlık hizmetini ortadan kaldıracak herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Aksine günümüzde bu faaliyetlerin sürdüğü herkes tarafından bilinmektedir.

Bununla birlikte halen yürürlükte olan 6762 Sayılı TTK’ da yer alan şirket denetçisinin (murakıp) işletme yetkilileri ile bilançonun düzenlemesi ve defterlerin incelemesi görevleri denetim anlayışının dışında kalan konulardır. Denetçilerin şirketin iç organı olmaktan çıkarılıp, denetim görevinin bağımsız denetim şirketlerine ve meslek mensuplarına verilmesi, TTK Tasarının en önemli yeniliklerinden birisidir. Mesleki yetkinliği ispatlanmış meslek mensuplarınca amaca uygun “gerçek” denetimi öngören bir mekanizmanın oluşturulmasının önemli bir adım olduğu düşünülmektedir.

Denetim komitelerinin, hem işletme için hem de denetim kuruluşları için ayrı bir öneme sahip olması ve özel önem verilmesi gerekmektedir. Sarbanes-Oxley Kanun’unda belirtilen halka açık şirketlerin iç kontrollerinin güçlendirilmesi ve bunların denetlenmesi, denetimden sorumlu komitelerin sorumluluklarının arttırılması gibi konulara bakıldığında düzenlemelerimizin uluslar arası düzenlemelerle uyumlu olduğu görülmektedir.

Türkiye’de bağımsız denetimin kalitesinin arttırılmasında PCAOB benzeri bir yapının olmaması düzenlemelerimizdeki eksikliklerden birisidir. Türkiye’de gerek ABD’de gerekse AB’de karşılaşılan biçimde şirket iflasları yaşanmamıştır. Ancak 2001 yılının şubat ayında Türkiye tarihinin en ağır mali krizlerinden birini yaşamış bu süreçte “banka iflasları” meydana gelmiştir. PCAOB benzeri bir model, bu tür olumsuzlukların bir daha yaşanmamasına, bağımsız denetimin ve gözetiminin daha etkin hale gelmesine de yardımcı olacaktır.

Tüm bu tespitlerin ışığında, TTK Tasarısı’nın yasalaşmasının zorunluluk haline geldiği ve Kanun’unun diğer düzenlemelerin gerisinde değil, ilerisinde olması gerektiği düşünülmektedir. Bu gereklilik sadece denetim alanında değil, ticari faaliyetlerin gelişmesiyle ilgili birçok alanda kendini göstermektedir. Yapılandırılmış bir bağımsız denetim sistemi ile işletmelerin yurt içinden ve yurt dışından kredi olanaklarının artmasından başlayarak, ülkenin vergi gelirlerinin arttırılmasına kadar önemli ölçüde birçok katkı sağlanacaktır. Büyük ölçüde bağımsız denetim sisteminin etkin çalışmamasından kaynaklanan muhasebe ve denetim yolsuzluklarının önüne geçilebilecektir.

KAYNAKÇA

- AKDOĞAN, Abdurrahman, *Kamu Maliyesi*, Ankara 1998
- AKDOĞAN, Nalân, “Türkiye Muhasebe/Finansal Raporlama Standartlarının Uygulanma Süreci: Sorunlar Çözüm Önerileri” *Mali Çözüm Dergisi*, S.80, Mart 2007.
- AKDOĞAN, Nalân-TENKER, Nejat, *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- AKIŞIK, Orhan, “İç Kontrol Sistemi ve Bağımsız Denetim İçindeki Yeri”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi* S: 11, Ocak 2005.
- AKSOY, Tamer, “Ulusal ve Uluslar arası Düzenlemeler Bağlamında İç Kontrol ve İç Kontrol Gerekliliği: Analitik Bir İnceleme”, *Mali Çözüm Dergisi*, S.72, Temmuz 2005.
- AKSOY, Tamer, “Yeni TTK Tasarısı Işığında Denetim ve Muhasebe Yasal Düzenleme Çerçevesine İlişkin Analitik Bir Değerlendirme” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, S.16, Eylül 2005.
- AKTAN, Hasan Basri; “İşletmelerde Mali Denetim” , *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı: 149, Ocak 1994.
- ARIKAN, Yahya, “Türk Ticaret Kanunu Tasarısındaki Denetleme Maddelerine İlişkin Görüş Ve Değerlendirmeler”, <http://www.iktisadidayanisma.com/haberler/2005/turmob-projeleri/22-09-2005-ttk.htm>. (Erişim Tarihi: 05.03.2007).
- ATAMAN, Ümit-HACİRÜSTEMOĞLU, Rüstem-BOZKURT, Nejat, *Muhasebe Denetim Uygulamaları*; Alfa Kitabevi, İstanbul, 2001.

BAĞIMSIZ DENETİM DERNEĞİ, Bağımsız Denetim Sektörü Raporu, Türkiye İktisat Kongresi, *Türk Mali Sektörü Raporu Eki*, Mayıs 2004, http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/iktisat_kongresi/EkBagimsizdenetimsektoru.pdf (Erişim Tarihi: 14.05.2007).

BARAN, Kudret, “Halka Açılacak Anonim Şirketlerin Mali Tablolarının Sermaye Piyasası Kanununa Göre Özel Bağımsız Dış Denetimi ve Bir Uygulama”, *M.Ü. SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 1989.

BAŞBAKANLIK HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI, “Haziran 1999 Tarihinden Günümüze Kadar Olan Yasal Düzenlemeler”, http://www.hazine.gov.tr/mevzuat_son.htm (Erişim Tarihi: 05.12.2006).

BAYAZITLI, Ercan, “Sürekli Denetim”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, S:6, Şubat, 2002.

BDDK, “4389 Sayılı Bankalar Kanun’unun Geçici 4. Maddesi Uyarınca Yapılacak İkinci Denetimin Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, No: 24708, 27 Mart 2002.

BDDK, “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi Ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, Tarih: 1.11.2006, Sayı: 26333.

BDDK, “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, Tarih: 08.02.2001; Sayı: 24312, http://www.bddk.org.tr/turkce/mevzuat/bddk_icdenetim_riskyoneti_mi.doc, (Erişim Tarihi: 5.11.2006).

BDDK, “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”, *Resmi Gazete*, Tarih: 1.11.2006, Sayı: 26333.

- BEŞİNCİ, Murat, “Bankacılığın Dönüm Noktası: Basel Kriterleri”, *Dünya Gazetesi*, 08.08.2005,
http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=229012&dept_id=80 (Erişim Tarihi:09.04.2007).
- BİLGİNOĞLU, Fahir, “Uluslar arası Muhasebe”, *İÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, C.22, S.1, Nisan 1993.
- BOZKURT, Nejat; *Muhasebe Denetimi*, Alfa Yayınları, İstanbul 2000.
- BÜYÜKMİRZA, Kamil, *Maliyet ve Yönetim Muhasebesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- CANTEKİNLER, Müşfik, “Sarbanes-Oxley Act ve AB ile Ülkemize Etkileri”, *Activeline Dergisi*, Ocak 2003.
- COŞKUN, Aslan, “Denetim Ve Denetime Talep/Denetim Faaliyetleri/Meslek Tekniği” , *Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayınları*,
<http://www.tmud.org.tr/Articles.asp?action=Read&aid=63>, (Erişim Tarihi: 30.03.2007).
- ÇİFTÇİ, Yavuz, “Türkiye’de ve Dünyada Muhasebe Standartlarının Gelişimi ve Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları”, *İÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, C.26, S.2, Kasım 1997.
- ÇİFTÇİ, Yavuz, “Elektronik Bilgi İşlem Teknolojisindeki Gelişmeler ve Muhasebe Denetimi”, *Mali Çözüm Dergisi*, S.62, 2003.
- ÇÜRÜK, Turgay, “Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği”, *ODTÜ Gelişim Dergisi*, Aralık, 2004.
- DOYRANGÖL, Nuran Cömert, “İşletme Çevresindeki Olumsuz Gelişmeler Karşısında İç Denetimin Yeri ve Önemi”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı: 60, Temmuz-Ağustos-Eylül 2002,

http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/60MaliCozum/08-60NURAN_CÖMERT_DOYRANGOL.doc (Erişim Tarihi: 11.10.2006).

DÖNMEZ, Adnan- BERBEROĞLU, P. Başak- ERSOY, Ayten, “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi Ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, S.9, 2005.

DUVAN, Berke; “4389 Sayılı Bankalar Kanununda 4672 Sayılı Kanunla Gerçekleştirilen Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, Devlet Planlama Teşkilatı Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü Mali Piyasalar Dairesi, Bilgi Notu, No:2001/2, Mayıs 2001.

EROL, Ahmet; “Devlet ve Denetim”, *Mükellefin Dergisi* S.66, Haziran 1998.

ESKİ, Emrah “Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Sisteminin Avrupa Birliği`ndeki İç Denetim Sistemiyle Uyum Süreci”, *Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2006.

EUR-LEX (The Portal to European Union Law), <http://eur-lex.europa.eu/> (Erişim Tarihi: 1.2.2007).

GEDİZ, Burcu, “Türk Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması ve Çözüm Önerileri”, *Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 9, S.2, 2002.

GÜRBÜZ, Hasan, *Muhasebe Denetimi*, 4.Baskı, 1995.

GÜREDİN, Ersin; *Denetim*, Beta Yayınevi 10. Baskı; İstanbul 2000.

- HASS, Susan-BURNABY, Priscilla, “Trends in Internal Audit Strategies”,
Internal Auditing *ABI/INFORM Global*, Mayıs 2004.
- IFAC, Enterprise Governance Getting the Balance Right, Şubat 2004,
<http://www.ifac.org/MediaCenter/files/EnterpriseGovernance.pdf>
(Erişim Tarihi:14.04.2007).
- IFAC, *Handbook of International Auditing, Assurance, and Ethics
Pronouncements*, 2007 Edition,
http://www.ifac.org/Members/Downloads/2007_IAASB_Handbook.pdf, (Erişim Tarihi: 05.02.2007).
- İBİŞ, Cemal, “Finansal Raporlamada Kullanıcıların Beklentileri Ve Uygulamada
Bunların Karşılama Düzeyi Konusunda Yeniden Yapılanma”,
İSSMMO, *1 Uluslar Arası Türkiye Muhasebe Denetimi
Sempozyumu Kitabı*, Yayın No: 58, Mart 2006.
- KAVAL, Hasan, *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- KAYIM, Ali, “1984’ten 2006’ya Avrupa Birliği’nde Yasal (Mali) Denetim:
Revize 8. Direktif Neler Getiriyor”, *Mali Çözüm Dergisi*, Yıl:16,
S.76, Haziran-Temmuz 2006.
- KENGER, Erdal, Denetim, Denetçi Yardımcıları Eğitim Notu, Şubat-2001,
http://www.ydk.gov.tr/egitim_notlari/denetim.htm#d2 Erişim
Tarihi: 04.05.2007.
- KEPEKÇİ, Celal; *Bağımsız Denetim*, Avcıol Basım Yayın, Ankara 2004.
- KESKİN, Ekrem; “2000 Yılında Türkiye Ekonomisi ve Türk Bankacılık
Sistemi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:37,1999.
- KİRACI, Murat, “Faaliyet Denetimi ile İç Kontrol İlişkisi”, *Osmangazi
Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 4, S.2, 2003.

- KOÇ YALKIN, Yüksel, *Genel Muhasebe İlkeleri-Uygulaması ve Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulamaları*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1995.
- KOZLU, Emre, “Dünyada Bankacılık; Parmalat Skandalının Finans Dünyasında Bırakacağı İzler”, *Garanti Dergisi*, Ocak 2004.
- LIBBY, Patricia-SHORT, G.Daniel, *Financial Accounting*, McGraw-Hill/Irwin, 2003.
- MALİYE HESAP UZMANLARI DERNEĞİ, *Denetimin İlke ve Esasları*, 2.Cilt ,İstanbul 1996.
- MALİYE TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI, “Denetim Yapısı” İdari Yapı, <http://www.mtk.gov.tr/detail.aspx?cid=70> (Erişim Tarihi: 20.04.2007).
- ORZECH, Paul, “New AICPA Standards Will Impact Audits of Private Companies”, *Boulder Business Report; Sep 29-Oct 12, 2006*, ABI/Inform Dateline.
- ÖCAL , Tezer, *Para Banka*, İmge Yayınevi, Ankara 1988.
- ÖZBİRECİKLİ, Mehmet, “Amerika Birleşik Devletleri 107. Kongresinde Kabul Edilen Yeni Muhasebe Kanunu-I”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, S.17, Ocak 2003.
- ÖZÇAM, Mustafa, “Basel 2 Uzlaşması”, *Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu*,2004.
- ÖZKUL Levent, “ABD Sermaye Piyasalarında Yaşanan Son Gelişmelerin ve ABD’de Yürürlüğe Giren 2002 Tarihli Sarbanes Oxley Kanunu’nun Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi”, *SPK Yayınları No: 166*, Ankara, 2002.
- PRICEWATERHOUSE COOPERS, *Navigating The Sarbanes-Oxley Act*, 2002, Mart 2003.

REZAAE, Zabihollah-ELAM, Rick, “Continuous Auditing: The Audit of the Future”, *Managerial Auditing Journal*, 16/3, 2001.

SARIOĞLU, Kerem, “Enron Olayı”, *Yönetim Dergisi*, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayınları, S.43, Ekim 2002.

SELİMOĞLU, Seval Kardeş, “Denetim Olgusunun Kurumsal Kaynak Planlaması (ERP) Sistemleriyle Bütünleştirilmesi”, *I. Uluslararası Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu Kitabı*, İstanbul, 2003.

SEVİLENGÜL, Orhan, *Genel Muhasebe*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

SEVİM,S.,KURNAZ,N.,CETİNOĞLU,T., “Avrupa Birliği Müzakereleri Sürecinde AB 8. Yönergesi Kapsamında Türkiye'de Denetim Ve Denetçilik Mesleğinin Durumu: AB Müzakereleri Gelişim İçin Bir Fırsat mıdır?”, *Mali Çözüm Dergisi*, S.74, Mart 2006.

SPK Basın Açıklaması:

http://www.spk.gov.tr/haberduyuru/basinaciklamalari/basinaciklamasi_060614.html, (Erişim Tarihi: 28.08.2006).

SPK, Bağımsız Denetim Kuruluşları Listesi,

<http://www.spk.gov.tr/msd/index.html> (Erişim Tarihi:02.05.2007).

SPK, Seri: X, No.22 “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ”, *Resmi Gazete*, Tarih: 12.6.2006, Sayı:26196 (Mükerrer).

STEELE, J. Douglas, “Matching Audit Objectives With Management Goals”, *Internal Auditor*, June, 1993.

http://findarticles.com/p/articles/mi_m4153/is_n3_v50/ai_14535069. (Erişim Tarihi: 01.04.2007).

SÜER, Ayça Zeynep, *Muhasebe Mesleğinde Enron Vak'ası ve Getirdikleri*, İstanbul SMMMO Yayınları., İstanbul, 2004.

ŞENER, Recep, *Maliyet Unsurları Muhasebesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

TALU, Hülya, “Denetimde Bağımsızlık Ve Etkinliğin Sağlanması Açısından Sarbanes – Oxley Yasasının Değerlendirilmesi” Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı,
<http://www.modav.org/yazard.asp?yzrid=1&yaziid=28> (Erişim Tarihi: 15.07.2007)

TAŞCIĞOLU, Abdullah, *Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve Yasal Düzenlemeler-Sunuş*, Yayın No: 208 İstanbul, 1998

The IIA Glance, *Audit Committee Effectiveness What Works Best*, 2nd Edition, Editorial Summary, <http://www.theiaa.org.iiia/index.cfm> Erişim Tarihi: 01.04.2002)

THE SARBANES OXLEY ACT OF 2002, http://www.sarbanes-oxley.com/section.php?level=1&pub_id=Sarbanes-Oxley (Erişim Tarihi:11.12.2006).

THOMSON, James-LANGE, Gerard, “The Sarbanes-Oxley Act and the Changing Responsibilities Auditors”, *Review of Business*, Spring-2003,

TMSK, Türkiye Muhasebe Standartları, www.tmsk.gov.tr

TUAN, A. Kadir-SAĞLAR, Jale, “İç Denetçinin Örgüt İçindeki Yerinin denetim Faaliyetleri Açısından Önemi”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, S.11, Ocak, 2004.

TÜDESK, *Uluslararası Denetim Standartları*, TÜRMOB Yayınları No:238, Ankara, 2004.

TÜRK DİL KURUMU, *Türkçe Sözlük*, Ankara 2005.

TÜRK TİCARET KANUNU TASARISI, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-1138.pdf> (Erişim Tarihi: 20.10.2006).

- TÜRKER, Masum, “Uluslar arası Denetim Standartlarına Yakınsama ve Türkiye Denetim Standartlarının Oluşturulması”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, S.19, Temmuz 2006.
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, “Basel II Çalışma Raporları”, *Bankacılar Dergisi*, S.58, Eylül 2006.
- TÜRKİTAN, Gülden, “Çağdaş Bağımsız Denetim ve Türkiye’deki Durum”, *Marmara Üniv. SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul 1989.
- TÜRMOB, TİMÜDESK Yönergesi,
<http://www.turmob.org.tr/tmudesk/yonerge.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2007).
- TÜRMOB, ”İç Kontrol Raporlaması Müzakereleri Devam Ediyor”,
International Haber Dergisi, S.9, Ekim 2006, s.8
- U.S.SEC, “The Sarbanes Oxley Act of 2002”, http://www.sarbanes-oxley.com/section.php?level=1&pub_id=Sarbanes-Oxley (Erişim Tarihi:11.12.2006).
- UYSAL, Özgür Özmen, “Sarbanes-Oxley Yasası ve Sermaye Piyasası ve Borsa Kurulu’nun(SEC) Düzenlemeleri Açısından Bağımsız Denetim Olgusu”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, S.13, Eylül 2004.
- UZAY, Şaban, “Denetçilerin Denetiminde Yeni Bir Model Olarak Kamu Gözetim Kurulu Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, Cilt 8, S.4, Aralık 2006.
- UZAY, Şaban, “Türkiye’de Denetçi Bağımsızlığı”, *1. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Yakınsama Yolunda*, MÖDAV Yayınları, İstanbul, 3-5 Kasım 2004.

- UZAY, Şaban, “İşletmelerde Denetim Etkinliğini Sağlamada Denetim Komitesinin Rolü Ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, S.8, Ocak 2003.
- YAZICI, Mehmet, “Kurumsal Muhasebe Denetimi”, *Muhasebe Finansman Dergisi*, S.17, Ocak 2003.
- YILANCI, Münevver-YILDIZ, Birol, “YMM-Bağımsız Denetçi ve Tasdik-Mali Tablo Denetimi Çelişkisi: Mesleğin Gelişimine Etkileri”, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Ekim, 2001.
- ZAİF, Figen, “Avrupa Birliği Muhasebe Standartlarında Son Gelişmeler”, *1. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Yakınsama Yolunda*, MÖDAV Yayınları, İstanbul, 3-5 Kasım 2004.
- 2006/43/EC Sayılı AB Yönergesi (Türkçe Çevirisi),
<http://www.tmud.org.tr/kaynaklar/direktif2.pdf> (Erişim Tarihi: 2.5.2007).
- 3568 SAYILI SERBEST MUHASEBECİLİK, SERBEST MUHASEBECİ MALÎ MÜŞAVİRLİK VE YEMİNLİ MALÎ MÜŞAVİRLİK KANUNU, *Resmi Gazete*, 13.6.1989 Tarih ve 20194 Sayılı
- 4389 SAYILI BANKALAR KANUNU, *Resmi Gazete*, Tarih: 23.6.1999, Sayı: 23734.
- 5411 SAYILI BANKACILIK KANUNU, *Resmi Gazete*, Tarih: 01.11.2005, Sayı: 25983 (Mükerrer).
- 6762 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU, *Resmi Gazete*, Tarih: 09.07.1956 Sayı: 9353

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Alper Erserim

Doğum Yeri : Gaziantep

Doğum Tarihi : 19.03.1982

Medeni Hali : Bekâr

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise (1996-1999) : Gaziantep Lisesi

Lisans (1999-2004) : Muğla Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi,
İşletme Bölümü

Yüksek Lisans (2004-2007) : Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme
Anabilim Dalı

Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

Araştırma Görevlisi

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı
(2005-Devam Ediyor)